

Valinnainen polku vai viitoitettu valtatie?

Tutkimus yliopisto-opiskelijoiden elämäntavan malleista.

Johanna Hokka
Tampereen yliopisto
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö
Sosiologian pro gradu-tutkielma
Kesäkuu 2011

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	1
2. Elämäkulkku.....	7
2.1 Yksilölliset valintabiografiat ja projektielämä	10
2.2 Yksilöllisten valintabiografioiden institutionaaliset ja rakenteelliset reunaehdot	13
2.1.1 Institutionaalinen elämäkulkku.....	14
2.2.2 Rakenteelliset reunaehdot ja sidottu toimijuus	15
2.2.3 Orastavaa aikuisuutta pidennetyn nuoruuden kulttuurissa.....	17
2.3 Nuoruuden siirtymät.....	19
2.3.1 Nuoruuden siirtymät 2010-luvulla.....	22
3. Yliopisto-opiskelijoiden elämäkulkku	26
3.1 Yliopisto-opiskelu elämänvaiheena.....	26
3.2 Tutkimuskohteen täsmennys: humanistis-yhteiskuntatieteellisillä aloilla opiskelevat	28
3.3 Haastateltavat	29
4. Tutkimuksen toteutus	31
4.2 Teemahaastattelut aineistona.....	31
4.1.1 Haastatteluaineiston ja -tilanteiden arviointia.....	32
4.2 Aineiston analyysi	35
5. Opiskelijoiden elämäkulkku.....	39
5.1 Elämänodotuksia, tulevaisuuden toiveita.....	39
5.1.1 Opintoista valmistuminen.....	41
5.1.2 Työ.....	43
5.1.3 Vakiintunut parisuhde ja perheellistyminen	49
5.2 Opiskelijoiden elämäkulkku: lineaarista etenemistä epävarmuudessa	53
Yhteenveto.....	57
6. Hyväksi katsottu elämäkulkku: merkitykselliset toiset ja yhteiskunnan odotukset	58
6.1 Merkitykselliset toiset.....	59
6.2 Yhteiskunnan odotukset.....	66
6.3 ”Tän ikäisen ihmisen meininki” ja siirtymien oikea-aikaisuus	70
7. Siirtymä aikuisuuteen: Valinnainen polku vai viitoitettu valtatie?	77
7.1 Aika ennen aikuisuutta.....	77
7.1.1 Itseensä toteuttaminen, kokemusten kartuttaminen	78
7.1.2 Aikaansaavuus, ahkeruus ja eteenpäin pyrkivyyys.....	81
7.1.3 Valinnanvapauden juhlistaminen.....	84
7.2 ... ja kun nuoruus on päättävä.....	89
7.3 Yksilöllisiä valintabiografioita vai kollektiivisia kohtaloita?.....	92
8. Johtopäätökset.....	98
8.1 Kohti aloilleen asettuvaa aikuisuutta	98
8.2 Yleistetty toinen oikeaikäisen käyttäytymisen kuvajaisena.....	100
8.3 Opiskelijoiden minätekniikat ja elämäkulkku.....	101

8.4 Elämäntulkua halkova nuoruus vai nuoruus kaikki ikäryhmät kattavana ihanteena?..... 103

Lähteet..... 108

HOKKA, JOHANNA: Valinnainen polku vai viitoitettu valtatie? Tutkimus yliopisto-opiskelijoiden elämänsäntun mallista

Pro gradu –tutkielma 116 s.

Sosiologia

Kesäkuu 2011

Tämä tutkimus tarkastelee opiskelijoiden elämänsäntun mallia. Tutkimuksessa kysyttiin: *Mil-lainen elämänsäntun malli opiskelijoiden näkemyksistä piiryy? Voiko näistä näkemyksistä erottaa useampia elämänsäntun malleja? Missä määrin opiskelijat pyrkivät tätä mallia/näitä malleja noudattamaan? Toiseksi haluttiin selvittää, onko/ovatko opiskelijoiden elämänsäntun malli/mallit linjassa rakenteellisten odotusten kanssa?* Tutkimusaineisto koostui kahdeksasta 25-30-vuotiaan humanistisilla tai yhteiskuntatieteellisillä aloilla opiskelevien haastatteluista. Tutkimusaineistoa käsiteltiin sisällönanalyysia menetelmällisenä työkaluna käyttäen.

Lähtökohtana tutkimukselle toimi yksilöiden elämänsäntun muutosten ilmentymistä koskeva keskustelu. On nimittäin esitetty, että ensinnäkin elämänsäntun ei enää ongelmattomasti olisi jäsennettävissä eri elämänsäntun vaiheista koostuvana kokonaisuutena, sillä nykyisin kompleksisina näyttävät nuoruuden siirtymät sekä ajatus nuoruuden pidentymisestä ovat rikkoneet aiemmin eheänä kuvattua elämänsäntun vaiheistusta. Ajatus elämänsäntun lineaarisuudesta on asetettu kyseenalaiseksi, sillä aiemmat sopimuksenvaraisesti asetetut, elämänsäntun vaiheisiin sidotut tehtävät ja käyttäytymisodotukset ovat jatkuvassa liikkeessä eikä niitä voi paikantaa selvästi mihinkään nimenomaiseen elämänsäntun vaiheeseen. Toiseksi keskeisenä vedentakajana muutosten keskustelussa on se, missä määrin yksilöiden elämänsäntun ohjautuu rakenteista, ja missä määrin yksilöt itse määräävät elämänsäntun. Siirtyminen teollisuusyhteiskunnasta jälkiteolliseen yhteiskuntaan on nimittäin nähty laukaisseen muutosten prosessin, jossa aiempien kollektiivisesti määräytyneiden elämänsäntun mallien, niin kutsuttujen standardien elämänsäntun mallien tilalle ovat tulleet yksilölliset biografiat tai yksilölliset valintabiografiat. Johtotajatuksena on, että kun ennen traditiot, suku, paikallisyhteisö, yhteiskuntaluokka, sukupuoli, etnisuus ja valtion hallintokoneisto sanelivat monessa suhteessa yksilön elämän kulusta, on jälkiteollisessa yhteiskunnassa näiden auktoriteettien merkityksen väheneminen lisännyt yksilön vapautta ja valittavissa olevien vaihtoehtojen määrää. Vapauden lisääntyminen on samalla merkinnyt yksilön määräysvallan ja vastuun laajenemista elämänsäntun muotoilussa. Opiskelijoiden elämänsäntun mallien kautta on tarkoitus selvittää, missä määrin ajatusta vapaista yksilöistä itse muotoiltuine valintabiografioineen on paikkansapitävä, ja vastaavasti missä määrin rakenteelliset ja institutionaaliset odotukset toimivat edelleen yksilöiden elämänsäntun taustalla.

Tutkimuksessa ilmeni, että opiskelijoille mieluisassa elämänsäntun paikkansa saavat opinnoista valmistuminen, mielekkään työn löytäminen ja palkkatyöläisyys sekä vakituudessa parisuhteessa eläminen ja perheellistyminen. Opiskelijoiden elämänsäntun säilytettiin lineaarisuuden ajatus, sillä tulevaisuuden toiveet ilmenivät juuri edellä kuvatussa järjestyksessä. Vakiintunut ja paikalleen asettuva aikuisuus tuntui haastateltavilla luonnollistuvan elämänsäntun ja ihmiselämään kuuluvaksi vaiheeksi. Merkityksellisten toisten: vanhempien ja ystävien sekä yhteiskunnalta tulevien, haastateltavien olettamien odotusten tarkastelu paljasti, että vaikka elämänsäntun odotusten alkuunpanijoina ei varsinaisesti pidetty merkityksellisiä toisia tai yhteiskuntaa, tuntui haastateltaville muodostuneen käsitys niin sanotusta oikeaikäisyydestä eli iänmukaisista käyttäytymisodotuksista. Ajateltiin, että tämänhetkisessä elämänsäntun vaiheessa

olisi oltava juuri sellaisessa saumakohtassa, jossa opinnot alkavat saada päätöksensä, elämään on löydetty vakituinen kumppani, ja siirtyminen työelämään on käsillä. Korostui ajatus siitä, että tämänhetkisessä elämänvaiheessa ihanteellista on olla itseään toteuttava, ahkera ja aikaansaapa sekä valinnan vapauksia hyödyntävä – ihanteet ja ominaisuudet, jotka sopivat hyvin yhteen pidentyneen nuoruuden kulttuuriksi nimetyin, korkeasti koulutettujen jakaman normien ja käytäntöjen kokonaisuuden kanssa.

Asiasanat: *elämäkulku, standardi elämäkulku, valintabiografiat, nuoruuden siirtymät, opiskelijat*

1. Johdanto

MeNaiset-lehden numerossa 49/2009 26-vuotias näyttelijä Ilona Pukkila puhuu aikuisuudesta: ”En ole aikuinen, jos aikuisuudella tarkoitetaan *peruskauraa*¹: valmistu opinnoista, perusta perhe, hanki ura, talo, koira ja kesämökki. En minä sellaista elämää tahdo. Se on tylsää *normiaikuisuutta*.” Lehtijutussa Pukkila jatkaa mielipidettään kertomalla, kuinka luovuus, liikkuvuus ja leikkimielen säilyttäminen ovat ominaisuuksia, joita haluaa kantaa mukanaan kautta vuosien elämänsä halki, vaikka näitä ominaisuuksia ei Pukkilan mukaan aikuisuuteen yleensä lasketakaan. Ylipäättään Pukkila olisi mielellään todistamassa aikaa, jossa yhteiskunta lakkaisi asettamasta ihmisiä tiukasti eri elämänvaiheikarsinoihin – nuoriksi, aikuisiksi, vanhuksiksi – ja määräisi kullekin elämänvaiheelle sopivaksi katsottuja käyttäytymissääntöjä. Elämänvaiheet pitäisi ainakin irrottaa iästä, sillä aikuisuus ei Pukkilan mielestä liity ikään: ennemmin se on luonteenpiirre tai subjektiivinen tunne siitä, että on aikuinen. Jutun lopussa Pukkila jakaa vielä seuraavanlaisia neuvoja: ”ei ole pakko opiskella ja valmistua, älä hanki vain hankkimisen vuoksi uraa, perhettä omakotitaloa, kesämökkiä ja koiraa” tai: ”ei pöljäily ole kiellettyä”. Toisaalta Pukkilan mukaan on oltava ennen muuta vastuuntuntoinen, ja tarpeen tullen kyettävä joustavuuteen. (Suomalainen 2009.)

Samaan aikaan toisaalla: ministeri Antti Tanskasen luotsaama talouskasvutyöryhmä julkaisi esityksensä, jossa yhtenä ehdotelmakohtana oli opiskeluaikojen lyhentäminen vähentämällä opintoetuuksia opintojen keston mukaan sekä rajaamalla tutkintojen määrää siten, että vain ensimmäinen tutkinto olisi opiskelijalle maksuton (Tanskanen 2010, 73-74). Antti Tanskasen talouskasvutyöryhmän mietintö opintoaikojen lyhentämiseksi ei suinkaan ollut ainoa laatuaan, sillä esimerkiksi Opetusministeriö työelämään siirtymistä kartoittaneessa muistiossa, näytestään siinäkin opintomenestykseen perustuvalla opintoetusjärjestelmälle vihreää valoa (Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:11). Tai kuten ylijohtaja Jukka Pekkari- sen koostamassa Eläkeryhmien töiden vaikuttavuusarvio-muistiossa todetaan: ”Suomessa 20-29 vuotiaista on koulutuksessa 43%, muualla OECD-maissa vain joka neljäs. Suomessa alle 5-vuotisia tutkintoja on n. 56%, Norjassa 82%, Ruotsissa 96%.” (Pekkarinen 2010, 3). Näidenkin prosenttilukujen taustalla toimii ajatus liian pitkistä opiskeluaajoista, liian myöhään tapahtuvasta työelämään siirtymisestä.

¹ Sitaateissa esiintyvät kursivoinnit eivät sisälly alkuperäiseen MeNaiset –lehdessä ilmestyneeseen artikkeliin vaan olen käsitteiden huomioimiseksi itse korostanut ne kursivoinneilla.

Nämä kaksi esimerkkiä – Pukkilan aikuisuusnäkemykset ja opintoaikojen rajoittamiseen tähtäävät suunnitelmat – voi nähdä tarjoavan erilaisia kannanottoja elämäntulkun. Opintoaika-
rajauskannanotoissa institutionaalisin keinoin ja institutionaalisesti asetetuin sanktioin halu-
taan puuttua opintoaikoihin, jotka hallituksen näkökulmasta määrittyvät ongelmallisen pitkiki-
si. Nykysisällään opiskelijoiden nähdään myös olevan liian iäkkäitä työelämään siirtyessään.
Näiden 20-29-vuotiaiden olisi syytä siirtyä kiireen vilkkaa työmarkkinoille aikana, jolloin
suurten ikäluokkien eläkkeelle siirtymisen povataan aiheuttavan eläkepommin, vinoutuneen
huoltosuhteen ja työvoimapulan. Pukkilan puheenvuoro taas edustaa erään yksilön näkökul-
maa siihen, kuinka elämän tulisi olla omissa käsissä, ja edetä omaehtoisesti ilman että se väki-
sin pitäisi sulloa normaaliksi määritellyn tai jonkin muuan tahon määrittelemän raamien sisäl-
le.

Tämän tutkimuksen ytimen muodostaa *elämäntulun* käsite. Tutkimuksen kohteena on se,
jäsenyykö elämäntulku vaiheistuneeksi, lineaariseksi ja standardiksi vai eteneekö elämän-
kulku vapaasti, vailla ulkoisten ehtojen ja rajoitteiden painoa; summittaisesti, yksilön itsenäi-
sen ja valinnaisen ohjauksen voimasta. Motiivina tutkia elämäntulun käsitettä toimii reflek-
siivisen modernin teoreetikoiden, kuten Ulrich Beckin (Beck 1992) ajatus siitä, että yksilöi-
den elämäntulku on vapautunut sitä aiemmin määränneistä ehdoista: traditioista, rakenteelli-
sista ja institutionaalisista säännöistä. Nykyisin yksilö itse on se, joka pääasiassa vastaa elä-
mäntulustaan. Beck kirjoittaa *tee-se-itse –biografiosta* tai *valintabiografiosta*, jotka ovat
tulleet niin sanottujen *normaalibiografioiden* tilalle. Toisin sanoen, kun yksilöt aiemmin kul-
kivat elämänsä halki kohtalaisen ennustettavia teitä pitkin, siten että samantyyppiset elämän-
tapahtumat ja -vaiheet löysivät paikkansa enemmistön elämäntuluissa, ovat elämäntulut ref-
leksiivisen modernin ajalle tullessa yksilöllistyneet, ja elämäntulkujen varianssi on näin ol-
len lisääntynyt.

Tässä pro gradu –tutkielmassa selvitan, millaiseksi opiskelijat elämäntulun mieltävät. Kysyn
*millainen elämäntulun malli opiskelijoiden näkemyksistä välittyy tai onko näkemyksistä ero-
tettavissa useampia elämäntulun malleja?* Samalla tarkastelen, *missä määrin opiskelijat pyr-
kivät tätä määrittämäänsä mallia tai näitä malleja noudattamaan?* Toisena tutkintalinjana on:
*miten tämä malli suhteutuu tai nämä mallit suhteutuvat rakenteisiin? Onko opiskelijoiden
elämäntulun malli/mallit linjassa rakenteellisten odotusten kanssa?* Tässä tutkintalinjassa
kiinnostus kohdistuu ennen muuta siihen, millaisia odotuksia elämäntulkuunsa opiskelijat

tuntevat kohdistuvan ulkoa käsin: lähipiirinsä merkityksellisiltä toisilta tai yhteiskunnalta, ja kuinka opiskelijat omaa käsitystään elämänsä näihin toiveisiin suhteuttavat? Samalla pyrkimyksenä on saada selville, millainen merkitys näillä mahdollisilla koetuilla odotuksilla on opiskelijoille heidän jäsentäessään omaa elämänsä malliaan. Opiskelijoiden elämänsä mallien valossa tarkoitukseni on selvittää, onko ajatus yksilöllistyneistä valintabiografioista todella lyönyt itsensä läpi, vai vaikuttaako elämänsä mallien taustalla edelleen vahvasti kollektiiviset ja institutionaaliset odotukset. Yhtäläillä mahdollista on, että elämänsä ovat sekä yksilöllistyneet että näitä yksilöllistyneitä elämänsä kuitenkin samaan aikaan ohjaavat ajalleen ja yhteiskunnalleen leimalliset kulttuurilliset ajattelutavat.

Tutkimuksen aineisto koostuu kahdeksasta, 25-30-vuotiaan humanististen ja yhteiskuntatieteellisten alojen opiskelijan haastattelusta. Näiden alojen opiskelijoista olen rajannut ulkopuolelle vielä varsinaiseen ammattiin valmistavien oppiaineiden opiskelijat, kuten psykologian-opiskelijat tai informaatiotutkimuksen lukijat. Opiskelijoiden näkemykset ovat asettuneet tutkimuskohteeksi, koska opiskelijoilla iän ja elämänsä vaiheen välinen suhde näyttää aika ajoin kompleksisena (Aittola 1986, 2). Kun perinteinen aikuisuus tuntuu edelleen määrittyvän sellaisten tekijöiden kautta kuten palkkatyö, omavarainen talous, lapset ja perhe, tulisi näiden kriteerien perusteella opiskelijat sijoitetuiksi nuoriksi ollessaan vailla vakaata työmarkkina-asemaa ja säännöllistä toimeentuloa (Raitanen 2001, 200-201). Kenenkään tutkimukseeni haastatellun kohdalla perheellistyminen ei ollut käynyt ajankohtaiseksi. Myöskään palkkatyöläisen status ei luonnollisesti heitä koske, joten tältäkin osin haastatelluilta opiskelijoilta voitaisiin näihin kriteereihin vedoten evätä aikuisen status. Asia ei kuitenkaan ole näin yksiselitteinen: monille opiskelijoille opintojen ja työn yhdistäminen on arkipäivää, jolloin opiskelu ei muodostu täysin erilliseksi elämänsä vaiheeksi. Toisaalta käsite *nuori* sinällään kattaa varsin laajan kirjon eri-ikäisiä, eri koulutustaustaisia yksilöitä. Kuten Marko Raitanen on todennut, on viisitoistavuotiaalla mopopojalla ja 25-vuotiaalla yliopisto-opiskelijalla todennäköisesti varsin vähän yhteistä (emt. 207).

Joka tapauksessa tutkittavina opiskelijat edustavat ryhmää, jonka voi ajatella elävän siirtymävaihetta, *siirtymää nuoruudesta aikuisuuteen*. Opiskelijan statukseen liittyy ainakin jossain määrin nuoruusvaiheeseen yhdistettyä vapautta ja sitoumuksettomuutta, koska palkkatyöyhteiskunnan pakot ja sitoumukset eivät päätoimisesti opiskelevia suoranaisesti koske (Lempinen 1997, 1; Aittola 1992, 26-27). Kiinnostavaksi tutkimuksessani nousee ennen kaikkea se, ovatko haastateltavat opiskelijat halukkaita vastaanottamaan aikuisuuden, jota näyttelijä Puk-

kila edellä kutsui normiaikuisuudeksi, jossa sijansa saavat nimenomaan luetellut palkkatyö, perheellistyminen ja omistusasunto. Ovatko haastateltavat asettaneet tämänkaltaisen aikuisuuden kuvan tavoitteekseen vai haluavatko opiskelijat sen sijaan vältellä tätä velvollisuuksiensa, sitoumuksien ja koko elämäntavan lävistävän vakiintumisen ryydittämää aikuisuutta? Huomio elämäntavan käsitteessä on kiinnittynyt erityisesti siihen siirtymälinjaan, jossa nuoruus ja aikuisuus kohtaavat, esiintyvät päällekkäisinä ja jossa nuoruuden katsotaan vaihtuneen kertakaikkisesti aikuisuudeksi.

Olen keskittynyt tutkimaan teoreettisesti orientoituneiden alojen opiskelijoiden elämäntavan käsityksiä olettaen, että tulevilla työ- ja ammattuurallaan nämä opiskelijat joutuvat eri tavalla *luomaan* oman työuransa sekä löytämään paikkansa työmarkkinoilla kuin ammattiorientoituneiden oppiaineiden lukijat. Koska tuleva ammatti ei teoreettisten alojen opiskelijoilla ole ikään kuin ”valmiina” ja ennalta tiedossa, voisi olettaa työuralla etenemisen vaativan keskimääräistä enemmän aktiivisuutta, joustavuutta tai -refleksiivisen modernin teoreetikoiden (esim. Giddens 1991) käsitettä lainaten - itserefleksiivisyyttä. Tulevan työuran avoimuudesta tietoisina näiden opiskelijoiden voisi ajatella soveltavan samaa itserefleksiivisyyttä myös muilla elämänalueilla, jolloin heidän käsityksensä elämäntavasta olisi kenties standardia, lineaarista mallia vivahteikkaampi, ja jossa yhdisteltäisiin luovasti eri elämänvaiheiden elementtejä. Tätä silmällä pitäen haastateltavat opiskelijat olisivat kenties sijoitettavissa ikään kuin muutoksen eturintamaan; ”trendisetteiksi”, jotka elämäntavassaan osaavat sujuvasti käyttää hyödyksi lisääntyneiden valinnanvaihtoehtojen synnyttämiä mahdollisuuksia (du Bois-Reymond 1998, 67). Näillä opiskelijoilla olisi näin tulkiten suurimmat edellytykset toteuttaa Beckin näkemyksen mukaisia yksilöllisiä valintabiografioita. Tietenkin on yhtä mahdollista, että näiden opiskelijoiden näkemykset eivät radikaalilla tavalla murra aiempia elämäntavan käsityksiä, vaan että näissä näkemyksissä toistetaan tuttua ja totunnaista elämäntavan esitystä. Mikäli opiskelijat elämäntavan käsityksissään pitäytyvät totutuissa malleissa, voi tämänkaltaisen ”perinteikkyyden” osoittautua vähintään yhtä kiinnostavaksi kuin se, jos heidän elämäntavan mallinsa sisältäisi huomattavassa määrin uusia variantteja. Tällöin nimittäin esille nousisi ainakin se, kuinka sitkeästi tietyillä elämäntavan hahmottamisen tavoilla on taipumus pysyä vakioina yhteiskunnallisista muutoksista huolimatta.

Siirtymää nuoruudesta aikuisuuteen on tutkittu runsaasti. Tutkimuksissa on etsitty vastauksia sille, mikä viivyyttää perinteisen aikuiskäsityksen mukaiseen elämään astumista. Käsitteellä *pidennetty nuoruus* on pyritty tavoittamaan ajatusta siitä, kuinka standardin elämäntavan

ajoista nuoruuden siirtymien läpikäynti on siirtynyt vuosi vuodelta myöhemmäksi. Kun vielä joitakin sukupolvia sitten, joidenkin haastateltavien vanhempienkin kohdalla, siirtymä nuoruudesta aikuisuuteen toteutettiin aikaisessa vaiheessa ja ”kertarysäyksellä”, venytetään nykyisin sitoumuksetonta, nuorekasta elämäntyylä aina 30-ikävuoteen saakka (Aapola & Ketokivi 2001, 22; Oinonen 2001, 110). Pidentetyn nuoruuden ajatuksen innoittamana on tutkittu nuorten aikuisten elämänasenteita, tulevaisuusorientaatioita ja aikuistumiselle annettuja merkityksiä (esim. du Bois-Reymond 1991; Kugelberg 2000). On myös selvitetty nuorten aikuisten kokemusta ajasta ja aikaperspektiiveistä (esim. Brannen, Lewis, Nilsen & Smithson 2002) sekä ajatuksia perheellistymisestä ja lastenhankinnasta (esim. Ketokivi 2003, Oinonen 2004). Tutkimuksissa on keskitytty myös kuvaamaan nimenomaan siirtymä opinnoista työelämään (esim. Müller & Gangl 2003). On haluttu tuoda kuuluville nuorten kokemuksia epävarmoista työmarkkinoista, ja siitä, mitkä ovat ne keinot, joiden avulla nuoret pitävät kurssinsa heiluri-liikkeisillä työmarkkinoilla (esim. Dwyer & Wyn 2001).

Oman tutkimukseni lisäarvo tähän tutkimukselliseen kenttään piilee niin sanotussa käänteisasetelmassa eli siinä, että tutkittavaksi ei asetu pelkästään haastateltavien omat elämänorientaatiot vaan pyrkimys on myös saada selville, millaisten mahdollisten, ulkopuolelta kantautuvien odotusten ristipaineessa haastateltavat kokevat elämänorientaatioineen olevan. Toiseksi vaikka kahdeksalla humanistis-yhteiskuntatieteellisten alojen opiskelijan haastattelulla ei voi tehdä pitkälle meneviä yleistyksiä tai johtopäätöksiä elämänkulun käsityksistä, viestivät nämä kahdeksan kertomusta elämänkulusta kuitenkin jotakin siitä, millaisia asioita, ihanteita ja käyttäytymistapoja tämän ryhmän kulttuuripiirissä, sen hetkisessä elämänvaiheessa ja edessä koittavassa elämässä pidetään arvossa. Tutkimukseni yhteiskuntatieteellistä relevanssia laajemmin arvioiden, osallistuu tutkimukseni omalta osaltaan sosiologista perusongelmanasettelua koskevaan keskusteluun eli rakenteen ja toimijoiden välisten voimasuhteiden arviointiin.

Tutkimus etenee seuraavanlaisesti: ensin kerron elämänkulun käsitteestä eli siitä, miten elämänkulku sosiologiassa määritellään. Taustoitan lyhyesti niitä taloudellis-yhteiskunnallisia muutoksia, joiden pohjalle nykyiset elämänkulkua koskevat teoreettiset keskustelut rakentuvat. Tämän jälkeen esittelen ne teoreettiset päälinjat, jotka ovat toimineet näkökulmallisina kehyksinä aineistoa tulkitessani. Esittelen toisen tutkimukseni keskeisistä käsitteistä – nuoruuden siirtymän - ja tuon esille niitä ehtoja, joiden varassa siirtymä nuoruudesta aikuisuuteen 2010-luvulla toteutetaan. Luvuissa kolme ja neljä läpikäyn tutkimuskohteen rajaukseen ja menetelmällisiin valintoihin liittyviä tekijöitä. Tutkimusaineistoa käyn läpi käyttäen sisällön-

analyysiä menetelmällisenä työvälineenä. Tutkimuksen varsinainen analyysiosuus lähtee liikkeelle luvusta viisi, jossa kerron haastateltavien tulevaisuuden toiveista. Kuvaan sitä, minkälaisena haastateltavien elämänsuunta heidän toiveidensa valossa näyttäytyy. Toisessa analyysiluvussa ääneen pääsevät merkitykselliset toiset odotuksineen sekä pohditaan yhteiskunnasta välittyviä vaatimuksia. Toisin sanoen pyrin muodostamaan käsityksen siitä, mitä ovat ne odotukset, joita haastatellut opiskelijat arvioivat vanhemmilla, ystävillä ja yhteiskunnalla olevan heidän elämänsuuntansa suhteen. Kolmannessa analyysiluvussa päästään käsiksi käsityksiin ja ihanteisiin, joita haastateltavat yhdistävät nykyiseen, tämänhetkiseen elämänsuuntaansa. Samalla pyritään myös purkamaan sitä, millainen on se aikuisuus, joka haastateltavien puheenvuoroista erottuu. Luvussa yhdeksän summaan yhteen tutkimuksen tuloksia.

2. Elämänkulku

Arkiajattelussa elämänkulku jäsentyy monesti janaana, jossa alkupisteenä on syntymä, ja loppupiste kuvaa elämän päättymistä. Hahmottuva jana on vieläpä pilkkoutunut eri osiin, jotka kuvastavat elämän eri vaiheita: lapsuutta, nuoruutta, aikuisuutta ja vanhuutta. Vaiheet seuraavat kronologisesti toisiaan, ja yleensä tietyt *siirtymäriitit* saattelevat yksilön vaiheesta seuraavaan. Siirtymäriiteissä on kyse käännekohdista tai avaintapahtumista elämänkulun varrella (Komonen & Antikainen 2003, 144). Eri vaiheisiin siirtyessään yksilön on omaksuttava uusia taitoja ja ominaisuuksia, ja jokaisessa vaiheessa yksilön odotetaan toteuttavan siihen luettuja tehtäviä (Holdsworth & Morgan 2005, 19-20; Marin 2001, 19). Lapsuuteen kuuluu leikki, ja perheen huomassa kasvaminen. Nuoruus omistetaan opiskelulle, ja samalla valmistaudutaan vähä vähältä edesspäin odottavaan aikuisuuteen. Aikuisen yksilön oletetaan osallistuvan palkkatyöyhteiskuntaan ja hankkivan oman perheen. Yksilö siis raivaa tiensä nuoruudesta aikuisuuden vaiheeseen saattamalla opintonsa päätökseen, hankkimalla työpaikan, löytämällä itselleen sopivan kumppanin ja perustamalla tämän kanssa perheen. Tällainen täsmällisiin vaiheisiin, ja niille varattuihin tehtäviin sidottu elämänkulku käsitteellistyy *standardiksi elämänkulun* malliksi.

Sosiologiassa elämänkulun käsitys on moniselitteisempi. Ensinnäkin sosiologisessa ajattelussa korostuu elämänkulun sopimuksenvaraisuus sekä aika- ja kulttuurisidonnaisuus. Siten käsitys elämänkulusta vaiheineen ja siirtymineen vaihtelee yhteiskunnasta ja ajasta toiseen. (Marin 2001, 20.) Toiseksi käsitystä elämänkulusta muokkaavat monet osatekijät: yhteiskunnalliset, teknologiset ja historialliset muutokset sekä lainsäädäntö, kulttuurilliset mallit, traditiot ja yhteisöt. Myös yksilöt itse omalla toiminnallaan osallistuvat kullekin ajalle ominaisen elämänkulun käsityksen muodostamiseen. (Holdsworth & Morgan 2005, 20-21.) Kolmanneksi edellä kuvatut vaiheet tehtävineen ovat etenkin nykyisin vaikeasti hahmotettavissa, sillä malli tarjoaa hyvin pelkistetyn kuvan elämänvaiheista ja niihin sidostuista tehtävistä. Sosiologisessa ajattelussa halutaan ennen muuta nostaa esiin se, että näihin vaiheistuneisiin elämänkulun esityksiin sisällytetään normatiivinen lataus, ja ne toimivat kollektiivisina malleina sille, miten elämän *kuuluisi* edetä (Marin 2001, 20).

Saksalainen Marlis Buchmann mukaan elämänkulun käsitettä voidaan tarkastella sekä makrososiologisesti että mikrotasolla. Elämänkulkua makrotasolla tarkasteltaessa huomio kiinnittyy elämänkulkua koskeviin kollektiivisiin esityksiin, joissa elämänkulku on kuvattu kokonaisuudessaan. Mikrotasolla tarkastelun kohteena on kuhunkin vaiheeseen liittyvät sosiaaliset roolit ja odotukset. Jokaisessa vaiheessa yksilön on omaksuttava siihen kuuluvat perspektiivit, strategiat ja käyttäytymisodotukset, jotta kiinnittyminen kuhunkin vaiheeseen ja yhteiskunnan odotuksiin tapahtuisi toivotunlaisesti. (Buchmann 1989, 16.)

Siirtyminen teollistuneesta yhteiskunnasta jälkiteolliseen on asettanut lineaarisesti etenevän, standardin elämänkulun mallin muutoksenalaiseksi. Ensimmäinen muutoskohta liittyy siihen, että elämänkulut ovat purkautuneet niitä ennen määränneistä rakenteista. Refleksiivisen modernin teoreetikoista muun muassa Anthony Giddens ja Ulrich Beck ovat nähneet entisen standardisuudelle ja kollektiivisille odotuksille perustuneen elämänkulun mallin perustavanlaatuisesti muuttuneen. Yhteiskunnallisten muutosten myötä teollisen ajan *standardi elämänkulun malli*, jossa kollektiiviset odotukset ja rakenteet sanelivat yksilöiden elämänkulkua, on saanut väistyä, ja tilalle ovat tulleet *yksilölliset valintabiografiat* (Beck 1992) tai itsereflektiivisten yksilöiden harjoittama *elämänpolitiikka* (Giddens 1991). Niinpä keskeisin muutos elämänkulussa liittyy nimenomaan siihen, että yksilö itse vastaa elämänsä muotoilusta omien valintojensa kautta, ilman että kollektiiviset mallit tai traditiot niitä määräisivät. Tästä seurauksena on ollut elämänkulkujen erilaistuminen, ja standardin mallin kohtaamat yksilölliset variaatiot. Kuvaava on Andy Furlongin ja Fred Cartmelin vertaus, jossa elämänkulussa tapahtunut muutos on rinnastettu junaan ja henkilöautoon: kun standardin elämänkulun ajalla eläneet matkasivat elämänsä halki junalla, on refleksiivisen modernin ajalla juna vaihtunut henkilöautoksi, ja tällä henkilöautomatkalla yksilö ohjauspyöränsä takaa voi itse valita reittinsä ja kulkunopeutensa. (Furlong & Cartmel 1997, 7.)

Toinen muutoskohta liittyy siihen, että elämänkulkujen ei voida nähdä noudattavan enää vääjäämättä lineaarista linjaa, eli siirtymät saatetaan läpikäydä aiemman mittapuun, eli standardin mallin mukaan tulkittuna ”epäjohdonmukaisessa” järjestyksessä. Tällöin elämästä muodostuu mosaiikki, jossa eri elämäntilanteet vaihtelevat syklistä. Kun esimerkiksi ennen työelämään siirryttiin opiskelujen päätyttyä kertaheitolla, ja työura käsitti yhden ammatin, työtehtävän ja työpaikan, niin nykyisin opiskeluaika ja työelämäaika eivät enää näyttäytyä täysin toisistaan erillisinä elämänvaiheina. Sen sijaan yksilö saattaa elämänpolullaan ensin opiskella, käydä välillä töissä, väliin taas opiskella, ja niin edelleen. (Shanahan 200, 671.) Tähän elämänvai-

heistuksen hajoamiseen on ollut vaikuttamassa niin rakenteelliset tekijät kuin myös kulttuurisessa ajattelussa tapahtuneet muutokset.

Kun puhutaan standardista elämäntavan mallista, kuvaa tämä käsite ennen muuta elämäntavan mallia, joka oli vallitseva länsimaissa 1900-luvun puolivälissä. Silloisissa yhteiskunnallisissa olosuhteissa, joita vakaus, talouskasvu ja täystyöllisyys leimasivat, oli standardin elämäntavan mallin mukaisen elämäntavan mahdollista kehittyä. Ajankohta oli voimakasta hyvinvointivaltion rakentamisen aikaa, ja hyvinvointivaltioprojektille eduksi oli väestön elinolojen suhteellinen ennustettavuus ja seurattavuus. (Leisering 2003, 208-209.) Hyvinvointivaltiollisen tulontasausjärjestelmän tavoitteena on ollut tuloerojen vähentäminen ja tasa-arvoisen yhteiskuntakehityksen edistäminen, mutta samalla sosiaalietuuksien jakamisella ja niiden jakamisperiaatteiden määrittelyllä kansalaiset on saatettu entistä systemaattisemman tarkkailun ja kontrolloinnin kohteeksi. Kuten Antti Karisto kirjassa *Elämänpolitiikka* toteaa, sosiaalipolitiikalla ei vain pyyteettömästi pyritty edistämään kansalaisten hyvinvointia, vaan ihmiselämän riskien minimoimiseksi elämäntapahtumat pyrittiin saattamaan samankaltaistavien sapluunoiden sisään ja tällä tavoin luomaan *ennustettavuutta* yhteiskunnalliseen todellisuuteen. Valtiolisella ohjauksella toisin sanoen yhdenmukaistettiin ja *standardoitiin* yksilöiden elämäntavojen. (esim. Karisto 1998, 54.)

Elämäntavojen koskeva nykykeskustelu painottuu kysymykseen siitä, missä määrin yhtäältä rakenne ja institutionaaliset säännöt yhä hallitsevat elämäntavojen mallia, ja toisaalta: missä määrin yksilö on se, joka päättää elämänsä suunnasta. Toisin sanoen kyse on siitä, onko elämäntavojen edelleen hahmotettavissa *standardoiduksi*, kollektiivisten odotusten ohjaamaksi, vai ovatko elämäntavot *yksilöllistyneet*, jolloin ne rakentuvat yksilöiden omien henkilökohtaisten valintojen varassa. Tätä elämäntavojen käsitteen ympärillä käytävää keskustelua valotan tässä luvussa. Varteenotettava kysymys liittyy myös siihen, jäsentävätkö yksilöt elämänsä standardin mallin vaiko yksilöllistyneen elämäntavojen mallin kautta. Arvoilla ja kulttuurisilla ajattelumuodoilla on kuitenkin taipumus muuttua yhteiskunnallisia muutoksia hitaammin (Sulkunen 1998, 57). Onkin aiheellista pohtia sitä, mihin pisteeseen asti kuvattua elämäntavojen muutosta voidaan pitää toteen käyneenä, ja kuinka paljon muutoksen syvyyttä liioitellaan.

Aloitan luvun avaamalla tarkemmin sitä keskustelullista kenttää, jossa elämäntavojen tematiikassa liikutaan. Aluksi esittelen Ulrich Beckin riskiyhteiskuntateoriassaan kehittämiensä ajatusta valintabiografioista ja projektielämästä. Tämän jälkeen tuon keskusteluun mukaan

institutionaaliset ja rakenteelliset reunaehdot, jotka on paikallaan tuoda esiin valintabiografi-
oista puhuttaessa. Jatkan ajatusta valintabiografioista ja niiden rakenteellisista rajoitteista
käyttämällä Jeffery Arnetin *orastavan aikuisuuden* sekä Sinikka Aapolan ja Kaisa Ketokiven
pidennetyn nuoruuden kulttuurin käsitteitä. Luvun lopussa keskustelu tarkentuu nuoruuden
siirtymän kuvaukseen sekä niihin tekijöihin ja yksityiskohtiin, jotka siirtymää nuoruudesta
aikuisuuteen 2010-luvulla mallintavat.

2.1 Yksilölliset valintabiografiat ja projektielämä

Beck on nähnyt traditioiden vaikutuksen väljentymisen, kaikkia yhdistävien kollektiivisten
mallien hapertumisen ja ylipäättään yksilöllistymisen tuoneen yksilölliset *valintabiografiat*
niin sanottujen normaalibiografioiden² tilalle (Beck & Beck-Gernsheim 2002, 2-3). Beck kut-
tuu *zombikategorioiksi* sellaisia kollektiivisiä yhteenliittymiä, jotka ennen olivat itsestään
selvästi osa yksilön todellisuutta ja joiden osaksi yksilö myös ennen yhtä itsestään selvästi
asettui. Tällaiseksi kategoriaksi Beck lukee muun muassa perheinstituution, josta on entisen
yksiselitteisyytensä sijasta tullut vain yksi areena, jolla yksilö harjoittaa refleksiivisyyttä. Nä-
mä zombikategoriat eivät suinkaan poistu inhimillisen elämän alueelta, mutta ne saavat yksi-
lön refleksiivisyyden lisääntyessä uudenlaisia, aiemmasta poikkeavia merkityksiä. (emt. 27.)

Beck kirjoittaa riskiyhteiskunnasta, jonka todellisuutta monenlaiset riskit ja uhat sävyttävät.
Olennaista on, että nämä riskit ovat globaaleja eivätkä limity kansallisvaltioiden rajojen si-
sään. Moniulotteisuutensa vuoksi niitä ei entisin keinoin eli kansallisella politiikalla kyetä
enää hallitsemaan. Tämän seurauksena kansallisvaltiot vetäytyvät ohjaus- ja päätöksenteko-
vastuusta monien yksilön elämään liittyvien kysymysten kohdalla. (Beck 1992, 44-46.) Kan-
sallisvaltioiden vähentäessä ohjaustaan kansalaisiaan kohtaan, saavat yksilöt merkittävässä
määrin vastuuta oman elämänsä muotoilussa. Samalla yksilöiden valinnanvapaus ja tarjolla
olevien mahdollisuuksien määrä periaatteessa kasvavat. Tosiasiassa kyse on siitä, että valtioi-
den harjoittamassa politiikassa keskeiseksi muodostuu yksilöiden aktivointi: yksilöitä aktivoi-
daan ottamaan enenevässä määrin vastuuta omasta elämästään. Riskien kyllästävä ympäröivä
todellisuus on jatkuvassa epävarmuuden tilassa, ja tämän epävarmuuden keskellä yksilön on
määrätietoisesti suunnistettava. (Beck & Beck-Gernsheim 2002, 22-26.)

² Beck nimittää standardin elämänkulun mallin mukaisia elämänkulkuja normaalibiografioiksi.

Valintabiografioiden aikakaudella yksilön omassa vallassa näin ollen on se, minkälaiseksi hänen elämänsä kehittyi. Avainasemassa on valintojen tekeminen. Koska vastuu on yksilöllä, on heidän itse kyettävä valitsemaan vaihtoehtojen joukosta omiin preferensseihinsä ja tavoitteisiinsa sopivimmat. Ne yksilöt, jotka kykenevät käyttämään tarjolla olevia mahdollisuuksia hyödyksi, ja tätä kautta toteuttamaan itseään, menestyvät parhaiten refleksiivisen modernin identiteettimarkkinoilla. Elämästä voidaan saada aikaan suorastaan taideteos onnistuneiden valintojen, riskien kalkyloinnin ja systemaattisen suunnitelmallisuuden ansiosta. Kuitenkin tämän vapauden valtakunnan käänköpuolena on, että samalla myös vastuu epäonnistumisista lankeaa yksilölle. (Beck 1992, 135-136; Beck & Beck-Gernsheim 2002, 43.)

Keskeisintä yksilöllisten valintabiografioiden aikana on muutos, joka koskee eletyn elämän kokemusta. Traditionaalisissa yhteiskunnissa yksilön elämän nähtiin olevan jonkin yliluonnollisen ja ylimaallisen voiman; Jumalan tai kohtalon ohjaama. Maallistuminen ja yhteiskuntaelämän rationalisoituminen siirsi elämän ohjokset yksilölle itselle. Kun yksilö itse on vastuussa elämästään, on yksilön kontolla luonnollisesti myös se, millaiseksi eletty elämä muotoutuu. (Beck & Beck-Gernsheim 2002, 154.) Ennen kaikkea on syntynyt näkemys elämästä *projektina*, jonka hallittavuus riippuu yksilön kyvystä suunnitella elämänsä, tehdä järkeviä henkilökohtaisia sijoituksia tulevan varalle ja päätöksiä, joilla elämää viedään eteenpäin (Beck-Gernsheim 1996, 140-141). Refleksiivisen modernin yksilö on entistä riippuvaisempi palkkatyöstä, sillä palkkatyö muodostuu keskeiseksi itseilmaisun välineeksi. Palkkatyön avulla yksilö voi osoittaa pätevyyttään refleksiivisen modernin identiteettimarkkinoilla. Toisaalta aineellisen toimentulon antajana palkkatyö tarjoaa myös materiaaliset resurssit, joilla itseilmaisullisuutta voi jatkaa myös muilla elämäntilanteilla harkituilla elämäntyyliin valinnoilla. (Beck 1998, 50-51.) Ylipäätään yksilön riippuvuus valtiollisista instituutioista kasvaa, siten että yksilöiden on toiminnassaan entistä enemmän tukeuduttava muun muassa koulutusjärjestelmään, terveydenhuoltoon ja lainsäädäntöön. Samalla yksilöiden elämänsä kulut saatetaan ulkopuolisen kontrollin alaiseksi, ja elämänsä kuluissa tapahtuu institutionalisoitumista. (Beck 1992, 90.)

Puhuessaan yksilön valinnanvapauden kasvusta tulee Beck mielestäni toisinaan väärinymmärrykseksi. Ensinnäkin Beckin idea valintabiografioista kääntyy monien tutkijoiden mukaan ajatuksiksi siitä, että eriarvoisuus yhteiskunnasta poistuu, ja kullakin on yhtäläiset mahdollisuudet toteuttaa reflektoiden itseään ja intressejään. Esimerkiksi Andy Furlong ja Fred Cartmel ovat kritisoineet Beckin valintabiografian käsitettä siitä, että se heidän mukaansa harhaanjo-

tavasti markkinoi ajatusta täydellisen vapaista yksilöistä rajoittamattomine mahdollisuuksineen. Furlong ja Cartmel ovat vedonneet *epistemologinen harhaluulo* –käsitteen kautta kiinnittämään huomiota siihen, että eriarvoisuutta ja eriarvoistumista edelleen on. Erilaiset sosiaaliset lähtökohdat vaikuttavat siihen, missä määrin eri yksilöillä on mahdollista harjoittaa valinnanvapautta. (Furlong & Cartmel 1997, 4-5.) Erona Furlongilla ja Beckillä on kuitenkin se, että kun Furlongilla yksilöllistyminen on ikään kuin subjektiivinen ominaisuus, niin Beckille yksilöllistyminen on ennemminkin makrososiologinen ilmiö. Toisin sanoen sen minkä Beck näkee saavan alkunsa rakenteista, liittyy Furlongilla yksilön henkilökohtaisiin preferensseihin ja asenteisiin. (Roberts 2010, 140). Näin ollen Beckin mukaan lisääntyneessä refleksiivisyydessä on myös kyse siitä, että rakenteet pakottavat yksilön refleksiivisyyteen, halusipa hän sitä tai ei.

Toinen mahdollinen väärinymmärryksen paikka liittyy siihen, että Beck näkee vanhojen luokkasidosten murtuneen eikä yhteiskuntaluokka enää entiseen nähden toimi yksilön yhteiskunnallisen aseman merkitsijänä (Beck 1992, 88). Tai ainakaan edeltäneen teollisuusyhteiskunnan jäänteinä yhteiskuntaluokka ei käsitteenä sovi kuvaamaan refleksiivisen modernin kompleksikoituneita yhteiskunnallisia suhteita (Woodman 2009, 252). Tosin ilmaisultaan monitulkintaisen Beckin kirjoituksista on ajoittain hankala saada täyttä varmuutta sille, tarkoittako yksilöllistymisellä todella niin sanottua ”*rakenteistunutta yksilöllistymistä*” vai onko Beckin valintabiografioissa kuitenkin viime kädessä kyse refleksiivisten yksilöiden vapaista valinnoista. Kaiken kaikkiaan kyse on kuitenkin siitä, että Beck ei oleta eriarvoisuuden häviävän refleksiivisen modernin aikana: sen rakenteellisia lähtökohtia on vain hankalampi jäljittää.

Koska ydinajatuksena on se, että yksilöiden on tultava toimeen omillaan ja edettävä elämässään itsenäisten valintojen varassa ilman rakenteiden tai yhteisöjen turvaverkkojen suojaa, voidaan Beckin näkemystä pitää myös jossain määrin pessimistisenä todellisuuden kuvauksena. Haastatteluaineiston osalta kiinnostavaa on se, missä määrin haastateltavat tuovat kerronnoissaan esille Beckin valintabiografioiden mukaista itsevastuullisuutta ja aktiivisuutta, ja mikäli näitä ominaisuuksia esiintyy, millaisen merkityksen ne näissä puheenvuoroissa saavat.

2.2 Yksilöllisten valintabiografioiden institutionaaliset ja rakenteelliset reunaehdot

Beckin valintabiografioiden ajatusta on paikallaan täsmentää sekä avata niitä puutteellisuuksia, joita Beckin käsitteeseen osaltaan liittyy. Vaikka Beck näkee yksilöllistymisen tuottavan yksilöllisten valintabiografioiden ohella myös elämäntapojen institutionalisoitumista, jää Beckin riskiyhteiskuntateoriassa instituutioiden merkitys yksilöiden elämäntapalle sivummalle. Ennen kaikkea Beck jättää yksilön *kronologisen iän* merkitsevyyden valintabiografioissaan maininnan asteelle. Marlis Buchmann (1989) on *institutionaalisen elämäntapojen* käsitteellään sen sijaan pyrkinyt tuomaan esiin sitä, kuinka yksilön kronologinen ikä on monissa institutionaalisissa säädöksissä otettu yksilön toimintaa rajoittavaksi tai mahdollistavaksi merkittäväksi. Lisäksi hän tuo tarkemmin esiin sitä, kuinka lainsäädännöllä ohjataan yksilöitä noudattamaan tiettyjä elämäntapollisia toimintatapoja. Buchmannin ajatus tarjoaa ikään kuin konkreettisen esimerkin sille, kuinka institutionaalisin keinoin osallistutaan yksilöiden elämäntapojen muokkaamiseen.

Toisaalta monet tutkijat, kuten Julia Brannen ja Ann Nilsen ovat halunneet haastaa Beckin valintabiografioiden ajatuksen pyrkimällä osoittamaan standardin elämäntapojen hahmotuksen ja perinteisen aikuiskäsityksen olevan edelleen relevantti vaihtoehto monien kohdalla. Nämä teoreetikot katsovat Beckin ikään kuin lupaavan liikoja: ei ole sanottua että yksilölliset biografiat ennen pitkää syrjäyttäisivät standardin elämäntapojen mallin. Ennen kaikkea nämä tutkijat haluavat nostaa esiin sen, että yksilöllisten valintabiografioiden sisältämä ajatus omien valintojen kautta tuotettavasta elämäntapojen tulee kyseeseen melko harvoille, etuoikeutetussa asemassa oleville yksilöille. Beckin teoria ei myöskään auta ymmärtämään rakenteen ja toimijoiden välistä vuoropuhelua elämäntapojen eikä erittele tarkemmin sitä, kuinka erilaiset rakenteelliset lähtökohdat vaikuttavat yksilöiden elämäntapollisiin strategioihin. Sillä kuten jo edellä tuli esille, elämäntapojen kokonaisuuteen vaikuttavat niin rakenteelliset taustaehtot ja kulttuurissa vallalla olevat ajattelumallit kuin myös yksilöiden intressien ja toiminnan mahdollisuuksien muodostama toimijuus. Havainnollistavana esimerkkinä valintabiografioiden idean sovelluksista nuoruuden siirtymä-keskusteluun toimii Jeffery Arnettin ajatus orastavasta aikuisuudesta sekä Sinikka Aapolan ja Kaisa Ketokiven hahmotelma pidennetyin nuoruuden kulttuurista.

2.1.1 Institutionaalinen elämäntapa

Saksalainen sosiologi Marlis Buchmann on kirjassaan *The script of life in modern society* esitellyt käsitettä *institutionaalinen elämäntapa*, jolla hän viittaa ajatukseen siitä, kuinka muodollisin säännöin organisoidaan yksilön elämän kehitystä sosiaalisessa tilassa. Yksilön eteneminen elämäntapassa eri elämäntavasta toiseen on kytköksissä näihin muodollisiin sääntöihin eli pääsy seuraavaan vaiheeseen mahdollistuu vasta institutionaalisten tarkastuspisteiden läpi kuljettua. Buchmann jakaa institutionaaliset säännöt kahteen ryhmään, joista toisessa säännöt pohjaavat yksilön kronologiseen ikään, toisessa koulutuksen kautta hankitut kelpoisuudet ja ammattinimikkeet toimivat seulana moniin eri sosiaalisiin asemiin pääsemiseksi. Lainsäädännöllä luodaan esimerkiksi monia sosiaalietuuksiin, työhönottoon tai työuran lopettamiseen liittyviä sääntöjä, joissa ikä toimii määräävänä tekijänä. Ennen muuta koulutusjärjestelmä eri oppiasteillaan ja ikäperusteisilla tasoillaan säätelee institutionaalisesti yksilön matkaa halki nuoruuden kohti aikuisuutta. Nämä valtionhallinnon toimesta tuotetut säännöt muodostavat julkisen elämäntapaa, jossa yksilön iästä muodostuu keskeinen *sosiaalinen merkittäjä*. Mitä enemmän valtio toimeenpanee sääntöjä, joilla yksilöiden elämää ohjataan, sen muodollisemmaksi, standardoidummaksi ja byrokratisoidummaksi elämäntapa muuttuu. (Buchmann 1989, 15-18.)

Institutionaalinen elämäntapa on seurausta yhteiskuntaelämän rationalisoitumisesta, yksilöllistymisestä ja maallistumisesta. Buchmann mieltää yksilöllistymisen ja yhteiskunnan rationalisoitumisen tuottavan kahtalaista, toisilleen vastakkaista vaikutusta yksilöiden elämäntapalle. Yhtäältä yksilöiden päätäntävalta ja valinnanvapaus traditioiden vaikutusten vähetessä kasvavat. Toisaalta valtiollisen ohjauksen lisääntyminen muodollisten sääntöjen myötä johtavat siihen, että yksilöiden elämäntapaa tulevat enenevässä määrin ulkopuolisten tekijöiden rajoittamiksi. (Buchmann 1989, 70.) Täten yksilöt ovat vapaampia tekemään itsellisiä elämäntapavalintoja, mutta näiden valintojen on osuttava institutionaalisesti määriteltujen raamien sisään. (emt. 18). Institutionaaliset säännöt puitteistavat yksilöiden elämäntapahtumia, minkä vuoksi yksilöiden ei voida ajatella tekevän puhtaasti omiin intresseihinsä perustuvia valintoja.

Buchmannin institutionaalisen elämäntapaa käsitys tarjoaa näkökulman johdantoluvussa (s. 1) esiteltyihin hallinnonalojen edustajin puheenvuoroihin, joissa on ilmaistu huoli pitkäksi

venyneitä opintoaikoja kohtaan. Näiden puheenvuorojen viralliseksi kannaksi on näin ollen muodostunut se, että taitekohta opinnoista valmistumisen ja työelämään astumisen välillä on liian standardoimaton, minkä seurauksena opintoajat venyvät ja työelämään siirrytään liian vanhoina. Tiukemmalla puuttumisella korkeakoulujen sisäänotto- ja sisäänpääsystäntöihin sekä opintoaikoihin eli ottamalla käyttöön uusia koulutuspoliittisia sääntömuodostelmia pyritään tyypistämään siirtymävaihetta opinnoista työelämään ja lisäämään työvuosien määrää.

Buchmannin näkemyksien nojalla on kiinnostava seurata, tuovatko haastateltavat esille institutionaalisen elämänkulun asettamia ehtoja omalle elämänkululle. On myös kiinnostavaa tarkastella sitä, onko institutionaalinen elämänkulun idea poimittavissa haastateltavien puheista, ja sopeudutaanko siihen vastaan sanomatta vai esitetäänkö ne yhtenä olemassa olevana vaihtoehtona, johon omaa toimintaa ei välttämättä ole pakollista mukauttaa.

2.2.2 Rakenteelliset reunaehdot ja sidottu toimijuus

Monet tutkijat ovat halunneet puuttua ”ylikumentuneeseen” valintabiografiakeskusteluun. Näiden tutkijoiden mukaan Beckin valintabiografian käsite ylikorostaa yksilön roolia elämänkulun muotoilussa (Roberts 2010, 137). Ennen kaikkea käsite on noussut asemaan, jossa sen katsotaan edustavan suoranaista ”teoreettista puhdasoppisuutta”. Tällöin valintabiografiat kääntyvätkin uudeksi standardiksi, jonka kautta kaikkien nuorten aikuisten oletetaan elämänsä hahmottavan. (Brannen & Nilsen 2007, 157.) Tutkijat, esimerkiksi John Bynner ja Andreas Walther, haluavat painottaa jatkuvuuksia: vaikka yksilöllinen valinnanvapaus on jossain määrin lisääntynyt, eivät sellaiset sosiaaliset muuttujat kuten yhteiskuntaluokka, sukupuoli ja etnisyys ole lakanneet määrittämästä yksilöiden toiminnan mahdollisuuksia. Näistä taustatekijöistä riippuu, kuinka paljon yksilöllä tosiasiasa on mahdollista harjoittaa elämässään refleksiivisyyttä. Ajatuksena on, että valinnanvapaudesta eivät pääse nauttimaan kaikki, vaan valinnanmahdollisuus tarjoutuu vain joillekin.

John Bynner muun muassa on todennut, että siirtymä nuoruudesta aikuisuuteen rajoittavat sekä institutionaaliset että rakenteelliset tekijät. Institutionaalisissa tekijöissä kyse on siitä, kuinka siirtymä koulutuksesta työhön on valtion toimesta järjestetty. Rakenteelliset seikat sen sijaan käsittävät sellaiset sosiaaliset muuttujat kuin yhteiskuntaluokka, sukupuoli ja etnisyys.

Rakenteellisten ja institutionaalisten tekijöiden ohella siirtymään vaikuttaa olennaisesti se, kuinka paljon yksilöllä on hallussaan kulttuurista ja inhimillistä pääomaa. Näiden pääomalajien kehittymiseen vaikuttaa rakenteellisten ja institutionaalisten elämisehtojen ohella yksilön perhetausta. Niinpä Bynnerin mukaan, ne joilla on parhaimmat lähtökohdat eli suosiollisimmat institutionaaliset ja rakenteelliset taustatekijät sekä hyvä perhetausta saavat venytettyä transitioaikaansa pisimmälle ja pääsevät nauttimaan valinnanmahdollisuuksien ryydittämästä siirtymäajasta (Bynner 2005, 327.) Bynner on painottanut sitä, kuinka kahtiajako kasvaa niiden välillä, joilla mahdollisuudet itsereflektiiviseen elämänhallintaan on olemassa, ja ne, joilla nämä mahdollisuudet ovat vähäiset (emt. 377).

Andreas Walther ja Wim Plug ovat sen sijaan tuoneet esille, kuinka monesti niiden kohdalla, joilla taloudellista, kulttuurista ja sosiaalista pääomaa on vähän, standardin mallin mukaan järjestetty elämäntietä esittäytyy joko hyväksyttävänä ja tavoiteltuna tai sitten ainoana valittavissa olevana vaihtoehtona (Walther & Plug 2006b, 79). Toisaalta normaalibiografisen elämäntietä valinta ei välttämättä liity pääomalajien vähäisyyteen, vaan perinteinen malli saattaa yleisesti toimia haluttuna päämääränä ja toivottuna elämäntietä. Belgialaistutkimuksessa, jossa kvantitatiivisen kyselytutkimuksen keinoin tutkittiin yli neljäntuhannen 18-36 – vuotiaan belgialaisen käsityksiä siirtymiin liittyvistä ihanteista, tuli esiin tutkittavien jakama laaja yksimielisyys siirtymäajankohdista. Lisäksi tutkimus paljasti, että tutkittavilla elämäntietä muotoutui lineaarisena, siten että kukin siirtymä oli seuraava johdonmukaisesti toistaan eikä ajatuksena ollut toteuttaa jo läpikäytyä siirtymää uudelleen. Niinpä belgialaisten elämäntietä käsitykset toimivat osoituksena siitä, että elämäntietä on säilyttänyt standardisuutensa, mikä puolestaan todistaa valintabiografioiden laajalevikkisyyttä vastaan. (Elchardus & Smits 2006.)

Edelleen löytyy siis myös niitä, jotka omaehtoisesti valitsevat niin sanotun perinteisen tien aikuisuuteen, vaikka nykyisissä, valintabiografioita ja nuoruuden pidentymistä painottavissa keskusteluissa nämä perinteen valitsijat näkyvät sijoitettavan melkein marginaaliseen asemaan. (Bynner 2005, 380). Ennen kaikkea Steven Roberts on osuvasti todennut, että valintabiografioita painottavilla diskursseilla tuetaan mediassa ja meritokraattisiin käsityksiin nojaavissa poliittisissa järjestelmissä vallalla olevia ajatuksia, joissa yksilöllinen yritteliäisyys on nostettu etusijalle, ja yhteiskunta pyritään saada riisuttua institutionaalisesti ylläpidetyistä turvaverkoista (Roberts 2010, 142).

Eräänlaista kompromissiratkaisua tarjoaa sen sijaan Karen Evans, jolla käsite *sidottu toimijuus* (*bounded agency*) toimii siltana rakennelähtöisten ja toimijuutta painottavien näkemysten välillä. Evansin mukaan yksilön menneisyys ja kuviteltu, mahdollinen tulevaisuus sekä yksilön subjektiivinen kokemus rakenteiden tarjoamista toiminnanmahdollisuuksista yhdessä tosiasiallisen rakenteellisen toimintakentän kanssa muodostavat yksilön elämänkulun. Evansilla elämänkulku muotoutuu siis monimutkaisessa prosessissa, jossa mikään yksittäinen osatekijä ei dominoi. Yksilö hahmottaa ympäröivän todellisuuden mahdollisuudet ja riskit, ja pyrkii elämässään elämään näitä mahdollisuuksia hyödyntäen, kuitenkin olemassa olevat riskit tiedostaen. (Evans 2007, 91-92.)

Jää nähtäväksi minkälaista ratkaisua elämänkulun ymmärtämiseen haastateltavat näkemyksissään tarjoavat. Nouseeko standardi elämänkulun esitys esille ei-toivottuna, tasapaksua elämää edustavana vaihtoehtona vai pitävätkö he standardin mallin mukaista elämänkulkua mielekkäimpänä tapana järjestää elämä? Evansin sidotun toimijuuden näkökulma siirtää huomion siihen, minkälaista neuvottelua omassa elämässään ja omissa elämänvalinnoissaan haastateltavat käyvät hahmottamiensa elämänkulun käsitysten kanssa?

2.2.3 Orastavaa aikuisuutta pidennetyn nuoruuden kulttuurissa

Edeltävään keskustelusäikeeseen valintabiografioiden rakenteellisista reunaehdoista liitän seuraavaksi käsitteet: *orastava aikuisuus* ja *pidennetyn nuoruuden kulttuuri*. Jeffery Arnett on ehdottanut, että nykyisillä 18-30-vuotiailla valinnanvapauksia hyödyntävä, hetkellisyttä ja vaihtelevuutta korostava elämäntapa on siinä määrin yleistynyt, että kyse on kokonaan uudesta elämänvaiheesta, joka ansaitsee tulla kuvatuksi uudella käsitteellä (Arnett 2000, 469). Tätä elämänvaihetta Arnett kutsuu *emerging adulthood*:ksi, jonka vakiintuneen suomennoksen puutuessa olen nimennyt *orastavaksi aikuisuudeksi*. Arnett erottaa viisi tekijä, jotka tälle elämänvaiheelle ovat leimallisia. Ensinnäkin elämänvaihe on omistettu itsensä etsimiselle ja identiteettityölle. Toiseksi elämänvaihetta luonnehtii epävakaas muuttuvien elämäntilanteiden: vaihtuvien työ-, opiskelupaikkojen ja sosiaalisten suhteiden vuoksi. Kolmanneksi ajalle on ominaista tunne välitilassa olemisesta: yksilö ei koe olevansa enää nuori, mutta ei vielä ihan aikuinenkaan. Neljänneksi tällä ajanjaksolla on luontevaa toimia ja elää itsekeskeisesti. Viidenneksi aika on siis valinnanmahdollisuuksien kyllästävä, ja monesti orastavaa aikuisuutta elävät saattavatkin suhtautua optimistisesti tulevaan kaikesta epävakaudesta huolimatta

– tai juuri sen takia. (Arnett 2006, 114.) Arnettin mukaan olennaista tälle ajalle on ennen kaikkea se, että sitä eivät pidättelee mitkään ulkoiset pakot tai normiodotukset, minkä vuoksi suuret mahdollisuudet itsensä etsimiselle ovat olemassa (Arnett 2000, 469).

Arnettin erottama orastavan aikuisuuden aika muistuttaa kuvausta, jonka Sinikka Aapola ja Kaisa Ketokivi ovat antaneet pidennetyn nuoruuden kulttuurista. Pidennetyn nuoruuden kulttuuria määrittävät yhtäältä välttämättömyyden pakot, toisaalta elämäntyylin liittyvät tietoiset valinnat. Kyse on urbaaneiden, kouluttautuneiden nuorten aikuisten muodostamassa vertaisryhmästä, joka jakaa yhtenevät arvostukset, käytännöt ja sosiaaliset säännöt. Pidennetyn nuoruuden kulttuurin elämäntyyliä korostuu pysyvien sitoumusten poissaolo, kodin ulkopuolelle suuntautuva vapaa-ajanvietto, jossa keskeisenä sisältönä on elämyksellisyys ja kokemuksellisuus. (Aapola & Ketokivi 2005, 23.) Tässä kohden pidennetyn nuoruuden kulttuuri tuokin vahvasti mieleen Beckin ajatuksen refleksiivisestä yksilöstä itseään toteuttamaan pyrkivänä ja kykyjään vaalivana oman elämänsä yrittäjänä. Julkilausumattomana sääntönä pidennetyn nuoruuden kulttuurissa on, että tätä elämäntyyliä jatketaan kolmeenkymmeneen ikävuoteen asti.

Ennen kaikkea näillä koulutetuilla, pidennetyn nuoruuden kulttuurissa elävillä nuorilla aikuisilla omista taidoista ja henkisistä kyvyistä huolehtiminen ovat tärkeällä sijalla, minkä vuoksi itseen halutaan myös todenteolla satsata. Näin ollen yksilöllisyys on korostuneesti esillä pidennetyn nuoruuden kulttuurissa – sitä jopa ihannoidaan. Koska ajanjakso ennen kolmeakymmentä ikävuotta tarjoaa mahdollisuuden oman itsen rakentamiselle ja kehittämiselle, asettuvat niiden yksilöiden elämänvalinnat, jotka liian aikaisessa vaiheessa tähyävät aikuisen, vakiintuneeseen elämään, ihmettelyn ja oudoksunnan kohteeksi. Näin ollen pidennetyn nuoruuden kulttuurissa vallalla oleva ikä- ja elämänvaihekäsitys, jossa itsensä etsimistä jatketaan aina 30-ikävuoteen asti, muodostuu korkeasti koulutetuilla normiksi. (Aapola & Ketokivi 2005, 24.)

Toisaalta kyse ei ole pelkästään nuorten aikuisten omasta tahdosta saati sitten hedonistisesta omien intressien tyydyttämisestä. Etenkin keskiluokkaisten nuorten aikuisten myös odotetaan elävän sopivaksi katsottu aika ilman sitoumuksia keskittyen elämästä nautiskeluun ja kokemusten keräämiseen. Toki tällainen itsensä toteuttaminen on syytä tehdä institutionaalisissa puitteissa: opiskeluaika ainakin tarjoaa hyväksyttävän ajanjakson tutkiskella itseä ja elämää samalla pikkuhiljaa edessä odottavaan aikuisuuteen valmistautuen. (Aapola & Ketokivi 2005, 24-25.) Andreas Walther onkin todennut, kuinka pohjoismaissa poliittisilla päätöksillä ohja-

taan nuoria ensisijassa koulutukseen, ja opiskelua pidetäänkin nuorille edullisimpana toimintana (Walther 2006a, 127). Niinpä tämän perusteella Aapolan ja Ketokiven pidennetyn nuoruuden kulttuurin eläjät toteuttavat juurikin elämänvaiheeseen institutionaalisesti ladattuja odotuksia.

Arnett on taipuvainen pitämään orastavan aikuisuuden aikaa kaikkia 18-30-vuotiaita koskevana koulutustaustaan, yhteiskunnalliseen tai sosioekonomiseen asemaan katsomatta. Tämä näkökulma onkin saanut osakseen laajalti kritiikkiä. Muun muassa edellä esitelty John Bynner on nähnyt Arnettin kirjoituksissa ylen määräistä viehtymystä Beckin valintabiografioiden ajatukseen, ja siinä etenkin valinnanmahdollisuuksien lisääntymiseen liittyvään aspektiin. Myös Steven Roberts on halunnut tuoda esiin, kuinka kaikilla ei ole yhtäläisiä mahdollisuuksia ottaa osaa valintabiografioiden leikkiin ja orastavan aikuisuuden mukaiseen elämäntyyliin. Robertsin mukaan Arnettin kuvailema elämäntyyli edellyttäisi korkean koulutuksen keinoin hankittua työpaikkaa, ja sen tarjoamia materiaalisia edellytyksiä asua omassa taloudessa, tutkailla maailmaa matkustellen sekä kerätä itseä kehittäviä kokemuksia. (Roberts 2010, 139.) Ei voida esimerkiksi näin ollen olettaa, että 24-vuotias, vakituiseissa työsuhteissa oleva perheellinen rakennustyöntekijä eläisi Arnettin luettelemien orastavaa aikuisuutta määrittävien kohtien mukaan.

Huolimatta Arnettin idean puutteellisuuksista olen nostanut sen esiin, koska kuvaus orastavasta aikuisuudesta kuitenkin saa kiteytettyä monia olennaisesti korkeakoulutettuihin nuoriin aikuisiin liittyviä elementtejä. Mutta koska Aapola ja Ketokivi liittävät pidennetyn nuoruuden kulttuurin käsitteensä nimenomaan korkeasti koulutettuihin nuoriin aikuisiin, on heidän käsitteensä tutkimuksellisen viitekehykseni kannalta Arnettin orastavan aikuisuuden käsitettä käytökelpoisempi. Ennen kaikkea Aapolan ja Ketokiven käsitteeseen voi nähdä sisältyvän ajatuksen valintabiografioiden rakenteellisista ja institutionaalisista reunaehdoista, mikä taas Arnettin orastavan aikuisuuden ideasta uupuu.

2.3 Nuoruuden siirtymät

Nykykeskusteluissa on korostunut ajatus nuoruuden pidentymisestä. Huolta kannetaan siitä, että nuoret tuntuvat viihtyvän liian pitkään nuoruuden sitoumuksettomassa ajassa eikä nuorilla tunnu olevan minkäänlaista kiirettä vakiinnuttaa elämää uomiinsa hankkimalla vakituinen työ,

ryhtymällä taloudellisesti itsenäiseksi tai perustamalla perhe. Kun nuoruutta kuvataan pidentyneeksi, vertailukohtana täytyy olla jokin, josta nuoruus nykyisellään on *pidentynyt*. Edellä (s. 9) elämäntulkua koskeneessa teoreettisessa keskustelussa esille tuli *standardin elämäntulun* mallin idea. Standardi elämäntulo siirtymineen toimii edelleen jonkinasteisena elämäntulun ideaalina, jota vasten tarkasteltuna nykyinen siirtymä nuoruudesta aikuisuuteen pitkittyy. (Blatterer 2007, 23-25.)

Standardin elämäntulun mukainen siirtymämalli sijoittuu 1900-luvun puoleen väliin, toisen maailmansodan jälkeiseen aikaan, joka oli voimakasta talouskasvun ja läntisten hyvinvointivaltioiden rakentamisen aikaa. Tuona aikana siirtymä nuoruudesta aikuisuuteen toteutettiin nykyiseen verrattuna nuorina: esimerkiksi Suomessa vuonna 1960 naisten keskimääräinen avioitumisikä oli 23-vuotta, kun se miehillä oli noin 25-vuotta (Suomen tilastollinen vuosikirja 1982, 61), ja vielä vuonna 1970 keskimääräinen ikä ensisynnyttäjälle oli noin 22-vuotta (Paajanen 2005, 8). Lisäksi siirtymät toteutettiin ”kertarysäyksellä” eli siirtymät läpikäytiin lyhyellä aikajänteellä. Useimmiten esimerkiksi lapsuudenkodista poismuutto tapahtui siten, että siirryttiin suoraan lapsuudenkodista yhteisasumaan aviopuolison kanssa. (Oinonen 2001, 110.) Tiukkojen sosiaalimoraalisten sääntöjen ja kristillisen opin mukaisesti avioliitto katsottiin vielä ainoaksi hyväksyttäväksi tavaksi olla ja elää parisuhteessa (Jallinoja 1984, 50). Ihanteen, keskiluokkaisen ideologian mukaan järjestetty elämäntulo oli sukupuolittunut, siten että miesten tehtävänä oli toimia perheen elättäjinä, naisten tehtäväkentän rajautuessa kotiin taloudenhoidosta ja lapsista huolehtimiseen (Pylkkänen 1999, 36; Kuusipalo 1999, 61-62).³ Kuitenkin jo 1970-luvun aikana standardin elämäntulun mukainen siirtymämalli alkoi kouluttautumisen yleistymisen ja koulutuksen laajenemisen, sosiaalimoraalisten koodien löystymisen, mieselättäjämallin murenemisen, avioliittojen yleistymisen ja kehittyneiden ehkäisymenetelmien kehittämisen sekä työmarkkinoilla tapahtuneiden muutosten myötä monimuotoistua ja pidentyä (Fussel 2002, 30).

Erityisen olennaista on olla selvillä siitä, että historiallisesti tarkastellen standardin elämäntulun mukaisessa siirtymämallissa on kyse varsin poikkeuksellisesta ja lyhytaikaisesta ilmiöstä. Ennen 1900-luvun puoltaväliä ja aina 1970-luvun jälkeen siirtymä nuoruudesta aikuisuuteen on tapahtunut pidemmällä ajanjaksolla. (Oinonen 2004, 289-290). Esimerkiksi esiteollisen

³ Suomessa mieselättäjämalli ei tosin missään vaiheessa esiintynyt ”puhtaana” johtuen siitä, että työväenluokkaisissa perheissä naisten työssäkäynti oli varsin yleistä, ja myös maanviljelijäperheissä naiset monesti osallistuivat tasaväkisesti miesten kanssa maatilatoihin. (Lähteenmäki 1999, 48; Apo 1999, 16).

ajan Euroopassa avioituminen ja lastenhankinta toteutettiin noin 30-vuotiaana – aikataululla, joka vastaa nykyistä trendiä avioitumisiän ja ensisynnyttäjien iän osalta. Oli vielä tavallista, että lähdettyään lapsuudenkodista ja ennen avioitumistaan nuori vietti joitakin aikoja palkollisena äveriäämmässä perheessä, jolloin nuori näin ollen asui itsenäisesti ennen aviokumppanin kanssa yhteen muuttamista. Tosin nuoruutta ei siinä merkityksessä kuin sen tänä päivänä ymmärrämme vielä esiteollisena aikana tunnettu tai ainakin nuoruudessa oli tuolloin kyse ennemminkin yksilön *yhteiskunnallisesta asemasta* kuin kronologisesta iästä. Nuoruus katsottiin päättyneeksi siinä kohtaa, kun yksilö saavutti taloudellisen riippumattomuuden, avioitui ja perusti oman perheen. Myöskin siirtymäaikataulut ja -tavat olivat luokkakohtaisia ja erosivat alueellisesti. (Gillis 1981, 2-5; Oinonen 2004, 287.) Vasta 1800-1900 –lukujen taitteen Euroopassa yksilöllistymiskehityksen, keskiluokkaisen elämäntavan ja perheideologian leviämisen ja oppivelvollisuuden laajenemisen seurauksena nuoruus alettiin käsittää erilliseksi elämänvaiheeksi, ja nuoret opettamista, koulumista ja kasvattamista tarvitseviksi yksilöiksi (Oinonen 2004, 286-288).

Ne elämäntapahtumat ja elämän etapit, jotka yleisesti nuoruuden siirtymiksi luetaan liittyvät lapsuudenkodista poismuuttamiseen, opinnoista työelämään siirtymiseen, taloudellisen itsenäisyyden saavuttamiseen sekä oman perheen perustamiseen (Aapola & Ketokivi 2005, 10). Eriikka Oinonen on kirjoittanut kolmen tason aikuisuudesta, jossa ensimmäinen taso on siirtymä taloudellisesta riippuvuudesta taloudelliseen itsenäisyyteen. Siirtyminen lapsuudenaikaisesta kodista omaan kotiin edustaa toista tasoa. Kolmannen tason aikuisuus saavutetaan siirtäessä lapsen roolista vanhemman rooliin. Keskeistä on kuitenkin se, että näiden kolmen tason ”siirtymälinjat”, siirtymien toteuttamisajankohdat ovat vaihdelleet aikakauden ja yhteiskunnan mukaan. (Oinonen 2001, 110.) Nykyiset käsitykset aikuisuudesta ja aikuistumisesta tuntuvat kuitenkin uusintavan tätä kolmen tason -aikuisuuskäsitystä. Yhä edelleen ensi askel aikuisuuteen otetaan kotoa pois muutettaessa. Työelämään astuminen ja taloudellisen itsenäisyyden saavuttaminen siirtävät yksilöä lähemmäs ”tosiaikuisuutta”, joksi määrittyy omillaan toimeentuleva ja perheellinen yksilö. (emt. 112.)

Siirtymän käsite sinällään näyttäytyy nykyisin ongelmallisena, sillä se lähtökohtaisesti sisältää ajatuksen lineaarisesta elämänsuunnasta, jonka maalina toimii perinteinen aikuisuus. Ongelmana siirtymän käsitteessä on myös se, että siinä oletetaan kaikkien yksilöiden kulkevan ennalta määrättyjen, tunnustettavien ja ennustettavien vaiheiden läpi, ja päätyvän kaikkien tiedossa olevaan lopputulokseen – aikuisuuteen. (Aapola & Ketokivi 2005, 10.) Sopii myös ky-

syä, kuinka käyttökelpoinen siirtymän käsite on nykyisin etenkin kun elämänvaiheille aiemmin ominaisiksi luetut piirteet limittyvät ja esiintyvät päällekkäisinä.

On nähty jopa käyneen niin, että nuoruudesta on tullut kaikki elämänvaiheet lävistävä ihanne. Harry Blatterer on muun muassa havainnut nykyisessä yhteiskunnallisessa ilmapiirissä merkkejä siitä, että nuoruus ominaislaatuna on alkanut kattaa kaikki elämänvaiheet. Blatterer tarkoittaa tällä sitä, että elinvoimainen, muutoksille altis ja alati liikkeessä oleva nuoruus toimii ideaalina, jota kaikkien yksilöiden olisi toiminnassaan hyödyllistä pitää yllä. Täten kun aikaisemmin elämäkulussa nuoruuden päämääränä oli kaikenkattavaa vakiintumista ja pysyväislaatuista elämänratkaisuja edustava aikuisuus, niin nykyisin on suotavaa pitää elämänsä liikkeessä - tosin vain tiettyyn pisteeseen asti. Etenkin työmarkkinoilla menestyy yksilö, joka ei tarraa kiinni sitoumuksiin vaan kykenee mukautumaan ja joustamaan muuttuvien työmarkkinoiden virrassa. Myös mainonnassa, markkinoilla, kulttuurituotteissa julistetaan ikuisen ja onnea tuovan nuoruuden sanomaa. (Blatterer 2010, 64-65.)

Toisaalta kyse ei kuitenkaan ole näin yksiselitteisestä kehityskulusta, vaan nuoruuden ihanoinnin rinnalla elää edelleen myös ajatus standardista elämäkulusta, jossa nuoren olisi ennen pitkää suotavinta päätyä elämään perinteistä aikuisuutta. Kulttuurillisissa ajattelumalleissa normatiivinen aikuisuus on siis yhä säilyttänyt paikkansa, vaikka yhteiskunnalliset ja taloudelliset muutokset edellyttäisivät yksilöltä muuta. Blatterer puhuikin *normatiivisesta viiveestä*, joka ilmenee juuri yhteiskunnallisten muutosten ja yhteisön normatiivisten odotusten hankauskohdassa. (Blatterer 2010, 64.) Edellä esitetty kritiikki *pidennetyn nuoruuden* käsitystä vastaan tavallaan kristallisoituu normatiivisen viiveen käsitteessä. Samalla Blattererin käsite nostaa esiin nykyisin vallalla olevat, aikuisuuden merkityksellistämiseen liittyvät kaksijakoiset odotukset.

2.3.1 Nuoruuden siirtymät 2010-luvulla

Käsitteen *pidennetty nykyhetki* on nähty kuvaavan nuorten aikuisten elämäntyylä, sillä heidän on nähty olevan taipuvaisia elämään lyhytjännitteisesti vain itselle omistautuen ja hetkestä nauttien. Tällä tavoin kuvattuna nuorten aikuisten elämäntyylä kääntyy helposti itsekkääksi ja hedonistiseksi oman edun tavoitteluksi. Manuela du Bois-Reymond on hollantilaisnuoria tutkiessaan pannut merkille, kuinka nuoret eivät ole halukkaita sitomaan itseään liiaksi. Tämä

tarkoittaa sitä, että elämää ei esimerkiksi haluta omistaa kokonaan palkkatyölle. Myös yksityisen alueella; ihmissuhteissa suositaan aiempaa väljempää ja vapaampia suhteita vakiintumisen sijaan. Vaihtoehdot halutaan kaikilta osin pitää avoimina, ja elämäntilanteet joustavina. (du Bois-Reymond 1998, 71.) Tosin Du Bois-Reymond erottaa toisistaan yhtäältä niin sanotut ”trendisetterit”, joiden elämässä joustavuus ja biografioiden jatkuva uudelleenmuotoilu ovat vahvasti läsnä, ja toisaalta ne, jotka ovat sitoutuneempia noudattamaan elämänkuluissaan ”normaalibiografian” mukaisia, perinteisempiä elämänorientaatioita (emt. 67-68).

Vuosittain tehtävät tilastojulkaisut ovat omiaan tukemaan ajatusta sitoumuksia siirtävistä nuorista aikuisista, sillä sellaisten siirtymien, kuten ensimmäisen avioliiton solmimisen tai ensimmäisen lapsen saamisen kohdalla on tapahtunut vähittäistä myöhentymistä. Opinnoista valmistuminen, työelämään siirtyminen ja perheellistyminen tapahtuvat nykyisin karkeasti ilmaisten 30. ikävuoden molemmin puolin. Tosin Suomessa ja Pohjoismaissa poikkeuksen tekee kotoa poismuuttaminen. Lapsuudenkodista muutetaan pois kohtalaisen nuorina, sillä Suomessa kotoa poismuuttaja on keskimäärin 21-vuotias (Nikander 2009). Nykyisin ensimmäisen avioliiton solmimisikä sijoittuu naisilla 30-vuoteen, miehillä kahta vuotta myöhemmäksi (Nikander 2010). Ensimmäisen lapsena naiset synnyttävät Suomessa keskimäärin 28-vuotiaina (Eurostat 2009). Olennaista tosin on, että maitten välillä on kohtalaisen suuria eroja siirtymäajankohtien suhteen: esimerkiksi Pohjois-Euroopassa tavanomaista on muuttaa pois kotoa parikymppisenä, kun taas eteläisessä Euroopassa on tavallista, että lapsuudenkodissa asutaan aina 30-vuotiaiksi asti (Salonen 2005, 68; Oinonen 2004, 107-108).

Myöhentyneille siirtymille on etsitty selityksiä. Yksi selitys liittyy lisääntyneeseen koulutukseen (Mortimer & Larson 2002, 10). Suomessa voi katsoa vallalla olleen koulutusretoriikan kantaneen hedelmää. Kun yliopisto- ja korkeakouluopiskelijoita 1960-luvulla oli runsas 20 000, niin vuonna 2008 yliopistossa opiskelevia oli 164 000 (Repo 2010). Vaikka kouluttautuneiden määrän kasvu on saanut aikaan koulutusinflaatiota eikä koulutus näin ollen sinällään takaa työllistymistä, kouluttautuvat nuoret edelleen hanakasti ja usko koulutukseen on vahva (Järvinen & Vanttaja 1998, 198-199). Korkeakouluista valmistuvat ovat keskimäärin 26-27-vuotiaita: ammattikorkeakouluista valmistutaan 26-vuotiaina, yliopistosta valmistujien mediaani-ikä on 27-vuotta (Pekkarinen 2010). Pidentyneellä kouluttautumisella on nähty olevan avioitumista ja etenkin lastenhankintaa olennaisesti myöhäistävä vaikutus, sillä pitkä koulutusura siirtää työelämään astumista myöhemmäksi, ja samalla taloudellisen itsenäisyyden saavuttamista tuonnemmaksi (Oinonen 2004, 306).

Epävarma taloudellinen tilanne ei välttämättä automaattisesti pääty opintoista valmistumiseen, sillä valmistuttuaan nuoret saavat varautua katkokselliseen, osa- ja määräaikaisista työsuhteista koostuvaan työuraan (Järvinen 2001, 62). Kun varmuutta työn jatkumisesta ja säännöllisestä toimeentulosta ei ole, käy hankalaksi suunnitella elämää eteenpäin. Epävarmuus ei liity pelkästään materiaaliseen toimeentuloon: koska töitä on niukalti tarjolla, on työpaikan saamiseksi kyettävä toimimaan joustavasti. Joustavuus tarkoittaa monesti sitä, että on oltava valmis muuttamaan sinne, missä töitä on tarjolla, ja vaihtamaan kotipaikkakuntaa aina työtilanteen mukaan. Toisaalta nykyisissä ailahtelevien työmarkkinoiden oloissa ei ole sanottua, että työtä olisi tarjolla yhtäjaksoisesti. (Blatterer 2007, 40.) Onkin arveltu, että nuorten kohdalla niin sanotuista *jojo-transitioista* tulee yleisiä, mikä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi juuri opintoista työelämään -siirtymän kohdalla esiintyy epälineaarisuutta. Tällöin suoran ja nousujohteisen työelämäsiirtymän sijasta saatetaankin vuoroin tehdä töitä, vuoroin opiskella, ja opiskelun ja työnteon väliin saattaa mahtua myös työttömyysjaksoja. Työuran katkoksellisuuden ja epäsäännöllisen toimeentulon vaikutukset ulottuvat luonnollisesti myös muille elämäntilanteille. (Walther 2006a, 121.)

Avioliiton solmiminen ei ole enää itsetarkoitus. On sosiaalisesti hyväksyttyä elää yhdessä ilman avioliittoakin. Toisaalta esimerkiksi Beck arvioi avioliiton solmimisen ja perheellistymisen näyttävätyvän yksilölle henkilökohtaisena riskinä, jossa yksilö asettaa henkiset ja emotionaaliset resurssinsa alttiiksi (Beck 2002, 11). Avioerotilastoja tulkiten ennusteena on, että joka toinen avioliitto on päättyvä avioeroon (Paajanen 2003, 11). Avioerojen yleisyydestä tietoisina ja skeptisinä avioliiton kestävyyttä ja pitkäikäisyyttä kohtaan, saatetaan avioliiton solmimista myös tästä johtuen vältellä. Toisaalta aikana, jona refleksiivisen yksilön on huolehdittava kykyjensä ja taitojensa alinomaisesta päivittämisestä, voi avioliitto joidenkin näkökulmasta näyttäytyä hidasteena tai esteenä tällaiselle itsensä kehittämiseksi. Ei voida olla varmoja siitä, että kumppaniin ja parisuhteeseen satsaaminen on pidemmällä tähtäimellä kannattavaa, ja kärsiikö samalla omaan identiteettityöhön tarkoitettu aika liiaksi. (Beck & Beck-Gernsheim 2002, 64-67.)

Lastenhankinnassa pätee samanlainen riskitietoisuus kuin parisuhteen kohdalla. Ajatellaan, että lapselle on suotava paras mahdollinen kasvualusta, jossa lapselle on tarjota riittävästi aikaa sekä aineellista että henkistä turvaa. Toisaalta lapset, samoin kuin parisuhde, muodostuvat riskiksi omalle ajankäytölle ja omaehtoisesti tapahtuvalle elämän koordinoinnille. Kun ollaan

tietoisia siitä, että lasten tullessa kompromissien tekeminen on välttämättömyys, halutaan pitkittää sitä aikaa, jossa voi elää puhtaalla omallatunnolla omaan itseen keskittyen. Perheenperustamiseen ei haluta ryhtyä liian varhain, sillä tällöin vaarana on tunne menetetyistä nuoruudesta ja menetetyistä mahdollisuuksista. Liian varhainen vanhemmuuteen ryhtyminen olisi tässä tapauksessa haitaksi myös lapsen tasapainoiselle kasvulle ja kehitykselle. Koska edellä luetellut riskitekijät halutaan minimoida, siirtyy lastenhankinta myöhemmälle iälle. (Ketokivi 2005, 117.)

Kuitenkin mielipide- ja arvomittaukset osoittavat, että nuoret aikuiset tuntevat edelleen kiinnostusta perheellistymistä kohtaan, ja tulevaisuuden suunnitelmiin kuuluu kiinteästi perheellistyminen (Myllyniemi 2005, 49). Vakituinen parisuhde ja perhe nähdään tärkeinä turvan, kiintymyksen ja emotionaalisen mielihyvän lähteinä (Oinonen 2004, 67). Perhebarometrin teettämän tutkimuksen mukaan 25-29-vuotiaat pitävät ihanteellisena lasten saamisen ikänä noin 26-vuotta, tosin korkeasti koulutetut, etenkin korkeasti koulutetut naiset sijoittavat lastenhankinnan ideaali-ikänsä vähemmän koulutettuja muutamaa vuotta myöhemmäksi (Miettinen & Rotkirch 2008, 35). Tämä vastaajien antama ihanneikä on jälleen osoittamassa 30-vuoden rajapyykin olemassa oloa.

On totta, että nuoret aikuiset haluavat elää itseään varten, mutta kyse ei siis ole pelkästään ”ahneesta” elämään suuntautumisesta. Helga Nowotny kirjoittaa pidennetyn nykyhetken käsitteestä ongelmana, jonka refleksiivisen modernin yksilöt nykyisenkaltaisessa kiihvastahetkessä yhteiskunnassa vääjäämättä kohtaavat. Nowotny nimittäin katsoo, että yhteiskunnallisen muutosvauhdin vuoksi yksilön eletty kokemus jumittuu nykyhetkeen. Syynä on se, että muutokset tapahtuvat niin nopeaan, että yksilö ei ehdi muutosvauhtiin mukaan. Toisaalta kyse on myös siitä, että tulevaisuus lipuu pois käsistä ja pakenee aina vain kauemmaksi, jolloin tuleva ei tunnu koskaan tulevan kohdalle. (Nowotny 1994.) Eletyn kokemuksen tarttuminen kiinni hetkeen, vaikeuttaa olennaisesti pitkällisten suunnitelmien tekemistä. Samalla epävarmuuden saartamassa todellisuudessa kauaskantoisten suunnitelmien tekeminen ei myöskään ole kannattavaa, sillä suunnitelmien toteutumista on vaikea taata eikä suunnitelmien todellisia tuloksia pysty ennakoimaan. (Oinonen 2004, 118; Brannen & Nilsen 2002, 516.)

Seuraavassa luvussa esitellään joitakin keskeisiä taustatietoja yliopisto-opiskelijoihin ja yliopisto-opiskeluun elämänvaiheena liittyen. Lisäksi esittelen haastateltavina olleet kahdeksan humanistis-yhteiskuntatieteellisten oppiaineiden opiskelijaa.

3. Yliopisto-opiskelijoiden elämänkulku

Tämän luvun tarkoituksena on esitellä tutkimuskohteena olevat haastateltavat: 25-30-vuotiaat humanististen ja yhteiskuntatieteellisten oppiaineiden opiskelijat. Ensinnä tuon esille Tapio Aittolan *Uuden opiskelijatyypin synty* teokseen tukeutuen elementtejä, joita opiskeluun elämänvaiheena on liitetty. Samalla terävöitän kuvaa nykypäivän yliopisto-opiskelijoista esittelemällä joitakin keskeisiä taustatietoja yliopisto-opiskelijoita koskien. Lisäksi perustelunsa saa se, miksi juuri humanistis-yhteiskuntatieteellisten alojen opiskelijoiden näkemykset ovat tutkimuskohteena. Luvun lopussa esittelen haastateltavani, joiden taustatiedot – opiskeltavat pääaineen, opiskeluvuodet, perhe- ja työtilanteet – olen koonnut taulukkoon.

3.1 Yliopisto-opiskelu elämänvaiheena

Kirjassaan *Uuden opiskelijatyypin synty* Tapio Aittola kuvaa opiskeluaikaa ajanjaksona, jonka aikana opiskelijat voivat suhteellisen vapaasti toteuttaa ja kehittää itseään ilman palkkatyöyhteiskunnan ulkoisia pakkoja. Aittola lainaa Pierre Bourdieun ja Jean-Claude Passeron ajatusta opiskeluajasta intellektuaalisena pelinä. Tämä käsite kuvastaa opiskeluaikaa siksi, että opiskelijat voivat välttää ulkoisen yhteiskunnan pakkoja keskittyä eri sosiaalisen elämän kentillä tarvittavien pääomien jalostamiseen. Opiskelijoita eivät esimerkiksi sido palkkatyöyhteiskunnan aikarytmi viiden päivän työviikkoineen, ja kahdeksasta neljään rytmittyvine työpäivineen. Opiskelijan riippumaton sosiaalinen asema ja opiskeluelämän vapaus antavat mahdollisuuden ikään kuin murtaa monia arkielämää strukturoivia rakenteita. Opiskeluaikana on tilaisuus kehittää omia yksilöllisiä ratkaisuja eri elämänvaiheiden – perheenperustamisen tai palkkatyöhön astumisen – ajoittumista koskeviin kysymyksiin. Näin ollen se tarjoaa eräänlaisen lisäajan, jonka aikana lukkoon lyötyjä ja kauaskantoisia päätöksiä oman elämän suhteen ei vielä täydy tehdä. (Aittola 1992, 26-27.)

Uusi opiskelijatyypipi, josta Aittolan teos kertoo, on sellainen, jolle opiskelu, sivistyksen hankkiminen ja oman tiedontarpeen tyydyttäminen eivät enää ole päämäärä sinänsä. Sen sijaan suhde opiskeluun on muuttunut instrumentaaliseksi: opiskelu toimii keinona hyväpalkkaisen työn tai korkean yhteiskunnallisen aseman saavuttamiseksi. Aittola vertaa uutta opiskelijatyypipiä klassiseen opiskelijatyypipiin, jolle sisäinen kiinnostus tieteenalaa kohtaan on opiskelussa keskeisenä motiivina. Syyksi uuden opiskelijatyypin esiinmarssille Aittola lukee

muun muassa yliopistolaitoksen koulumaistumisen, ja toisaalta sen, että opiskeluaika ei ole enää hahmotettavissa tarkkarajaisena, vain opiskelulle omistettuna elämänvaiheena. Sen sijaan opiskeluaika täyttyy opiskelun ohella myös muista aktiviteeteista, mutta ennen kaikkea – opiskelijoiden työssäkäynti on jatkuvasti lisääntynyt. (Aittola 1992, 105; Tilastokeskus 2008)

Vuoden 2007 Tampereen yliopiston opiskelijoita kuvanneessa julkaisussa peräti 70–80% opiskelijoista on työskennellyt opintojen ohessa (Ahrio & Vallo 2007, 67). Ja tuoreemman tilaston valossa, vuonna 2009 työssäkäyviä yliopisto-opiskelijoita on 60% kaikista Suomen yliopisto-opiskelijoista (Tilastokeskus 2009). Lisäksi uusimpien tutkimusten mukaan opiskelijoiden työnteossa ei enää itsestään selvästi ole kyse niin sanotuista ”hanttihommista” eli lisäansioiden hankkimisesta opintotuen päälle. Kaikista työssäkäyvistä perustutkintoa suorittavista korkeakouluopiskelijoista nimittäin 44% teki kokoaikatyötä, ja yliopisto-opiskelijoista joka neljäs ilmoitti pääasialliseksi toiminnakseen työnteon (Mannisenmäki & Valtari 2005, 109.) Yliopisto-opiskelijoiden opiskelujenaikaista työkokemusta tarkemmin purettaessa saadaan esille seuraavat prosenttiluvut: 14% ei ole työelämäkokemusta, 52% on tehnyt tilapäisiä töitä ja 30% on säännöllinen ansiotyö (Opiskelijatutkimus 2010, 29).

Edellä todettiin, kuinka Aittolan mukaan opiskeluaikana on mahdollista tehdä rauhassa suunnitelmia tulevan varalle, esimerkiksi koskien perheenperustamisen ajoittamista. Vuoden 2010 Opiskelijatutkimuksen (2010) tietoihin perustuen korkeakouluopiskelijoiden asumisjärjestelyjen ja perhesuhteiden osalta voidaan sanoa, että 6% opiskelijoista asuu vanhempien luona, 42% yksin tai solussa, 7% ”kimppakämpässä”, 33% puolison kanssa, 1% asuu yksin lapsen/lasten kanssa, 10% asuu puolison ja lasten kanssa. Yleisimmin opiskelijat asuvat siis yksin. Seuraavaksi yleisintä on yhteisasuminen avokumppanin kanssa. Sen sijaan erikseen 25-29-vuotiaista saadut tiedot kertovat enää 2% asuvan kotona, ja yhteisasuminen avopuolison kanssa nousee tämän ikäryhmän kohdalla jo 40%:iin (ks. taulukko 1).

Taulukko 1 Korkeakouluopiskelijoiden asumisjärjestelyt ja perhesuhteet 18-30+

Asumismuoto	%
Asuu vanhempien luona	6*
Asuu yksin (ml. solussa)	42
Asuu ”kimppakämpässä”	7
Asuu puolison kanssa	33*
Asuu yksin lapsen/lasten kanssa	1

Asuu puolison ja lapsen/lasten kanssa	10
Muu asumistapa	1
Yhteensä	100

*25-29-vuotiaiden kohdalla vanhempiensa kanssa asuu 2%. Tästä ikäryhmästä puolison kanssa yhdessä asuu 40% kyselyyn vastanneista.

Lähde: Opiskelijatutkimus 2010.

Prosenttiluvut osoittavat ainakin sen, että opiskelijoiden keskuudessa niiden osuus, jotka ovat hankkineet lapsia, ei ole erityisen suuri. Sen sijaan yhteisasuminen puolison kanssa on varsin yleistä, ja prosenttilukema kasvaa huomattavasti 25-29-vuotiailla. Tämän ikäryhmän kohdalla voidaan todeta jonkin asteista elämän vakiinnuttamista: opiskeluaikana vähintäänkin keillaan avoliittoa tai avoliiton kaltaista suhdetta.

3.2 Tutkimuskohteen täsmennys: humanistis-yhteiskuntatieteellisillä aloilla opiskelevat

Pro gradussani olen rajannut tutkittavani yliopisto-opiskelijat yhteiskuntatieteellisten ja humanististen oppiaineiden opiskelijoihin. Näistä karsin vielä pois sellaiset oppiaineet, jotka ovat ammattiin valmistavia, joten jäljelle jäivät teoreettisten koulutusohjelmien opiskelijat. Ammattiorientoituneiden koulutusohjelmien poisrajaaminen on perusteltua siksi, että näiden koulutusohjelmien opiskelijoilla tuleva elämäntie ensinnäkin työelämän osalta näyttäytyy selkeämpänä. Sen sijaan teoreettisten oppiaineiden edustajilla tuleva työura on epämääräisempi. Valmistumisen jälkeen teoreettisten alojen opiskelijat joutuvat eri tavalla luomaan työuransa. Beckin teesien läpi tulkiten teoreettisten aineiden opiskelijoiden kohdalla tee-se-itse –biografia tai ainakin tee-se-itse –työura tulee ammattiorientoituneita alojen opiskelijoihin verraten enemmän kyseeseen. Yleistäen on todettu, että teoreettisesti orientoituneiden tieteenalojen opiskelijat ovat ammattiorientoituneiden koulutusohjelmia opiskelevia enemmän suuntautuneet kulttuurisen pääoman kartuttamiseen opiskelujensa kautta, ja pyrkivät myös käyttämään opiskelussa saamiaan ajatteluvälineitä oman identiteettinsä työstämiseen. (Aittola 1992, 82). Tämä palauttaa mieleen edellä, luvussa 3.4 pidennetyin nuoruuden kulttuurista sanotun: pidennetyin nuoruuden kulttuurissahan omien tiedollisten, sivistyksellisten ja ylipäättään henkisten resurssien vaaliminen on keskiössä.

Lisätukea valinnalleni rajata haastateltavat humanistis-yhteiskuntatieteellisten alojen opiskelijoihin antaa Julia Brannenin ja Ann Nilsenin tutkimus, jossa tutkittiin 18-30 vuotiaiden nuor-

ten aikuisten näkemyksiä työn ja perhe-elämän yhteensovittamisesta. Tämän tutkimuksen yhtenä tuloksena oli havainto siitä, miten eri korkeakoulutusalojen opiskelijat erosivat toisistaan elämänorientaatioidensa osalta. Ammattiin valmistavilla aloilla, kuten lääkäri- ja lakiopiskelijoiden keskuudessa arvomaailma oli perinteisempi, ja tulevaa varten oli laadittu täsmällisiä, aikataulutettuja suunnitelmia. Suunnitelmissa tehtävät seurasivat sääntillisesti toisiaan, siten että ensin tavoitteena oli valmistua opinnoista, tämän jälkeen hankkia vakituinen työ, jonka jälkeen katsottiin ajankohtaiseksi solmia avioliitto ja perustaa perhe. Sen sijaan teoreettisten alojen opiskelijoilla elämänsuunnitelmissa painottui perinteisten elämänodotusten sijasta valinnanvapauden korostaminen, ja eri elämänvaiheisiin liitettyjen elementtien ja tehtävien yhdistely. Esimerkiksi aikuisuutta ei haluttu käsittää pelkästään velvollisuuksille ja lapsista huolehtimiselle omistetuksi ajanjaksoksi, vaan tämä elämänvaihe haluttiin tietoisesti pitää avoimena ja yhdistää siihen myös muunlaisia elementtejä. (Brannen & Nilsen 2002, 529-530.) Tämän perusteella ajateltavissa olisi, että tee-se-itse –biografia ei rajautuisi teoreettisten alojen opiskelijoilla pelkkään työuraan, vaan elämänorientaatiot kaiken kaikkiaan olisivat ammattiorientoituneiden oppialojen opiskelijoita yksilöllisempiä, enemmän itsensä toteuttamiseen ja joustavuuteen tähtääviä. Myös 18-36-vuotiaiden belgialaisten näkemyksiä siirtymäajankohdista käsitelleessä tutkimuksessa korkeasti koulutetut nousivat esiin ryhmänä, jolla esiintyi suurempaa varianssia siirtymäaikataulujen osalta. Tosin kaiken kaikkiaan käsitykset siirtymäaikatauluista oli koulutustaustasta riippumatta hyvin yhteneviä. Tutkijat Mark Elchardus ja Wendy Smits kuitenkin katsoivat, että mikäli osoittautuu, että elämänkulut alkavat purkaantua standardista mallista, voisi korkeasti koulutettujen ennakoida edustavan muutoksen eturintamaa. (Elchardus & Smits 2006, 315.)

3.3 Haastateltavat

Seuraavassa olen taulukoinut kahdeksan haastateltavaani sukupuolen, iän, pääaineen ja opintovuosien mukaan. Lisäksi taulukkoon on merkitty haastateltavien haastattelunaikainen perhetilanne. Käytän *sinkku*-nimitystä niistä haastateltavista, jotka eivät elä parisuhteessa. Haastateltavien nimet on anonymiteetin takaamiseksi muutettu, ja jatkossa analyysiosuudessa käytän näitä ”peitenimiä” haastattelusitaattien yhteydessä.

Taulukko 2

Haastatellut iän, perhetilanteen, pääaineen, opiskeluvuosien ja opiskelu-/työtilanteen mukaan.

	“Nimi”	Ikä	Perhetilanne	Pääaine	Opiskeluvuosia	Opiskelu-/työtilanne
Naiset	Kirsi	30	Sinkku, ei lapsia	sosiologia	6	Työskennellyt opintojen ohessa
	Leena	25	Parisuhteessa ei lapsia	valtio-oppi	5	Työskennellyt opintojen ohessa
	Sinikka	27	Sinkku, ei lapsia	etnomusikologia	8	Työskennellyt opintojen ohessa
	Pinja	27	Avoliitossa, ei lapsia	kansatiede	5	Työskennellyt opintojen ohessa
Miehet	Antero	26	Avoliitossa, ei lapsia	historia	5	Työskennellyt opintojen ohessa
	Jukka	25	Sinkku, ei lapsia	filosofia	5	Päätoiminen opiskelija
	Tero	27	Avoliitossa, ei lapsia	filosofia	8	Työskennellyt opintojen ohessa
	Vernerri	25	Avoliitossa, ei lapsia	sosiaali-antropologia	5	Päätoiminen opiskelija

Edellisiä korkeakouluopiskelijoita koskeneita prosenttilukuja silmällä pitäen haastateltavat ovat asumisjärjestelyissään ja perhesuhteissaan varsin tyypillisiä ryhmänsä edustajia. Kukaan haastateltavista ei elä avioliitossa eikä kenelläkään heistä ole lapsia. Peräti puolet haastateltavista asuu yhdessä kumppanin kanssa. Muut haastateltavat asuivat joko yksin, solussa tai ”kimppekämpässä”. Myös haastateltavien aktiivinen osallistuminen työelämään jo opiskelujen aikana on linjassa aiemmin esille tuotujen, opiskeluaikakaista työssäkäyntiä kuvaavien prosenttilukujen kanssa. Toisaalta mietittäessä siirtymää opiskelusta työelämään haastateltavat vaikuttavat niin ikään seuraavan keskiarvoja, mikäli korkeakouluopinnoista valmistumisen mediaani-ikä pidetään 27-vuotta, sillä kakkien kohdalla opinnot olivat haastatteluajan kohtana jo vähintään loppusuoralla tai sitten opinnoista jäljellä oli enää oppinnäytetyön tekeminen.

4. Tutkimuksen toteutus

Tässä luvussa esittelen käyttämäni aineistonkeruutapaa, ja kerron aineiston läpikäymästä analyysiprosessista. Tutkimusaineistoni koostuu kahdeksasta teemahaastattelusta. Kuvaan sitä, millaisina haastattelutilanteet pääasiassa näyttäytyivät, ja pohdin myös millaisia eettisiä ongelmia aineistonkeruutapaani voi nähdä sisältyvän. Luvun lopussa kerron, miten ja minkälaisen vaiheiden kautta oma analyysintekoni eteni.

4.2 Teemahaastattelut aineistona

Tutkimukseen varten haastattelin kahdeksaa, iältään 25-30 -vuotiasta humanistis-yhteiskuntatieteellisillä aloilla opiskelevaa yliopisto-opiskelijaa. Haastateltavista kolme oli opiskelijakollegojani, ja minulle ennestään tuttuja. Loput viisi tulivat osin lumipallomenetelmän avulla. Parissa tapauksessa alun perin haastateltavaksi kaavailemani henkilö kieltäytyi haastattelusta kiireisiin vedoten, mutta nämä kieltäytyneet henkilöt ohjasivat asian eteenpäin, ja heidän kauttaan sain loput kaksi haastateltavaa. Sukupuolittain haastateltavat jakaantuivat tasan, joten sekä miehiä että naisia oli kumpiakin neljä. Huolimatta siitä, että kummankin sukupuolen edustajia on aineistossa yhtä monta, ei aineiston pienuuden vuoksi voida kuitenkaan tehdä päätelmiä sukupuolen vaikutuksesta elämäntilanteeseen tai poimia mahdollisia eroavaisuuksia sukupuolesta johtuen.

Lähestyin haastateltavia sähköpostitse sekä ”nykyaikaisesti” facebook -verkkoyhteisön kautta. Katsoin parhaaksi, että en pohjusta tutkimusaiheeni haastattelupyynnön yhteydessä liiaksi. Totesin nimittäin koehaastatteluja tehdessäni, että liiallinen aiheen valotus voi koitua vahingolliseksi autenttisten vastausten saamiselle. Koehaastateltavani oli nimittäin kiinnostunut tietämään tutkimusaiheestani, ja niinpä kerroin hänelle, mikä aiheessa minua erityisesti kiinnostaa. Tuloksena oli, että haastattelua tehdessämme haastateltava alinomaa päätyi toteamaan: ”No, en mä kyllä pysty vastaamaan tähän muuta kuin sen, mitä sanoit tossa mulle aikaisemmin.” Koin siis tarpeelliseksi olla jakamatta tutkimusaiheestani liiaksi informaatiota.

Toteutukseltaan haastattelut olivat perinteisiä teemahaastatteluja, eli olin laatinut ennalta haastattelulomakkeen, johon sisältyi kolme isompaa teemaa omine alakysymyksineen. Nou-

datin haastattelulomaketta melko täsmällisesti kussakin haastattelussa, mutta tietenkin varioin kysymyslomaketta haastattelutilanteen mukaan, jolloin kysymysten esittämisjärjestys- ja muoto saattoivat haastateltavan kerrontojen johdattelemana vaihdella. Ensimmäinen teema koski haastateltavien omia tulevaisuuden toiveita. Toisessa teemassa ”ääneen pääsivät” haastateltavien lähipiiri: perhe ja ystävät, kun kysymykset koskivat näiden merkityksellisten toisten arveltuja odotuksia haastateltavien elämää ja elämäntulkua koskien. Yhteiskunnan odotukset asetettiin samalla tavalla pohdinnan kohteeksi. Kolmannen teeman aiheena oli aikuisuus, ja kysymyksillä kartoitettiin haastateltavien aikuisuuteen liittämiä käsityksiä. Kuten analyysilukujen dispositio osoittaa, noudattelee analyysilukujen rakenne suuressa määrin teema-haastattelurungon järjestystä. Tosin luetellut kolme teemaa menivät monilta osin lomittain, siten että tulevaisuuden toiveissa saatoin esimerkiksi pyytää pohtimaan, kuinka perhe tai ystävät suhtautuvat haastateltavien toiveisiin ja elämänsuunnitelmiin.

Päädyin teemahaastatteluun aineistonkeruumenetelmänä yksinkertaisesti siitä syystä, että sen avulla päästään hyvin käsiksi ihmisten tulkintoihin asioista, ja heidän asioille antamiinsa merkityksiin (Hirsjärvi & Hurme 2000, 48). Koska fokuksessani nimenomaan on opiskelijoiden näkemykset elämäntulusta, arvelin haastattelujen kautta saatavan hienosyisempää ja syväälle käyvämpää informaatiota elämäntulun kokemisesta kuin esimerkiksi formaalilla kyselytutkimuksella kerätyllä aineistolla.

Litteroin nauhoitetut haastattelut miltei sanasta sanaan, jättäen litteroimatta lähinnä vain kohtia, joissa aivan selvästi puhuttiin asian vierestä. Näin tehden litteroitua aineistoa tuli kaiken kaikkiaan 114 tietokoneliuskaa, mikä oli varsin hallittava määrä aineistoa.

4.1.1 Haastatteluaineiston ja -tilanteiden arviointia

Toisinaan kuulee varoiteltavan, että haastatteluissa haastateltavien kerronnat voivat olla hyvin suppeita ja vähäeleisiä ”*en tiedä*” tai ”*enpä osaa oikein sanoa*” -tyyppisiä vastauksia, jolloin analysoitava aines jää niukaksi. Näitä niin sanottuja matalaprofiilisia vastauksia oli aineistostani turha etsiä, sillä haastateltavat todella paneutuivat jokaiseen kysymykseen, ja antoivat monipolvisia ja analyttisiä vastauksia. Haastateltavien paneutuminen kysymyksiin oli aika ajoitin keskittynyttä, että haastateltavat saattoivat hienovireisesti jopa arvostella asettamaani kysymystä. Monesti esimerkiksi kysymykset koskien mallikansalaisuutta tai elämäntul-

lun malleja saivat osakseen pienen luennon siitä, miten kaikenlainen mallikansalaisuuden ja ideaalikansalaisuuden määrittelemisen oli vahingollista, tai kuinka todellisuus on tulvillaan erilaisia elämäntilanteiden malleja määrittelijästä riippuen.

Haastatteluja kuunnellessa ei voinut olla toteamatta sitä seikkaa, että yliopistokoulutuksen eräs tärkeimmistä asioista - kyky kyseenalaistaa ja asettaa kaikki normaalina ja yleisenä pidetty lainausmerkkeihin - oli mennyt haastateltavilla selkäyttimeen. Niinpä toisaalta epäkiitollisena tehtävänäni oli yrittää löytää näiden analyttisten ja punnittujen vastausten takaa jotain ”raskauttavaa”, jonka avulla löytäisin lankakerän eksyneen päähän, ja pystyisin kerimään tutkimusongelmani auki.

Mielenkiintoiseksi tutkimustehtäväni teki se, että kuului tutkimushaastattelujen tekemisen aikana itse vahvasti tutkittaviin. Haastattelujen teon ajankohtana olin 26-vuotias sosiologian opiskelija, eli ikäni ja oppiaineeni perusteella täsmäsin haastateltaviin. Siinä, että on itse osa tutkimuskohdetta, piilee vaaransa. On nimittäin mahdollista, että yhteiset nimittäjät haastateltavien kanssa estävät huomaamasta sellaisia erityispiirteitä ja poikkeavuuksia, joihin toisenlaisesta elämäntilanteesta oleva, ”ulkopuolinen tarkkailija” kiinnittäisi oitis huomiota (Lähteenmaa 2002, 1). Ongelmaksi voi näin ollen muodostua, että suhtautuu liian kriittikittömästi haastatteluissa sanottuun, ja sumeilematta allekirjoittaa kaiken, mikä omiin kokemuksiin pohjatenkin tuntuu uskottavalta ja ymmärrettävältä. Toisaalta osana tutkimuskohdetta olemisella on ehdottomasti ollut se hyöty, että tunnen tutkittavan kentän hyvin. Tutkimuskohteen sisällä olemisella on kenties välttynyt sellaisten virhepäätelmien tekemiseltä, joissa esimerkiksi jokin tosiasia melko vähämerkityksinen tekijä olisi saanut suhteettoman paljon palstatilaa.

Haastatteluista osa tehtiin omassa kodissani, muutaman kerran haastattelupaikkana oli haastateltavan koti. Yhden haastateltavan kanssa haastattelu toteutettiin kahvilassa, ja viimeinen haastattelu tehtiin rennon kesäisestä puistossa. Niinpä tilanteet olivat lähtökohtaisesti melko vapaamuotoisia, semminkin jos haastateltavana oli ennestään tuttu opiskelija. Jotta tilanne ei olisi luisunut liian vapaamuotoiseksi, ja tilanne olisi säilyttänyt jonkin asteisen muodollisuuden, päätin senkin vuoksi olla mahdollisimman neutraali ja pyrkiä välttämään kommentoimasta liiaksi haastateltavan kerrontoja. Sillä kuten Hirsjärvi toteaa, keskustelun tarkoitus kuitenkin on aineiston kerääminen eikä vain vapaamuotoinen juttelu (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47-48). Päädyin näin ollen melko perinteiseen haastatteluasetelmaan, jossa ikään kuin neutraloin itseni tutkijan rooliin. Koska itse kuului tutkimuskohteeseen oli minusta syytä

pitää huolta siitä, että pidän oman kommentointini vähäisenä, jotta haastateltavien näkemysten ja mielipiteiden ulostuonti ei kommentteistani olisi häiriintynyt. Toisaalta esiin tuli myös tilanteita, jolloin haastateltavat jakoivat minun kanssani varsin henkilökohtaisiakin asioita elämästään, jolloin vastavuoroisesti koin tarpeelliseksi kertoa myös omista kokemuksistani eli päästää haastateltava myös omalle henkilökohtaiselle alueelleni. Jälkikäteen arvioituna olisin voinut raottaa hieman enemmän tätä neutraaliuden kelmaa, tuoda näkemyksiäni enemmän esille, ja kenties myös jossain kohdin haastaa haastateltavia tiheämpään keskusteluun. Tuloksena olisi voinut olla entistäkin rikkaampi ja mehevämpi aineisto.

Se, että haastateltaviini kuului hyviä tuttavuuksia opiskeluvuosien varrelta, mietitytti monessa kohdin. Tuttavani kertoivat varsin seikkaperäisiä ja henkilökohtaisia asioita itsestään, mitä arvostin suuresti, mutta samaan aikaan koin minulle kohdistetun luottamuksen osoituksen ehkä hiveneroiksi vaivaannuttavanakin. Minua myös arvelutti se, täyttääkö tutkimukseni eettisyyden kriteerit, koska suurin osa haastateltavista kerran kuului tuttavapiiriini. Osa haastateltavista myös tunsi toisensa tai kuului samaan kaveriporukkaan, mikä lisäsi entisestään vastuuta täydellisen anonyymiyden turvaamisesta. Toisaalta haastatteluni teemat eivät varsinaisesti olleet erityisen arkaluonteisia, ja kysymyksenasettelu antoi ainakin mielestäni mahdollisuuden kertoa elämästään ilman että olisi tarvinnut kajota syvimpiin ja henkilökohtaisimpiin tuntoihin tai muistoihin.

Kuitenkin ylipäättään haastattelujen edetessä kävi selväksi, että jok'ikinen haastateltava jakoi suhteellisen vapautuneesti näkemyksiään kanssani ja vaikutti siltä, että esittämäni kysymykset tarjosivat haastateltaville myös tilaisuuden pohtia syvällisemmin sitä, missä omassa elämässä tällä haavalla ollaan menossa. Muutama haastateltava totesikin haastattelun jälkeen, kuinka osa kysymyksistä kosketteli sellaisia aihealueita, jotka olivat askarruttaneet heitä viime aikoina, ja kuinka haastattelussa oli mahdollista pohtia näitä kysymyksiä ääneen erilaisia näkökulmia punnitellen. Haastateltavien melko peittelemätön, analyttinen ja keskusteleva vastaustyyli toi mieleen ajatuksen siitä, kuinka terapeuttinen eetos on nykykulttuurissa yksilöllistymisen ja traditioiden murenemisen myötä kulkeutunut terapeutin vastaanottohuoneesta laajemmin vuorovaikutukseen ja ihmisten itseilmaisuun (Furedi 2004, 24-25).

Haastateltavat olivat pääosin Tampereen yliopistossa opiskelevia, sillä kuusi opiskelijaa kahdeksasta oli kirjoilla ja suoritti opintojaan Tampereen yliopistossa. Loput kaksi opiskelivat Turun yliopistossa. Vaikka aineistollani en pyri enkä pysty vastaamaan siihen, missä määrin

haastateltavan kotiseudulla ja -paikkakunnalla on osuutta elämänkulkua koskeviin näkemyksiin, yritin valikoida aineistooni sekä suurista ja keskisuurista kaupungeista kuin myös pienemmistä maaseutupaikkakunnista lähtöisin olevia. Koska pidän mahdollisena, että kotipaikkakunnan koko tai kaupunkimaisuus saattaa osaltaan vaikuttaa haastateltavien elämänkulkua koskeviin näkemyksiin, halusin varmistua, että aineistoon ei valikoituisi esimerkiksi pelkästään pieneltä paikkakunnalta kotoisin olevia. Pyrkimyksenäni oli myös, että haastateltavien kotipaikkakunnat eivät kaikki olisi maantieteellisesti katsoen samassa kolkassa, niin että mikään maanosa tai ilmansuunta ei painottuisi liikaa. Yksikään haastateltavistani ei tosin ollut kotoisin pääkaupunkiseudulta, joka kuitenkin edustaa väestömäärältään suurta osaa Suomea, joten siinä suhteessa pyrkimykseni alueelliseen kattavuuteen ontuu.

4.2 Aineiston analyysi

Perti Alasuutari on kirjoittanut, kuinka laadullisen tutkimuksen tekoprosessi on tiivistettävissä kahteen vaiheeseen: havaintojen pelkistämiseen ja arvoituksen ratkaisemiseen (Alasuutari 1999, 39). Havaintojen pelkistäminen liittyy ajatukseen siitä, että lukemattomia aineiston yksityiskohtia ei voida sisällyttää analysoitavaan ainekseen: vain valitun näkökulman eli teoreettis-metodologisen lähestymistavan ja tutkimuskysymyksen ratkaisemisen kannalta relevantit aineistoelementit on syytä ottaa tutkinnan ja tulkinnan kohteeksi. Toinen tärkeä Alasuutarilta tuleva ohjeistus koskee sitä, miten yksittäisten haastateltavien kertomuksiin tulisi suhtautua. Kuten Alasuutari toteaa: ”Tutkimuskohteina olevia yksilöitä tai heidän yksittäisiä toimintojaan tarkastellaan yleisemmällä tasolla määritellyn toimintatyyppin variantteina”. Niinpä haastateltavien henkilökohtaisia motiiveja ei sellaisenaan nosteta esille tai oteta annettuna, vaan haastattelussa sanottua peilataan laaja-alaisesti siihen kokonaisuuteen, johon yksilöiden toiminta kytkeytyy ja joka tutkimuskohteena on. Toisaalta Alasuutari korostaa, että aineiston tarkastelun tuloksena synnytettyä kokonaiskuvaa rikkovat ristiriitaisuudet, erot ja poikkeavuudet on myös otettava suurennuslasin alle. Aineistossa esiintyvillä poikkeavuuksilla on yhtäläisyyksien ohella yhtäläillä selitysvoimaa, ja ne toimivat tärkeinä johtolankoina arvoitusta ratkaistaessa. (emt. 40-41.) Koska haastatteluaineisto rikkauudessaan sisältää vääjäämättä poikkeuksia ja haastateltavien välisiä eroja, muodostuu havaintojen pelkistäminen siksi tärkeäksi ohjenuoraksi pyrittäessä pääsemään ratkaisun äärelle.

Lähdin oppikirjamaisesti liikkeelle siitä, että luin aineistoa läpi useampaan otteeseen tehden aina välillä reunamerkitöjä kiinnostavista, huomiota herättävistä tekstikatkelmista. Pyrin ottamaan aineiston lukemiseeni jollain lailla autenttisen otteen, siten että tavoitteena oli lukea aineistoa ennakkoluulottomasti, aiemman tutkimuskirjallisuuden liiaksi lukemistani ohjaamatta. Tällainen puhtaaseen intuitioon perustuva lukutapa voidaan tuomita heti ensitilassa epäonnistumaan, sillä kuitenkin esiyymmärrys ja havaintojen tekeminen pohjaa aina aiempiin teksteihin, eikä oivallus asioihin näin ollen synny tyhjiössä (Tuomi & Sarajärvi 2002, 98). Lähinnä tarkoitukseni oli kuitenkin pyrkiä huomaamaan jotain ”ennenkuulumatonta”, jotain mitä ei oitis ja itsestään selvästi ymmärtäisi yhdistää tutkimusongelmaan.

Yleisluentakertojen jälkeen paneuduin kuhunkin haastatteluun tarkemmin, ja pyrin tekemään itselleni selväksi, mikä kullekin haastattelulle oli jollain tavoin leimallista. Tämä yksittäistarkastelu ei kuitenkaan tuottanut mitenkään erityisen oivaltavia huomioita. Toki kukin haastattelu tuli tässä yhteydessä hyvin tutuksi, mutta jonkin määritelmän tai ominaisuuden antaminen jokaiselle haastateltavalle ei sinänsä tuntunut ohjaavan analyysia juuri mihinkään suuntaan. Niinpä aloin käydä aineistoa läpi viitekeh്യkseni kannalta olennaisimpien kysymysten kautta sekä läpikäymällä aineistoa ennalta luomien haastattelu-teemojen kautta. Yksittäisten kysymysten läpikäymisen ja teemojen tarkastelun ansiosta sain vedettyä aineiston halki jonkinlaiset apuviivat.

Kun aineisto oli haastattelu-teemojen ja keskeisimpien kysymysten mukaan järjestelty, aloin tämän jälkeen todella syvälukea aineistoa uudestaan. Tämän syväluennan tuloksena alkoi hiljalleen erottua sellaisia, läpi aineiston halkovia, yhdistäviä elementtejä, joissa annettiin tietynlaisia laatumääreitä elämäkululle. Syväluentani motiivina oli etsiä aineistosta niitä ilmauksia, joilla haastateltavat toivat esiin näkemyksiään mieluisasta, hyväksytyksi ja ideaaliksi oletetusta elämäkulusta. Teemoja hahmottelin ja yhdistelin Word –tekstinkäsittelyohjelmaa apuna käyttäen. Eräässä vaiheessa halusin kokeilla todella manuaalista tapaa lähestyä aineistoa, ja niinpä analyysinteon apuna olivat sakset, liimaa ja pahvia. Tämän sanan varsinaisessa merkityksessä leikkaa-liimaa –tekniikan tarkoitus oli testata aiemmin muovailemieni teemojen toimivuutta ja loogisuutta. Toisaalta jo yksistään tutkimusteknisistä syistä (liiman loppumisen seurauksena) teemojen muotoilussa oli käytettävä siinä suhteessa harkintaa, että säntillisen pikkutarkkaa teemoittelua ei voinut enää tehdä. Tämän vuoksi manuaalinen leikkaa-liimaa tekniikka osoittautuikin hyväksi, sillä aineiston ydinsanoma alkoi suurpiirteisemmän teemoittelun kautta tulla pala palalta esiin. Syväluennan tuloksena syntyneitä teemoja peilasin leik-

kaa-liimaa –tekniikalla tehtyihin teemoihin, ja tämän vertailun tuloksena tutkimukseni juoni alkoi saada hahmonsaa. Tai kuten Alasuutari asian ilmaisisi: arvoitukselle alkoi löytyä ratkaisu.

Käyttämäni analyysimetodia kutsuttakoon sisällönanalyysiksi, koska aineiston teemoittelun ja sen sisällön systemaattisen järjestelyn kautta pyrin saamaan aikaan tiivistetyn kuvauksen tutkimuskohteesta. Menetelmäkirjallisuudessa painotetaan, kuinka sisällönanalyysi on lähinnä vain instrumentti, jolla aineisto järjestetään johtopäätösten tekoa varten. Näin ollen luokiteltu tai teemoiteltu aineisto - joka kylläkin on informatiivinen paketti - ei kuitenkaan sellaisenaan tarjoa ratkaisun avaimia tutkimusongelmaan. Teemoittelun jälkeen alkaa vasta analyysinteos- sa varsinainen tulkinnallinen osuus. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105.)

Muutoin analyysissani aiemmalla tutkimuksella ja teoreettisella kehyksellä on vahvasti tulkintojani ohjaava vaikutus, jolloin aineistolähtöisen analyysitavan sijaan on paikallaan puhua teoriasidonnaisesta analyysistä. Analyysiluvuissa kuljetan rinnan oman aineistoni kanssa muuta tutkimuskirjallisuutta, johon päätelmiäni vakuudeksi tukeudun. Koska mikään johtotai pääteoria ei varsinaisesti ollut ohjaamassa tulkintojeni tekoa ja koska aiemmalla tutkimuksella ja teoreettisilla keskusteluilla on analyysissä keskeinen sija, voidaan analyysitapani tarkentavasti kuvata vielä *teoriasidonnaiseksi* tutkimukseksi. (Eskola 2001, 136-138.)

Kutsutaan analyysin käsittelyvaihetta sitten havaintojen pelkistämiseksi tai teemoitteluksi, olennaista on pyrkiä aineistoa käsitellessä ruokkimaan tasapuolisesti itsessään kahta eri tutkijatyyppiä: *luovaa tieteilijää* ja *oivaltavaa tietäjää*. Jari Ehrnrooth kuvaa oivaltavaa tietäjää ”holtittomaksi, sensitiiviseksi näkijäksi” ja luovan tieteilijän osana on olla ”kontrolloitu, rationaalinen epäilijä”. (Ehrnrooth 1990, 32.) Vaikka vaarana oli, että ensiksi mainittu, holtiton ja herkkä tarkkailija pääsee niskan päälle, uskon onnistuneeni sisällyttämään aineiston käsittelyvaiheeseen yhteismitallisesti kumpaistakin tutkijatyyppiä. Rationaalinen epäily löysi paikansa viimeistään siinä vaiheessa, kun aloin purkaa havaintojani tekstiksi: silloin toistin ja testasin uudelleen muodostamiani teemoja, ja altistin havaintoni uudelleenarvioinnille. Viime kädessä tutkimus on kuitenkin tutkijansa luomus; tutkijan luoma konstruktio, jossa tutkijalla on vetovastuu siitä, mitä tutkimukseen otetaan mukaan, mitä jätetään pois ja millainen tarina tutkimuskohteena olevasta ilmiöstä esitetään. (Kiviniemi 2001, 82). Näin ollen vaikka analyysinteosta ja aineiston järjestämisestä usein näkeekin puhuttavan ikään kuin luonnontieteellisten tutkimusmenetelmien kielellä, korostetun mekaanisena ja kylmähermoisena aineiston

loogisena järjestämisenä, kyse on kuitenkin kuvauksesta, jossa tutkijan intuitiolla on vahva osuus.

On paikallaan muistuttaa aineiston rajoista: kahdeksaa humanisti-yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan opiskelijan tarinaa ei voida yleistää koskemaan kaikkia 25-30 –vuotiaita yliopistopiskelijoita saati sitten suomalaisia nuoria aikuisia ylipäätään. Sitä ei voida pitää edes yksiselitteisenä totuudenilmaisuna kyseenomaisten alojen opiskelijoiden elämänsä elämänsä käsityksistä. Kuitenkin mikäli jotkin seikat tai ominaispiirteet yhdistävät useampaa haastateltavaa, voi sen nähdä kertovan jotakin ”ajan hengestä”, ajalle ominaisista ajattelutavoista. Olen tarkastellut aineistoa sillä silmällä, että se - pienestä volyymistaan huolimatta - kykenee tarjoamaan näköalapaikan tutkittavien arvostuksiin ja ihanteisiin.

Palaan vielä seikkaan, josta puhuin haastattelujen tekemisen yhteydessä eli siihen, mitä vaikutuksia itse tutkimuskohteena olemisella on saattanut olla tulkinnan tekemiselle. Koska tutkimukseni fokus osuu alueelle, joka ”ei jätä ketään kylmäksi ” tai joka ainakin jossain määrin nähdäkseni koskettaa monia kolmeakymmentä ikävuotta lähestyviä, niin toisinaan sain pohdittamisen aihetta pro graduuni myös ”virka-ajan” ulkopuolella. Saatoin nimittäin monesti esimerkiksi illanistujaisissa olla todistamassa keskustelua, jossa pohdittiin perheellisten ja/tai työssäkäyvien tuttavien elämäntilantoja, ja samalla verrata omaa senhetkistä ja mahdollista tulevaa elämäntilannetta näiden tuttavien elämiin. Nämä keskustelut eivät tietenkään sisälly itse analyysiin, mutta ne antoivat jossain määrin osviittaa siitä, voiko aineistosta tekemiäni tulkintojani pitää relevantteina.

5. Opiskelijoiden elämänkulku

Ensimmäisessä analyysiluvussa lähdän liikkeelle haastateltavien tulevaisuuden toiveista. Teen ensin yleisen listauksen haastateltavien toiveista, jonka jälkeen paneudun kuhunkin toiveeseen tarkemmin. Toiseksi arvioin sitä, millaisena elämänkulku haastateltavien toiveiden valossa on hahmotettavissa. Onko elämänkulku hahmoltaan lineaarinen, non-lineaarinen vai onko siihen sovitettavissa sekä lineaarinen että non-lineaarinen malli?

Refleksiivisen modernin teoreetikoiden mukaan (esim. Beck 1992, 135.) yksilö on ottanut elämän ohjaket omiin käsiinsä. Jos elämän ennen ajateltiin olevan ”korkeemman kädessä”, kohtalon, Jumalan tai syntyperän määräämä, niin nykyisin yksilö itse on se, joka elämäänsä ohjaa. Yksilöiden toimintaa ohjaavana periaatteena on ajatus siitä, että ”elämä on sitä, mitä siitä itse tekee”. Täyden vastuunottaminen oman elämän suunnasta yhdistettynä yhteiskunnalliseen epävarmuuteen vaatii yksilöltä elämän systemaattista haltuunottoa. Elämästä on tullut projekti, jonka läpiviennissä suunnitelmallisuus ja valintojen tekeminen ovat avainasemassa. (Beck & Beck-Gernsheim 2002, 2-5.) Toisaalta yhteiskunnallinen epävarmuus sitoo hetkeen, vaikeuttaa pitkäjänteisten suunnitelmien tekemistä. Siksi refleksiivisen modernin yksilön nähdään elävän pidennettyä nykyhetkeä, jossa yhteiskunnallisen muutosvauhdin vuoksi kauaskantoisten suunnitelmien tekeminen on hyödytöntä. (Nowotny 1994.) Luvun lopussa pohdin välittykö haastateltavien puheenvuoroissa ajatus elämästä projektina vai onko eletty kokemus takertunut kiinni nykyhetken todellisuuden epävarmuuden keskellä? Samalla tuon esiin, millaisena haastateltavat ylipäätään tulevaisuuteensa näkevät?

5.1 Elämänodotuksia, tulevaisuuden toiveita

J: Millasia unelmia tai tulevaisuuden haaveita sulla on?

L: Huh-huh. <naurahtelee> No päällimmäisenä ehkä on mielessä taloudelliset asiat että ei tarttis enää miettiä riittäkö raha ja kysyä välillä vanhemmilta lainaa rahaa kun ei riitä. Että ois ihan parasta jos löytyis joku työ johon niin ku menis joka päivä sillai suht mielellään. Että ei joutuis niin ku mitenkä tekeen kompromisseja että palaa kaupan kassalle tai jotain. Se et sais just jonkun työn jossain vois toteuttaa itteensä ja päästä eteenpäin ja. Vaik toisaalta ei tarvi olla vaan yks työ vaan vois olla myös useita.

J: Niin siis silleen niin ku //mmm siis sen // elämänuran aikana.

L: //Niin ku peräkkäin.// Nii.

J: Aivan joo. No tuleeks jotain muuta mieleen?

L: Mmm. En tiää. Mitään perhejuttuja en oo kauheesti miettiny vielä. Ei niin ku tunnu yhtään ajankohtaselta. (Leena 25)

Näin kuuluu 25-vuotiaan Leenan pohdinta toivotunlaisesta tulevaisuudesta. Tulevaisuudessa Leena toivoo löytävänsä työn, joka tuntuu mielekkäältä ja jossa voi toteuttaa itseä. Perheellistyminen otetaan tulevaisuutta pohdittaessa esiin, mutta sille ei anneta samalla tavalla arvoa kuin mielekkään työn löytymiselle.

On todettu, että nuoret aikuiset eivät olisi halukkaita sitomaan elämäänsä liiaksi, ja tämän valossa perheellistyminen ja vakituisen työn vastaanottaminen – perinteiseen aikuiskäsitykseen liitetyt asiat – olisivat nuorten tulevaisuuden toiveissa poissa laskuista (Arnett 2004, 6; du Bois-Reymond 1998, 77). Lisäksi pidentyneen nuoruuden kulttuurissa, joksi Sinikka Aapola ja Kaisa Ketokivi korkeasti koulutuille leimallista elämäntyyliä kutsuvat, on nähty arvosaa pidettävän elämyksellisyyttä ja alinomaista itsensä toteuttamista eikä tämänkaltainen elämäntyyli anna sijaa asettumiselle (Aapola & Ketokivi 2005, 23-24; Blatterer 2007, 37). Syyksi tällaiselle ”vastuunpakoilulle” on luettu milloin vallalla oleva hedonistisuutta korostava kulttuuri, milloin populaarikulttuuri, jossa ihannoidaan huoletonta, vapaa-aikaan, ystäviin ja ihmissuhteisiin keskittynyttä elämäntyyliä (Heath & Cleaver 2003, 110). Kuitenkin nuorten aikuisten haluttomuus osallistua perinteisen aikuiskäsityksen mukaisten tehtävien toteuttamiseen ei tarkoita sitä, että näille tehtäville ei haluttaisi koskaan omistautua. Oma perhe halutaan perustaa ja työelämään vakituisesti kiinnittyä ennen pitkää – mutta ei ihan vielä. Niiden vuoro on vasta myöhemmin, kolmenkymmenen ikävuoden paremmalla puolella. (Arnett 2004, 6.) Yhtenä olennaisena osasyynä aikuisuuden siirtymiselle on pidetty rakenteellisia tekijöitä. Pitkät kouluttautumisajat viivyttävät työelämään astumista. Tämä puolestaan lykkää nuorten aikuisten taloudellisen itsenäisyyden saavuttamista, mikä väistämättä siirtää etenkin perheellistymistä kauemmaksi tulevaisuuteen. Ailahtelevat työmarkkinat synnyttävät epävarmuutta, mikä tekee hankalaksi kiinnittyä tukevaotteisesti aikuiselämään. (Mortimer & Larson 2002, 10-11.)

Haastateltavillani opintojen loppuunsaattaminen, mielekkään työn saaminen, vakituisessa parisuhteessa eläminen ja lastenhankinta olivat toiveita, joita tulevaisuuteen liitettiin. Kukaan ei ollut aikeissa valloittaa maailmaa, haalia miljoonaomaisuutta, joka turvaisi loppuelämän kestävän joutilaisuuden ja yltäkylläisyyden tai ilmoittanut haluavansa siirtyä eläkkeelle niin nopeasti kuin suinkin on mahdollista. Tosiasiassa haastateltavilla tulevaisuus tuntui koostuvan

melko totunnaisista, yleisesti tunnistetuista ja tunnustetuista palikoista. Monesti haastateltava saattoikin sanoa toivovansa ”*Ihan perusjuttuja vaan sellasia*” tai todeta toiveistaan: ”*Aika arkisiahhan ehkä nää minun unelmat tai siis semmosia ehkä tavallisiaki että*”. Niinpä puhe hedonistisista, vastuuta välttelevistä nuorista aikuisista ei ainakaan haastateltavien tapauksessa osu kohdalleen. Toisaalta tutkimukset ovat osoittaneet, että nuorten toiveet ja tulevaisuuden suunnitelmat tuntuvat yleisesti ja ensisijassa liittyvän sellaisiin kategorioihin kuin koulutautumiseen, työnsaantiin ja perheellistymiseen (esim. Galland 2008, 45; Wilska 2005, 49). Seuraavaksi käyn haastateltavien tulevaisuuden toiveita tarkemmin läpi.

5.1.1 Opinnoista valmistuminen

Ennen mielekästä työtä ja työelämään astumista edelsi haastateltavien tulevaisuuden odotuksissa opinnoista valmistuminen. Kenellekään ei tuntunut olevan epäselvyyttä tutkinnon loppuunsaattamisen tärkeydestä tulevaisuuden työelämämahdollisuuksia silmällä pitäen. Valmistuminen oli asia, joka haluttiin ”*hoitaa pois päiväjärjestyksestä*”. Tutkinnon puolitiehen jättäminen merkitsisi epäonnistumista. Ennen kaikkea valmistuminen koettiin velvollisuudeksi, joka vain on tehtävä – sekä oman itsensä vuoksi että toisinaan myös eräänlaisena näyttönä lähipiirille; vanhemmille, perheelle ja ystäville.

Kuten luvussa 3.1 tuli todetuksi, on opiskeluaikana suurempi mahdollisuus tehdä omalakisista ja oma-aikaisia päätöksiä elämänsä suhteen kuin työelämässä, sillä palkkatyöyhteiskunnan ”oravanpyörän” vauhdissa pysyäkseen on sopeuduttava ulkoapäin määritellyille rutiineille ja aikatauluille. Niinpä opiskeluaika tuntuikin tarjoavan osalle haastateltavista suvantovaiheen, jonka aikana ei ole välttämätöntä tehdä kauaskantoisia ratkaisuja oman elämän suhteen. Kuten Leena seuraavassa haastatteluosuudessa toteaa:

L: Äm, mä nyt yritän mennä sitä valmistumista kohti tietenkä. Mut nii, toisaalta, ei senkään kans sillee oo paniikki että tuntuu et on ihan hyvä olla niin ku tässä ku ei viel oo niin ku valmistunu että ei tarvi viel päättää mitä tekee, mikä on seuraava askel. (Leena 25)

Toisaalta opiskeluelämän vapaus ei kaikkien kohdalla näyttäytyy yhtä auvoisana. Vaikkakin opinnoista valmistuminen merkitsee niin sanotusta ”vapauden ajasta” luopumista eli palkkatyön pakottavista rutiineista irrallisen ajan loppumista, niin samalla tietynlainen epävarmuu-

den aika saa päätöksensä. Esimerkiksi viittä vaille valmis filosofian maisteri Pinja, joka jo on päässyt työelämän syrjään kiinni, kokee itsensä huomattavasti tyytyväisemmäksi nyt työelämässä ollessaan kuin ollessaan päätoiminen opiskelija.

P: Ja sit sellanen niin ku oman paikan löytäminen työyhteisöstä koska mä huomaan sen et mä oon niin ku nyt niin paljon onnellisempi nyt ku mä oon töissä. Et jotenki ku on opiskelijana on niin turha olo. Et sitä ite – Totta kai eihän muut ihmiset ajattele niin et hitto toi vaan luuhaa kotona eikä tee mitään. Mut sit itellä on kuitenkin sellanen olo, kun ei oo sitä paikkaa minne mennä eikä oo semmosta oloa että on tärkeä. (Pinja 27)

Pinja on kokenut opiskelijaelämän vapauden ennemminkin juurettomuutena ja irtonaisuutena kuin huolettomana itsensä etsiskelyn ajanjaksona. Ennen kaikkea kunnollisen työyhteisön sekä (”paikka minne mennä”) konkreetin työtilan puuttuminen loivat Pinjalle tarpeettomuuden tunnetta. On tulkittavissa, että Pinjalle aika, joka Leenalla näyttäytyy mukavan päämäärättömänä, ei ole jäsentänyt arkea riittävästi eikä päivät ”kotona luuhatessa” ole tuntuneet yhtä mielekkäältä kuin palkkatyöyhteiskunnan arkirytmiiä elletessä. Opiskelu-aika, joka toisille merkitsee elämänvaihetta, jossa voi kaikessa rauhassa kehittää itseään ja välttää sitovien elämänratkaisujen tekemistä, voi näin ollen merkitä toisille vailla kiinnekohtia olevaa, turhauttavaa ajanjaksoa.

Valmistuminen tuli haastateltavien puheenvuoroissa alituisen esille tulevaisuuden toiveita ja yleisesti elämän etappeja mietittäessä. Siitä selviäminen ”olisi hienoa”, sen jälkeen kaikki on avointa ja elämää voi suunnitella aivan uudella tavalla. Siirtymävaihe opinnoista työelämään ja valmistumista edeltävä tuskailu opinnäytetyön kanssa on kokemus, jonka valtaosa opiskelijoista jakaa. Kuitenkaan ei voida puhua yhteisesti koetusta ja läpikäydystä siirtymästä yhteisn rituaaleineen, sillä jo valmistuminen on yksilöllinen voimainkoitos, initiaatio, jossa opinnäytetyön kirjoittamisen synnytyksivut opiskelija joutuu kohtaamaan viimekädessä yksin. Niin ikään varsinainen siirtymä työelämään tapahtuu oma-aikaisesti, vailla kollektiivista kokemusta uuteen elämäntilanteeseen siirtymisestä.

Kevättalvella 2010 Antti Tanskanen johtama talouskasvutyöryhmä esitti erinäisiä muutosehdotuksia ja suosituksia pitkien opintoaikojen lyhentämiseksi ja siirtymän opinnoista työelämään nopeuttamiseksi. Yhtenä suosituksena ehdotettiin muun muassa sitä, että vain ensimmäisen tutkinnon ilmaisuus taattaisiin, kun taas toisen tutkinnon suorittamisen kustannuksista vastaisi opiskelija itse. (Tanskanen 2010, 74.) Toisen korkeakoulututkinnon maksulliseksi

muuttamisella olisi tarkoitus lisätä työllisten määrää. Haastateltavien innokas halu päästä työelämään ei ainakaan anna viitteitä siitä, että tällaiselle lakimuutokselle olisi erityistä tarvetta.

Toisaalta osa haastateltavista oli joko koko opiskeluajan tai ainakin jossain opintojensa vaiheessa yhdistänyt työnteon ja opiskelun. Näin ollen voisi luulla, että työelämässä jo jossain määrin toimineille valmistumista ei seuraisi erityisen merkittävä loikkaus työelämään. Tämä ei kuitenkaan tuntunut vähentävän valmistumisen merkittävyyttä tulevaisuuden etappina, vaan valmistumisen nähtiin toimivan porttina täysin uudenlaiseen elämänvaiheeseen.

5.1.2 Työ

J: Millasia unelmia tai tulevaisuuden haaveita sulla on?

V: Nyt, täl hetkellä? Jaa-a, yks vois olla se että ku mä lopetan opiskelut, mä saisin jotain duunia. Se ois yks semmonen haave. Nyt on ollu semmonen niin ku – Tää on semmosta nyt niin ku epävarmempaa aikaa ton suhteen justinsa et mitä – Niin ku rupee tajuumaan et ne opi- opinnot loppuu kohta, kohtapuolin et pitäs ruveta jottain niin ku konkreettista nyt tekemään sitte ja johonki pyrkimään hiukan tavallaan et. (...) Sit tää niin ku työ on yks kyllä semmonen. Että haluis mielenkiintosen työn josta joku jotain haluais maksaaki. Ni et tota se ei niin ku tavallaan se mullehan ei niin ku periaatteessa oo mikään semmonen tavoittelemisen arvonen asia mikään, itseisarvona että ois mikään hirmuhyvä palkka tai muuta tämmöstä mut että niin ku et tulis hyvin toimeen tai siis tulis toimeen sillee ettei nyt tarttis kituuttaa. Ja sit se ois niin ku tavallaan tämän pystyis yhdistämään siihen että sais tehdä jotain itteä oikeesti kiinnostavaa hommaa. Et se ois semmonen niin ku unelmatilanne ton työn suhteen. (Vernerin 26)

Mielekkään työn saaminen oli toive, joka haastattelu toisensa jälkeen tuli tulevaisuuden haaveista kysyttäessä esille. Epäselväksi ei myöskään jäänyt se, että tälle tulevaisuuden toiveelle pantiin huomattavasti arvoa. Työltä toivottiin kiinnostavuutta tai että työhön ainakin: ”(...) *menis joka päivä sillai suht mielellään*”. Kenelläkään ei tuntunut olevan vaatimuksena, että työn pitäisi tarjota tie äkkirikastumiseen tai että sen pitäisi olla kovapalkkainen, kuten Vernerikin edellä huomauttaa. Lähinnä toivottiin säännöllisiä tuloja ja kohtuullista toimeentuloa. Ehdottomaksi kriteeriksi joka tapauksessa asetettiin se, että tulevaisuuden työ olisi sisällöllisesti rikasta ja mielenkiintoista.

Haastateltavien näkemykset ovat hyvin linjassa tulosten kanssa, joita on saatu tutkittaessa nuorten työelämäasenteita. Tutkimuksissa on noussut esiin, kuinka nuorten työasenteissa taloudellisen hyödyn tavoittelun ja materiaalistien arvojen ohitse nousevat monissa kohdissa työstä saatavat henkiset tekijät. Olennaista on, että työ stimuloi, tarjoaa sopivassa suhteessa haas-

teita ja antaa mahdollisuuden itsensä toteuttamiseen. Työn merkitystä kuvaa se, että monesti työstä muodostuu ikään kuin identiteetin jatke. (esim. Saarela 2002, 13; Kurikka 1997, 23-24; Kasvio 1994, 122.) Myös Jeffery Arnett 18-29 -vuotiaiden amerikkalaisten elämänorientaatioita tutkiessaan on todennut näillä, orastavaa aikuisuutta elävillä työn mielekkyyden tulevan etusijalla tulevaisuuden työtä pohdittaessa. Orastavaa aikuisuutta elävillä työn materiaaliset puolet eivät riitä takaamaan työtyytyväisyys, vaan ideaalityön on sovittava omiin pyrkimyksiin, kiinnostuksenkohteisiin ja vahvuuksiin kuin hansikas käteen (Arnett 2004, 162).

Tutkimuksissa on ilmennyt, että työödotuksissa ja suhtautumisessa työhön on painotuksellisia eroja riippuen opiskeltavasta oppialasta. Esimerkiksi kauppatieteilijät arvostavat humanististen ja yhteiskuntatieteellisten oppiaineiden opiskelijoita enemmän kovaa palkkaa ja etenemismahdollisuuksia työuralla. Sen sijaan humanistis-yhteiskuntatieteilijöillä työödotuksissa painopiste on työn mielenkiintoisuudessa ja työn sisällöllisissä tekijöissä, ja työstä saatavan rahallisen korvauksen suuruus on – kuten tutkittavienkin kohdalla on tullut todettua – sisällöllisiin tekijöihin nähden toisarvoista. (Aittola 1986, 63.)

Ulrich Beckin riskiyhteiskuntaa koskevien teesien läpi tarkasteltuna työn nouseminen haastateltavien ykköstoiveeksi ei ole yllättävää. Beck nimittäin näkee refleksiivisen modernin ajalla yksilön riippuvuuden palkkatyöstä korostuvan. Palkkatyöstä saatavan vapauden ja taloudellisten resurssien kautta yksilölle käy mahdolliseksi toteuttaa itseään, ja itsensä toteuttamista yksilön on harjoitettava menestyäkseen refleksiivisen modernin identiteettimarkkinoilla. Lisäksi palkkatyö on väylä, jonka kautta yksilölle avautuu osallisuus julkisessa elämässä. (Beck 1998.)

Tuleva työnkuva sen sijaan piirtyi haastateltavien edessä vielä hahmottomana ja epämääräisenä. Vain muutamalla tiedossa oli ammattiala- tai tehtävä, jonka pariin haluaa valmistumisen jälkeen hakeutua. Haastateltavien oppiaineiden yleisluonteisuus: se että ne eivät varsinaisesti ole ammattiin valmistavia on luonnollisesti omiaan vaikuttamaan siihen, että tuleva työnkuva on tällä tavoin epäselvä. Tutkintojen yleisluonteisuus yhtäältä takaa periaatteessa laaja-alaiset mahdollisuudet toimia hyvinkin monentyppisissä työtehtävissä, ja antanee myös suuremman mahdollisuuden valita tarjolla olevista työmahdollisuuksista kiinnostavin. Tämä yleisluonteisuus ja tätä kautta ammatillisen repertuaarin laveus olivatkin osalla haastateltavista syynä siihen, miksi kyseinen oppiaine oli valittu. Toisaalta sama yleisluonteisuuteen, mihinkään tiet-

tyyn osaamisalueeseen erikoistumattomuuteen sisältyy se riski, ettei koulutusta vastaavaa työtä kyetä välttämättä saamaan.

Ennen kaikkea toive mielekkään työn saamisesta viittaa siihen, että korkeasti koulutetuilla koulutusta vastaavan työn saaminen ei nykypäivänä ole itsestäänselvyys. Korkeakoulutuksen yleistymisen on koventanut kilpailua työmarkkinoilla. Työnantajilla on koulutettujen työnhakijoiden tarjonnan lisääntymisen seurauksena varaa valita työnhakijoista koulutuksellisesti kaikkein pätevimmät. Kyse on koulutusinflaatiosta, jossa koulutuksen suhteellinen arvo menettää merkitystään. (Järvinen & Vanttaja 2001, 197-198.) Haastateltavat vaikuttavat olevan hyvin tietoisia siitä, ettei tutkintonimike yksin tarjoa avainlippua arvostettuihin töihin. Kuitenkin, kuten edellä jo opintoista valmistumisen yhteydessä tuli esiin, tutkintonimikkeellä tuntuukin olevan pikemminkin symbolinen kuin instrumentaalinen merkitys. Se toimii osoituksena henkisistä resursseista huolehtimisesta. Lisäksi se on todiste intellektuaalisesta pääomasta. Toisaalta vailla tutkintoa oleminen ei ainakaan helpota sujuvaa työelämään sijoittumista.

Merkillepantavaa on, että pohtiessaan vanhempiansa elämäntarinoita haastateltavat tekivät selväksi, etteivät ole vanhempiansa tavoin halukkaita työskentelemään samassa työssä, samassa työtehtävässä yhtäjaksoisesti koko työikänsä. Samaan työhön ja työpaikkaan ankkuroituminen piirtyi haastateltavien kerronnoissa puuduttavaksi, paikoilleen pysähtyneeksi jämähämiseksi. Toisaalta ei myöskään pidetty edes mahdollisena sitä, että vanhempien tavoin samassa työssä oltaisiin koko työura.

Miten haastateltavien nihkeä suhtautuminen koko työiän kestävää vakituista työtä kohtaan on tulkittavissa? Osa-aikatyöt ja määräaikaiset työsuhteet otettiin 1990-luvun talouslaman aikana käyttöön työvoimakustannusten vähentämiseksi. Lamaa seuranneilla nousukausilla osa-aika- ja määräaikaisista työsuhteista ei kuitenkaan luovuttu, vaan päinvastoin, nämä niin kutsutut epätyypilliset työnmuodot ovat siitä lähtien yleistyneet. Määrä- ja osa-aikaisia työsuhteita ei alun pitäen otettu kovin myönteisesti vastaan. (Lehto & Yrjänäinen, Sutela 2005; Melin, Blom & Kiljunen 2007, 7 & 27; Nätti 1998, 47-48.) Toisen maailmansodan jälkeen hyvinvointivaltioita alkuun saatettaessa, niin sanotulla fordistisella kaudella tavoitteeksi asetettiin täystyöllisyys, ja hyvinvointivaltion tiivistähtisimmän rakentamisen aikoihin työllisyysluvut olivatkin nykyiseen verrattuna korkeat. Vakituiset työsuhteet ja niiden kautta turvattu talous loivat tunteen jatkuvuudesta, jonka turvin elämää oli mahdollista suunnitella pitemmällä aika-

jänteellä. Niinpä määräaikaiset työsuhteet, jos eivät poistaneet, niin ainakin huomattavasti vähensivät vakituisten työsuhteiden tuomaa varmuuden tunnetta. (Furlong & Cartmel 1997, 30.) Täystyöllisyyden tavoite ja vakituiset, pitkäjaksoiset työsuhteet ovat kuitenkin leimanneet vielä haastateltavien vanhempien työelämätodellisuutta.

Tulkintani mukaan haastateltavat ovat valmistautuneet siihen, että tuleva työura täyttyy useista, lyhyemmistä ja pitemmistä työsuhteista, kuten haastateltavat myös itse toivat esiin. Näin ollen kyse on jossain määrin sopeutumisesta nykyisiin epävakaisiin työmarkkinoihin. Olen kuitenkin taipuvainen esittämään, että haastateltavat myös todella pitävät ajatusta samasta, vuodesta ja vuosikymmenestä toiseen harjoitettavasta työtehtävästä ahdistavana. Tällainen mielikuva muistuttaa kenties liiaksi vanhempien aikuiselämästä, joka kuitenkin haastateltavien näkökulmasta näyttää tasaisen tappavana ja pitkäpiimäisenä.

Toisaalta, jos työstä haetaan kiinnostavia kokemuksia ja täyttymyksen tunteita, on ymmärrettävää, että minkään työtehtävän ei uskota tarjoavan tämänkaltaisia kokemuksia vuodesta ja vuosikymmenestä toiseen. Ajatellaan, että mikään työtehtävä ei voi loputtomiin uudistaa itseään tai tarjoa siinä määrin vaihtelevuutta, ettei se vuosien saatossa menettäisi mielenkiintoaan. Tulkintaa voisi jatkaa niinkin pitkälle, että ehdottaisi kuluttaja-aitteen siirtyneen nuorten aikuisten työelämäasenteisiin. Tällä tarkoitan sitä, että nuorten aikuisten näkökulmasta ihannetilanne olisi sellainen, että työmarkkinoilla voisi toimia kuin kuluttaja ostomarkkinoilla: töitä voisi vaihdella oman mielenkiinnon ja elämäntilanteen mukaan. On myös mahdollista, että toive vaihtelevista työsuhteista voidaan johtaa siitä, että työpaikkojen vaihtuessa vältytään ”valitsemasta väärin”. Vältytään sellaiselta riskiltä, että urauduttaisiin tekemään vuodesta toiseen sellaista työtehtävää, joka koetaan yksitoikkoiseksi, ikäväksi tai itselle täysin sopimattomaksi.

Monesti työmarkkinoiden epävakauden on julistettu olevan yksilöille haitallista. Vakaat työroolit on nähty tarpeellisiksi yksilöille, jotta nämä saavat ylläpidettyä tunteen elämänhallinnasta. Vakailta työrooleilla on nähty olevan myös suotuista vaikutuksia yksilön minäkuvalle. (esim. Sennet 1998.) Monet nuorisotutkijat ovat kuitenkin havainneet nuorten ”olevan kuin kotonaan” uudessa epävarmuuden tilassa ja ovat mieltyneet muuttuvien elämänolosuhteiden vaatimiin variaatioihin. Muun muassa alankomaalaisten nuorten aikuisten tulevaisuuden kuvissa elinikäinen työura ja elämän omistaminen pelkästään työlle ei ole se, mitä toivotaan. Sen sijaan ideaalina pidetään sitä, että työaika olisi omissa käsissä, niin että vapaa-ajan ja työ-

ajan välillä säilyisi tasapainoinen suhde. Lisäksi toiveena on päästä kokeilemaan monentyyppisiä töitä. (du Bois-Reymond 1998, 67.) Tämänkaltainen epävarmuudesta nauttiminen ja ajatus mosaiikkimaisesta työurasta sopivat myös omiin haastateltaviini.

Arnettilla on näkemys siitä, miksi käsitys tulevasta ammattikuvasta on nuorilla hatara. Hän nimittäin pitää luonnollisena, että orastavan aikuisuuden vaiheessa yksilö etsii ammatillista kutsumustaan jonkin aikaa ennen kuin varma päätös ”toiveammattista” syntyy. Koska orastavan aikuisuuden vaihetta eläville tulevaisuuden mahdollisuudet näyttäytyvät moninaisina, mutta näiden mahdollisuuksien joukosta olisi löydettävä itselle ainoa oikea omalle identiteetille sopiva työ, käy halukkuus kokeilla eri ammattivaihtoehtoja ymmärrettäväksi. (Arnett 2004, 143-144.) Tätä kautta selittyy myös haluttomuus vastaanottaa tai hankkia vakituista työtä.

Poikkeuksia toki löytyy. Eräs haastateltavista, Pinja, ilmoitti oitis haluavansa vakituisen työn, koska pätkätyöt eivät riitä ylläpitämään riittävää perusturvallisuudentunnetta. Opiskelujensa aikana Pinja oli tehnyt jonkin verran vuorotyötä, jonka oli kokenut raskaaksi. Vuorotyökokeuksensa vuoksi Pinja myös piti ideaalitulanteena sitä, että työ tulisi olemaan ”perinteistä” kahdeksasta neljään -työtä. Monet tutkijat ovat arvioineet nuorten työodotusten olevan toisinaan jossain suhteessa epärealistisia. Puuttuva työkokemus on omiaan glorifioimaan ajatuksen työelämästä, jolloin työn maailma hahmottuu seikkailuntäyteisenä, elämyksellisenä ja kiehtovana. Kun työkokemusta karttuu, muotoutuu kuva työelämästä realistisemmaksi. (Épiphane & Sulzer 2008, 68.) Pinjan tapaus toimii esimerkkinä tästä: kun epäsäännöllisistä työajoista ja määräaikaisista työsuhteista on todella kokemusta, ne eivät näyttäydy enää yksiselitteisesti myönteisinä.

Toisaalta ei yksin työkokemus vaan myös käsillä oleva elämänvaihe vaikuttaa työodotuksiin. Tilastokeskuksen Työolotutkimuksen mukaan, monilla opiskelijoilla määräaikaisuus on vapaaehtoista, ja määräaikaisessa työsuhteessa ollaan omasta tahdosta. Opiskelijan status osin selittää 20-24 –vuotiaiden määräaikaisten työsuhteiden suurta määrää. Vuoden 2008 tilaston mukaan tästä ikäryhmästä määräaikaisissa työsuhteissa oli yli kolmannes, kun taas 30-vuotta lähestyvillä neljänneksellä työsuhde oli määräaikainen. Koska opinnot ovat kesken, ja opintojen aikainen työnteko on jotain muuta, mitä opintojen päätyttyä tullaan tekemään, on työsuhde tarkoitettukin väliaikaiseksi. Sen sijaan kolmenkymppisten kohdalla vapaaehtoisesti määräaikaisessa työsuhteessa olevien osuus alkaa pienentyä. (Okkonen 2009.) Perheellistymisen seu-

rauksena säännöllisten tulojen merkitys korostuu, mikä lisää toivetta saada vakituinen työsuhde. Niinpä on mahdollista, että haastateltavilla odotukset tulevaisuuden työstä olisivat toisenlaisia, mikäli joukossa olisi perheellisiä. Silloin vakituinen työsuhde voisi näyttää halutummalta.

Haastateltavieni toive työn osalta eroaa ruotsalaistutkija Clarissa Kugelbergin tutkimuksen tuloksista. Kugelberg haastatteli 25-29 -vuotiaita, sekä ammatillisesti kouluttautuneita että korkeakoulutettuja selvittäen, millä tavoin siirtymä nuoruudesta aikuisuuteen haastateltavilla merkityksellistyy sekä millaisia tulevaisuuskuvia haastateltavilla on. Etenkin yliopistokoulutustaan suorittaneiden kohdalla toiveena oli saada vakituinen työ opinnoista valmistuttua. Vakituista työtä toivottiin, koska sen koettiin tarjoavan elämään jatkuvuutta ja turvaa: edistävän yleistä hyvinvointia. Haastateltaville työyhteisö näyttäytyi olennaisena sosiaalisena verkostona, jonka piirissä haluttiin kokea yhteenkuuluvuuden tunnetta. Myös toimeentulon näkökulmasta vakituinen työ säännöllisine palkkatuloineen miellettiin parhaimmaksi vaihtoehdoksi. (Kugelberg 2000, 44.) Kugelbergin tutkimuksesta on kulunut aikaa yli kymmenen vuotta. Tämän kymmenen vuoden jaksolla asenteet työtä kohtaan ovat saattaneet muokkautua entistä enemmän nykyisiä työmarkkinatilanteita vastaaviksi. Vaikka asenteet muuttuvat arvoja nopeammin, kymmenen vuoden ero tuskin kuitenkaan riittää selittämään ruotsalaisnuorten ja tutkittavieni asenteellisia eroja. Todennäköisimmin ero selittyy tutkittavien oppiaineista: Kugelbergilla tutkittavat koostuivat teknisten alojen opiskelijoista sekä hoiva-alan opiskelijoista. Näiden oppialojen edustajilla työnkuva on humanististen ja yhteiskuntatieteellisten alojen edustajia täsmällisempi – seikka mikä nostettiin esille jo tutkimuskohteeni valintaa perusteltaessa.

Vapaa-ajan merkityksen sanotaan korostuneen, ja Beck puhuessaan palkkatyön merkityksen korostumisesta osaksi tarkoittaa myös sen suomaa mahdollisuutta toteuttaa itseään yksityisen alueella, mahdollisuutta toimia yhteiskunnassa täysimittaisena kuluttajakansalaisena. Sen sijaan haastateltavien puheenvoroissa palkkatyö itsessään tuntuu tuovan elämään merkittävässä määrin sisältöä.

5.1.3 Vakiintunut parisuhde ja perheellistyminen

Refleksiivisen modernin ajan yksilön ominaisuudeksi on luettu se, että läheisissä sosiaalisissa suhteissaan yksilö pyrkii intiimiyteen, mutta on samaan aikaan valikoivampi suhteissaan. Länsimaissa järjestetyt, taloudellisiin omistus- ja perimyssuhteisiin perustuvat avioliitot ovat käyneet harvinaiseksi eikä avioliittoja enää entisessä määrin sido moraalinen velvoite pysyä yhdessä ”kunnes kuolema meidät erottaa”. Sen sijaan suhteita luonnehtii vapaaehtoisuus: mikäli parisuhdetta ei koeta tyydyttävänä, se voidaan yhteisestä sopimuksesta päättää. Tällaista vapaaehtoisuuteen perustuvaa suhdetta kuvaa Anthony Giddens *puhtaiden suhteiden* käsitteellä (Giddens 1991, 91.) Lisäksi nuoret aikuiset jossain määrin välttävään ihmissuhteissaan pitkällisten sitoumusten tekoa, sillä kumppaniin sitoutuminenkin on nähtävissä riskinä. Kumppanuus vaatii kompromisseja ja omassa ajankäytössä joustamista. Nykyisten avioerotilastojen valossa avioliiton kestävyys muodostuu haasteeksi, vaikka omalla kohdallaan yksilöt tuskin ihmissuhdetta aloittaessaan ja avioliiton suorittavat todennäköisyytlaskentaa ilmissuhteensa ja liittonsa kestävydestä. Ainakin ennen lopullisen kumppanin valintaa halutaan kokeilla erilaisia kumppaneita ja suhteita. Kokemuksen erilaisista kumppaneista voi laskea eräänlaiseksi inhimilliseksi pääomaksi, sillä kokemuksen myötä tietoisuus ja ymmärrys ihmissuhteisiin kasvaa. Aiemmin kerätyillä kokemuksilla tavallaan valmistaudutaan kohtaamaan ”se oikea”, jolloin aiemmat seurustelukokemukset asettuvat ikään kuin harjoituskappaleiksi elämänkestävää suhdetta varten. (Ketokivi 2005, 112.) Toisaalta, koska nykyisin on taloudellisesti mahdollista elää yksin ilman että toista osapuolta tarvittaisiin elintasoa ylläpitämään, on arveltu, että yhä useampi vapaaehtoisesti valitsee yksinelämisen (Oinonen 2001, 111). Joidenkin kohdalla parisuhde ei myöskään aina johda yhteisasumiseen. Sen sijaan saatetaan elää parisuhteessa ilman että koskaan muutetaan samaan talouteen. (Levin 2004, 223-240.)

Haastateltavien kohdalla tuli kuitenkin selväksi, että heille vakituinen ja mieluiten eliniän kestävä parisuhde on se, jota tulevaisuudelta toivotaan.

S: (...). Turvallisuus ja sitte se vanhemmuus, kai se on semmonen että, että niin ku, ei se oo ihme että siitä haaveilevat ihmiset ja sen toteuttavat, se on jotenki sellanen varmaan et aika, aika ainutlaatuisia tunteita että jos siit pidättäytyis, [??] osa siitä omasta ihmisyiden jotenki potentiaalista jäis käyttämättä sitte jos <ei hankkisi lapsia>. Mie oon tosi varmaan niin ku tiiätkö – Vitsit jos tätä kuuntelis joku, joku semmonen – Olisivat varmaan vihasia minulle. Ja sitte parisuhde tietysti tai joku jonka kanssa jakaa elämän, puuhata kaikkee. Ja sitte jotenki

sellasia ratkasuja tai niin ku et, et sais elämään jotain jatkuvuutta tai semmosta mitä se nyt kenenki kohdalla on. (...) Ehkä jotenki toi minun ku mie oon vähän tämmönen perhekeskeinen ihminen ollu ni sitte on vaan nähny semmosia ihmisiä jotka ei ollenkaan oo. Et siinä vois olla vähä ristiriitaa semmosta että että ku mie nostin ton esille just siinä yhteydessä että mikä ois niin ku luonnollista tai jotenki luontevaa tai hyvältä tuntuvia semmosia, ehkä fyysiseltäki pohjalta tulevia ihmiselämänratkasuja. Ni sitte voi olla paljonki semmosia ihmisiä jotka on niin ku, että sen perheen ei tarvis olla mitenkää semmonen tietyllä tavalla läpijuttu. Että ihmiset voi ihan hyvin olla yksinäänkin että lapsia ei kaikki halua ihan oikeestikaan. En ymmärrä enkä tiä että miks mutta semmosia ihmisiä on paljon. Mut en miekään kaikkee tajua täs maailmassa. (Sinikka 27)

Edellä Sinikka on saanut vastatakseen kysymyksen koskien ajatusta yleisestä elämäntavasta: onko olemassa yleinen elämäntavasta malli, jonka mukaan tulisi elää. Sinikka arvelee, että suurimmalla osalla elämäntavasta kulkevat viime kädessä melko samoja latuja, joihin pysyvä parisuhde ja lapset olennaisilta osin kuuluvat. Näiden elämän osa-alueiden Sinikka katsoo olevan luonnollinen osa ihmisyyttä, minkä vuoksi Sinikan on hankala käsittää yksin elämisen ja perheettömyyden valitsemista elämäntavaksi. Sinikan vastauksesta välittyy, että ainakin hänen kohdallaan elämäntavasta on pysyvä parisuhde ja lapset, vaikka hän pyrkii myös ymmärtämään niitä, jotka samaan ratkaisuun eivät elämässään päädy.

Toive vakituisen parisuhteen saamisesta tuli ilmi myös sen kautta, että haastateltavat monesti totesivat yhteisasumisen kumppanin kanssa olevan mieluisin asumismuoto. Lisäksi monet niistä, joilla parisuhdetta ei tällä haavalla ollut, totesivat ihailevansa ystäviensä elämissä hyvänlaatuisia ja jo pitkään kestäneitä parisuhteita.

Arnett on tutkimuksessaan todennut kuinka yhdysvaltaisilla 18-30 –vuotiailla eliniän kestävä parisuhde ja avioliitto on se, jota edelleen toivotaan. Osalle Arnettin tutkittavista parisuhde ei kuitenkaan näyttäytynyt houkuttelevana, sillä sen nähtiin rajoittavan liiaksi omaa elämää. Pidettiin tärkeänä, että voi kenenkään kahlitsematta kerätä kokemuksia sekä omistaa aikansa kokonaan itselle ja itsensä toteuttamiselle. Toiset ilmaisivat myös haluansa seikkailla ihmis-suhteissa, minkä vuoksi parisuhdetta ei haluttu solmia. (Arnett 2004, 101-102.)

Haastateltavien kommentteista sen sijaan ei ollut luettavissa merkityksiä, joissa ihannoitaisiin villiä, vapaata ja kokemusrikasta ”poikamieselämää”. Tavallaan haastateltavien näkemys vakituisen parisuhteen avoisuudesta oli hämmäntävänkin yksimielinen. Ennalta ajatellen olisi voinut olettaa jonkun puhuvan yksin olemisen tai vilkkaan ja viriilin sosiaalisen elämän puolesta, semminkin kun nykyaikana on periaatteessa mahdollista elää hyvinkin totunnaisesta

poikkeavalla tavalla. Mutta kuten Eriikka Oinonen toteaa, vaikka globalisaation myötä monia lakiin pohjautuneita, sosiaalisia, moraalisia ja käytöksellisiä koodeja on murtunut ja tila vaihtoehtoisille elämäntyyeille on syntynyt, saattavat ihmiset tämän vapauden keskellä turvautuakin totuttuihin tapoihin, ja elää sääntöisesti sosiaalis-moraalisia sääntöjä noudattaen (Oinonen 2004, 245). Vakituisen parisuhteen ihannoitua vahvasti haastateltavien puheenvuoroissa myös se, että usein vanhempien elämäntarinoissa juuri vanhempien hyvä, kestävä avioliitto oli asia, jota heidän elämässään ihailtiin. Huomionarvoista on se, että kenenkään haastateltavan vanhemmat eivät olleet eronneet. Näin ollen on ajateltavissa, että kun haastateltavat ovat päässeet lähipiirissään todistamaan pitkää, elinikäistä parisuhdetta, myös usko saada itselle eliniän kestävä parisuhde on vanhempien avioeron kokeneita vankempi.

Lastenhankinnan osalta haastateltavien mielipiteet jakaantuivat kahtalaisesti. Osa ilmoitti suoralta kädeltä haluavansa tulevaisuudessa lapsia tai ”isomman perheen”. Toisaalta osa ei ollut muodostanut kantaansa lastenhankinnan suhteen, koska eivät kokeneet asiaa vielä lainkaan ajankohtaiseksi. Silti nekin haastateltavat, jotka olivat epävarmoja lastenhankinnan osalta, toivat lastenhankkimisen kuitenkin yhtenä teemana esille tulevaisuuden toiveita kysyttäessä. Näin haastateltavat tuntuivat mieltävän puheen lapsista kuuluvan ainakin jollain tasolla tulevaisuuden viitekehykseen, ja jonkinlainen kanta asiaan on otettava. Ne, jotka suoralta kädeltä ilmoittivat haluavansa lapsia, katsoivat kuitenkin, että lastenhankinta ei kuulu lähiajan tavoitteisiin. Lasten syntyessä toimeentulon on oltava ehdottoman turvattu, ja taloudellisesti on pystyttävä seisomaan omilla jaloilla. Lapset myös tarvitsevat ihan omanlaistaan panostusta, jonka myötä täysin omaehtoiset ajankäytölliset ja elämäntyyllilliset valinnat eivät tule enää kysymykseen. Siksi lastenhankinnan ei haluttu tapahtuvan lähiaikoina.

Jo vuosia tutkijat ovat puhuneet perheen kriisistä. Kriisipuhetta on ollut synnyttämässä milloin naisten työssäkäynnin yleistyminen, milloin lisääntyneet avioerot tai lapsilukujen väheneminen. Uskaliaimmissa visioissa on esitetty perheinstituution häviävän kokonaan. Kuitenkin asenne- ja mielipidemittaukset todistavat muuta. Ihmisten toiveena on edelleen saada vakituinen parisuhde ja perhe. (Jallinoja 2006, 264-265.) Nykyisin Suomessa ja Pohjoismaissa parisuhdetta ei enää välttämättä koeta tarpeelliseksi sinetöidä vihkivallalla, vaan avioliitosta on tullut sosiaalisesti hyväksytty parisuhteen muoto avioliiton rinnalle. Tosin viimeistään siinä vaiheessa, kun parisuhteeseen syntyy lapsia, on tavallista virallistaa suhde avioliitolla. (Oinonen 2008, 18-20.) Joissakin yhteyksissä on esitetty, että perhe onkin tekemässä ”comebackia”, uutta paluuta, ja puhuttu perheen renessanssista tai familistisesta käänteestä. (Jallinoja 2006.)

Haastateltavieni kohdalla ainakin halu elää vakavassa ja vakituksessa parisuhteessa on vahva. Avioliittoa ei erityisesti painotettu tai nostettu esiin parisuhteesta puhuttaessa, jolloin on tulkittavissa, että avioliittoa ei katsota välttämättömäksi suhteen virallistajaksi. Voidaan toki myös ajatella, että ajatusta avioliitosta pidetään niin itsestään selvänä, että haastateltavat eivät tunteneet tarpeelliseksi nostaa sitä erikseen esille.

Vielä 1950-1960 –luvuilla länsimaissa ennen seksuaalisen vapautumisen aikaa avioliiton solmimiselle oli olemassa kohtalaisen määräävä ideaali-ikä. Etenkin naisten kohdalla 25-vuoden ylittäminen merkitsi sitä, että mikäli nainen siinä vaiheessa vielä oli naimaton, olivat hetket avioliittoon pääsemiseksi käymässä vähiin. Arnett toteaa, että vaikka nykyisin vastaavanlaista ikänormia avioliiton suhteen ei moraalikoodien väljentymisen seurauksena enää ole, on 30-vuotta muodostunut jonkin asteiseksi taitekohdaksi. Arnettin tutkittavat arvioivat 30-vuotta iäksi, johon mennessä avioliiton satamaan olisi hyvä päästä purjehtimaan. Naisilla 30-vuotta tuntui sopivalta myös lastenhankintaa ajatellen: siinä vaiheessa kun on biologisia rajoitteita silmällä pitäen vielä hyvin mahdollista elää hetki avioelämää kumppanin kanssa ennen lastenhankintaa. (Arnett 2004, 102-103.)

Myös haastateltavien puheenvuoroissa ikä kolmekymmentä vilahti tämän tästä pariutumista ja perheellistymistä mietittäessä. Esimerkiksi annettakoon Kirsi, joka seuraavassa pohtii ystäviensä elämässä epätoivottuna, ei-kadehdittavina pitämiään asioita.

K: (...) Enkä sit siinäkään tilanteessa missä eräs ystävä on joka on jo muutaman vuoden yli kolmenkymmenen ja ihan hirvee tarve saada mies ja perhe ja kaikki. Niin seki ois ihan kauheeta että kello tikittäis ja paniikki iskis. (Kirsi 30)

Kirsin kommentissa ensinnäkin tulee ilmi se, että hänen ystävänsä on jo ylittänyt kolmenkymmenen vuoden kalkkiviivan, mikä on saanut ystävänsä paniikkitunnelmiin, kuuntelemaan ahdistuneena (biologisen)kellon tikitystä. Muuten Kirsin kommentti on tulkittavissa mielestäni kahdella tavalla. Yhtäältä voidaan ajatella, että Kirsi haluaa ikään kuin asettua kolmenkymmenen ikävuoden paniikin yläpuolelle, siten että hänen ei moista paniikkia tarvitsisi kokea. Toisaalta voidaan myös tulkita niin, että hän toivoo ystävänsä iän saavuttaessaan, siihen mennessä jo löytäneensä lopullisen kumppanin, minkä vuoksi tälle paniikinomaiselle tunteelle ei myöskään olisi enää tarvetta.

Myös Antero peilattaessa elämäänsä isoveljensä elämään päätyy siihen, että reilun kolmekymmenen vuoden iässä haluaisi veljensä tavoin olla perheellinen. Toisaalta ei yksin isoveli vaan myös muut ”akateemiset ihmiset” ovat Anteron mukaan hyväksi havainneet kolmekymmentä vuotta ajankohdaksi, jonka aikana aletaan perheellistyä.

A: Mut tietenkin se et hänelä on vaimo ja nyt tulos ensimmäinen lapsi ja et semmonen sama mitä ajattelee ite et joskus sit juuriki just hänen ikäsenä haluais et ois semmonen reilu kolmekymppinen. Niin ku nykyään rupeen oi akateemiset ihmiset ensimmäisen lapsen aikana olemaan yli kolmekymppisiä. Semmonen ois ihan ookoo mut ei muuta sitte ehkä. (Antero 26)

5.2 Opiskelijoiden elämäkulku: lineaarisesta etenemistä epävarmuudessa

Kertauksen vuoksi, Antero saa vielä kertoa tulevaisuuden toiveistaan:

J: Millasia unelmia tai tulevaisuuden haaveita sulla on tällä hetkellä?

A: No lähin tavoite on se valmistuminen et ehkä se rupee oleen semmonen haave mist jo toivottavasti saisi vähän kiinnikki. Mut sitte, sitte ois hyvä työpaikka. Ja ja tota sitte sen jälkeen ehkä oma asunto ja sitte jossain vaihees kymmenen vuoden päästä vois, tai ehkä hivenen aikasemmin sitä perhettäki miettii, miettii että jos tulis lapsia ja näin. Mut et lähiajan tavoitteist nää mitkä on saavutettavissa ehkä ni on se valmistuminen ja sitte se työ. (Antero 26)

Mitä voidaan todeta opiskelijoiden elämäkulkujen noudattamasta linjasta: ovatko elämänkulut hahmoltaan lineaarisia, non-lineaarisia vai voiko opiskelijoiden elämänodotusten nähdä noudattavan sekä lineaarisesta että non-lineaarista mallia? Ainakin on tullut selväksi, että haastateltavilla on suunnitteilla elämäkulku, jossa ensin suoritetaan opinnot loppuun, siirrytään työelämään, hankintaan ehkä oma asunto ja myöhemmin tulevaisuudessa, noin kymmenen vuoden kuluttua, kuten Antero edellä kaavailee, on aika hankkia lapsia ja perheellistyä. Näiden etappien kronologista järjestystä kukaan ei tuntunut rikkovan, joten tämän valossa elämänkulku vaikuttaa haastateltavilla ilmenevän lineaarisena. Tosin se, että haastateltavat sekä toivovat että uskovat tulevan työuransa koostuvan useista eri työsuhteista asettaa ajatuksen puhtaan lineaarisesta elämäkulusta kyseenalaiseksi. Toiveen vaihtelevista työsuhteista voidaan ajatella pitävän sisällään tietynlaisen ennusteen siitä, että vaihto työstä toiseen tuskin käy aina yhtä vauhdikkaasti kuin vaihtaisi raitiolinjalta toiselle. Sen sijaan vaihtelevia työuria toivoessa voisi olettaa katkoksellisuuden työuralla käyvän mielessä: päästäkseen seuraavaan raitiovaunuun on ehkä odoteltava hetki pysäkillä tai jopa jouduttava odotellessa lähtemään kotiin, eli varauduttava hetkellisiin työttömyysjaksoihin. Ei ole syytä tai tarvetta lähteä ennus-

tamaan sitä, millaiseksi haastateltavien työura muodostuu, mutta halu vaihtelevuuteen työuralla voi johtaa jojoiluun, jossa työuraa rytmittävät niin työlliset ja työttömyyskaudet kuin myös opiskelun ja työnteon vuorottelu. Mahdolliset syntyvät katkot materiaaliseen toimeentuloon voivat aiheuttaa tilanteen, jolloin jojoilua tapahtuu myös muiden siirtymien suhteen – joudutaan esimerkiksi palaamaan lapsuudenkotiin kehnon taloustilanteen vuoksi. (Walther 2006a, 121.) Toisaalta osalla haastateltavista elämänselitys on jo ollut non-lineaarinen. Joukossa nimittäin on niitä, jotka eivät ole koko ajan olleet päätoimisia opiskelijoita, vaan toiminnan pääpaino on ollut työnteolla.

Epävakaisten työmarkkinoiden ja kasvaneiden pätevyysvaatimusten vuoksi siirtymän opinnoista työelämään onkin ennustettu käyvän entistä epälinearisemmaksi, siten että vuoroin toimitaan työelämässä, vuoroin jäädytään työttömiksi ja välillä palataan opintielle (Walther 2006a, 122). Tällä hetkellä tämänkaltaisen jojoilu opiskelun ja työelämän välillä ei kuitenkaan ole kovin yleistä, vaan pääasiassa nuoret seuraavat edelleen ennustettavaa ja jatkuvalinjaista polkua pitkin opiskeluista työelämään ja jopa vakituiseen työsuhteeseen (Walther & Plug 2006b, 81). Myöskään haastateltavilla ei tuntunut olevan ajatusta siitä, että he vielä valmistumisen ja työelämään astumisen jälkeen palaisivat opiskelemaan, vaan opintojen päättymisen on johtava pysyvästi työelämään.

Vaikka etenkin työelämä epävakaudessaan luo epävarmuutta ja hallitsemattomuutta elämään, tuntuu haastateltavilla olevan myönteisen odottava tunnelma tulevan suhteen, kuten Leena seuraavassa toteaa pohtiessaan valmistumisen jälkeistä aikaa:

L: Mutta ehkä sitte niin ku omalla kohdalla se etappi sitte vois olla just se valmistuminen. Sitä niin ku odottaa kovasti. Se ois niin hienoo. Et sen jälkeen kaikki onki vaan avointa. (Leena 25)

Ja toisaalta kuten Vernerin toteaa kysyttäessä kyvystä hallita elämää, on epävarmuus ja elämän yllätyksellisyyskin käännettävissä myönteiseksi.

V: E- en mä oikein koe hallitsevani omaa elämäni hirveen hyvin. Tai sillä tavalla et, et, nii, ettei sitä oikein pysty. Ei kukaan pysty. Mut tota kyl mä ehkä koen, jos ottaa semmosen suhtautumisen et on koittanu ottaa vähän ikään ku siinä et, et kaikennäköstä voi sattua. Et sillä tavalla tai et aina ei välttämättä mee sillee ku on ajatellu mut et niistä voi silti löytää sen kivan puolen ni. Sillä tavalla se on niin ku ikään ku ihan, must tuntuu että ihan ookoo hallinnassa asiat. Mut et sillä tavalla niin ku et en mä pystys, en mää oo kykeneväinen kovinkaan hyvään suunnitelmallisuuteen selkeestikään et se, et se ehkä ois sellanen et sillä tavalla mä en hallitse. (Vernerin 26)

Näin tulee aiemmin luvussa 5.1.2 esiin nostettu du Bois-Reymondin ajatus nuorten kyvystä sietää epävarmuutta sekä jopa nauttia sen vaatimista ja aiheuttamista elämänmuutoksista jälleen osoitetuksi. Vernerin tuntuu näkevän epävarmuudessa mahdollisuuden johonkin ennakoimattomaan uuteen. Samankaltainen epävarmuuden kokeminen kuuluu Kirsin vastauksessa, hänen omasta elämänsä mallista kysyttäessä.

H: No mikä sun elämänsä malli? Onks sulla – Pystyks sä –

K: En mä oikein pysty. En. Mää mun mun mä just mun sisko sano mulle että ku sä oot tollane kelluskelija että sä vaan niin ku luotat siihen että elämä kantaa. Mä mietin sitä ja totesin että niinhän se menee. Et-et pitää vaan niin ku kattoo et mitä tulee eteen. Mut ei oo mitään sellasta. Ei pysty tekeen mitään suunnitelmaa kun ei ne kuitenkaan toteudu. (Kirsi 30)

Hivenen pessimistisesti Kirsi toteaa, että suunnitelmien tekeminen on hyödytöntä, koska niillä ei ole taipumusta toteutua. Kuitenkin päällimmäisenä Kirsin puheenvuorossa korostuu ajatus siitä, että ”pitää luottaa siihen, että elämä kantaa”. Vaikuttaa näin ollen siltä, että vaikka omat toimet ja tekemiset eivät olisi alistettu ennalta laadituille, täsmällisille suunnitelmille, on haastateltavilla päällimmäisenä ajatus siitä, että asiat kyllä ”lutviutuvat”.

Refleksiivisen ajan yksilön on nähty olevan tuomittu elämään pidentyneessä nykyhetkessä. Koska muutokset tapahtuvat niin nopeaan, käy niin, että joko käsillä oleva hetki sivaltaa niin nopeasti ohi, ettei siihen kyetä tarttumaan tai muutostahdin seurauksena tulevaisuus ei tunnu olevan koskaan tavoitettavissa. Tämän vuoksi pitkän tähtäimen suunnitelmien tekeminen on mahdotonta. (Nowotny 1994.) Pidennetyssä nykyhetkessä eläminen on toisinaan tuotu esiin myös merkityksessä, jossa nuorten aikuisten nähdään olevan egoistisia oman edun ja mielihyvän tavoittelijoita. Tällöin nuorten aikuisten ajatellaan haluavan vain elää hetkessä: nauttivan käsillä olevasta hetkestä ilman että edes yritettäisi nähdä vaivaa tulevaisuuden suunnittelun eteen. (Oinonen 2001,115.) Kuitenkin paljolti kyse on myös siitä, että ympäröivä, epävarma todellisuus ailahtelevien työmarkkinoineen luo hataran pohjan rakentaa elämää pitemmällä tähtäimellä. Epävarmuuden keskellä on vaikea tehdä elämän suuria päätöksiä, tai ainakin ne muodostuvat riskeiksi, joiden ottamista epäonnistumisen pelossa vältellään. Muutoksen vauhdin, elämän ailahtelevaisuuden tuoma hallitsemattomuus kaikuukin edellä Vernerin ja Kirsin kommentteissa. Toisaalta heidän kommenttinsa paljastavat, että suunnitelmallisuus on sitä, mitä muut ihmiset tuntuvat toimissaan harjoittavan, ja sen harjoittaminen voisi edistää elämänhallintaa.

Elisabeth Beck-Gernsheim puolestaan on korostanut, kuinka refleksiivisen modernin ajalla elämä aletaan käsittää projektiksi, joka vaatii jatkuvaa suunnitelmallisuutta, erilaisten valinnanvaihtoehtojen seurausten laskelmointia ja ennakointia. Jokaisella tehdyllä valinnalla toteutetaan elämänprojektia. Avainasemassa ovat valinnat: niitä on tehtävä, vaikka niistä syntyvät seuraukset eivät niiden tekohetkellä tiedossa olisikaan. (Beck-Gernsheim 1996, 140-141.)

Haastateltavat eivät tulevaisuuden toiveista ja niiden toteuttamisesta kysyttäessä tuoneet esille tarkkaan mietittyä strategiaa, jolla nämä toiveet haltuun otetaan. Ainakin työelämän osalta voidaan sanoa, että haastateltavien epävarmuus tulevaa ”toiveammattia” kohtaan ei tuntuisi tukevan ajatusta suunnitelmallisesta elämänprojektista. Tulevaisuuden työelämä näyttäytyy epävarmana, hallitsemattomana tai ainakin sen hallituksi saaminen vaatisi kosolti suunnitelmallisuutta, jota harvempi haastateltava myöntää harjoittavansa. Toisaalta haastateltavat tuntuvat olevan varsin innostuneita valmistumista seuraavasta ajasta, jolloin kaikki tulee olemaan avointa. Haastateltavilla ei ole minkäänlaista mielitekoa jäädä elämään opiskelijan vapautta, vaan kokka on kohti uusia haasteita ja uutta elämänvaihetta. Näin ollen ajatus siitä, että haastateltavat olisivat jotenkin erityisen viehtyneitä vain seisoskelemaan nykyhetkessä, vailla minkäänlaista karttaa tulevaa varten, ei näytä todennäköiseltä.

Yleisesti nuorten aikuisten on todettu pitävän ehdottomana kriteerinä sitä, että lasten syntyessä oma talous ja työmarkkina-asema olisivat varmallalla pohjalla, niin että työntajaan oltaisiin vakituksessa työsuhteessa (esim. Lewis, Smithson & Brannen 1999, 89). Niinpä haastateltavieni halukkuus kokeilla erilaisia vaihtoehtoja työelämässä - erilaisia työnkuvia, työsuhteita ja työpaikkoja - vailla tarvetta vakitukselle työsuhteelle ei myöskään viittaa siihen, että perheellistymisen suhteen pidettäisiin erityistä kiirettä. Tällä hetkellä pääasiallisena mielenkiinnon kohteena on keskittyä työuralla ”seikkailuun”, ja perheen perustaminen todella sijoitetaan jonnekin etäälle, vielä huonosti hahmotettavaan tulevaisuuteen.

Aiemmissä tutkimuksissa niiden nuorten aikuisten, jotka tekevät realistisia suunnitelmia tulevaisuutensa osalta, on nähty parhaiten pystyvän järjestämään perheen ja työn liitoksen. Lewisin, Smithsonin ja Brannenin näkemys sen sijaan on, että nykyisenkaltaisissa epävarmuuden verhoamissa yhteiskunnissa ei tämänkaltaisen realistinen suunnittelu ole juuri mahdollista. (Lewis, Smithson & Brannen 1999, 96.) Haastateltavien puheenvuorot puolestaan voidaan pukea seuraavanlaiseksi premissiksi: realismia on se, että suunnitelmia ei voida tehdä. He

eivät koe hyödylliseksi tehdä pitkän tähtäimen suunnitelmia, sillä niiden toteutumista ei voi taata. Niinpä realistisempaa on pitäytyä tässä hetkessä kuin kurottaa tulevaan.

Kuitenkin haastateltavilla tuntuu olevan jonkinasteinen käsitys siitä, millä keinoin ja millaisin ominaisuuksin varustettuna elämänsuunnitelma sujuu jouhevasti. Ennen kaikkea näillä keinoilla pyritään myös itse etenemään elämässä. Tämä antaisi viitteen siitä, että elämänvalintoja kuitenkin pyritään tekemään kohtalaisen systemaattisesti, jolloin haastateltavien huoleton suunnitelmattomuus ei vaikutakaan enää läpensä relevantilta. Näitä ominaisuuksia ja tätä keinovalikoimaa käsittelemme seitsemännessä luvussa.

Yhteenveto

Tässä luvussa tarkasteltiin haastateltavien tulevaisuuden toiveita. Haastateltavien henkilökohtaisista elämänsuunnitelmista erottui melko totunnaiset ja traditionaaliset ainekset, sillä tuleva elämänsuunnitelma on haastateltavilla koostuva opinnoista valmistumisesta, mielekkästä työstä, vakituisesta parisuhteesta ja perheellistymisestä. Tosin rikontaa totunnaiseen kaavaan toi työ: haastateltavat nimittäin eivät pitäneet mahdollisena eivätkä ennen kaikkea mieluisimpana ajatuksena saada vakituinen, pitkäkestoisten ja koko työiän kestävä palkkatyö. Haastateltavilla elämänsuunnitelma tuntui säilyttävän lineaarisen hahmonsä, koska valmistuminen, työelämään siirtyminen, perheen perustaminen esiintyivät yksimielisesti tässä järjestyksessä. Perheenperustamiselle esitettiin vielä siirtymäaikataulu, sillä ikä 30 ja siitä eteenpäin nähtiin perhe-elämän aloittamiselle otollisimpana aikana. Vaikka ympäröivän todellisuuden epävarmuuden koettiin vievän pohjan pitkän tähtäimen suunnitelmien tekemiseltä, ennakoimattomuus ja epävarmuus eivät tuntuneet liiemmin häiritsevän haastateltavia. Sen sijaan epävarmuudessa nähtiin piilevän myös mahdollisuuksia. Ylipäätään haastateltavat suhtautuivat tulevaisuutensa myönteisesti.

6. Hyväksi katsottu elämänkulku: merkitykselliset toiset ja yhteiskunnan odotukset

Refleksiivisen modernin teoreetikot ovat nähneet traditioiden, paikallisyhteisöjen, naapuruston, sukuyhteisön ja sekä aiempien sukupolvien vaikutuksen yksilöiden elämänkulun muovaajina menettäneen merkitystään. Perhetausta tai se sosiaalis-yhteiskunnallinen asema, johon on sattunut syntymään, ei enää entisessä määrin rajaa yksilöiden tehtäväkenttää. Sosiaalinen liikkuvuus on sallittua ja mahdollista eikä yksilö ole pakotettu elämänpolullaan askeltamaan vanhempiensa ennalta tallemaa tietä. Kaiken kaikkiaan rakenteellisesti määräytyneen elämänkulun ja sen puitteissa olevien siirtymäaikataulujen nähdään hälventyneen, ja yksilöt ovat aiempaa vapaampia toimimaan elämässään omien aikataulujensa ja preferenssien mukaisesti. Sen sijaan ystävien ja ikätovereiden merkityksen yksilöiden elämänvalinnoille on nähty korostuneen. (esim. Giddens 1991.)

Yksilön roolin korostuminen elämänkulun muotoutumisessa ei kuitenkaan merkitse sitä, että merkityksellisten toisten tai yhteiskunnan vaikutus elämänkululle olisi kokonaan hiipunut. Esimerkiksi Beck arvioi yksilön olevan refleksiivisen modernin ajalla entistä riippuvaisempi toisista ihmisistä (Beck 2002, 42). Yksilöä ympäröivät monet, osin keskenään ristiriitaisetkin käyttäytymisodotukset, joita yksilö kohtaa eri sosiaalisen elämän areenoilla toimiessaan. Käsitys ”oikeaikäisyydestä”, oikea-aikaisesta etenemisestä elämänvaihejanalla ja hyväksytystä elämänkulusta muokkaantuu vanhempien, ystävien ja ikätovereiden asenteiden, mielipiteiden ja näkemysten kautta (Holdsworth & Morgan 2005, 6). Nämä näkemykset voivat vaihdella viiteryhmittäin, tai sitten eri odotukset voivat olla keskenään hyvinkin yhteneviä. Myös institutionaalisten käytäntöjen ja mediapuheen kautta tuodaan kuuluville käsityksiä hyväksi katsotusta elämänkulusta sekä ikävaihesidonnaisista käyttäytymisodotuksista, jolloin määrittelijätahona näyttäytyy yhteiskunta kokonaisuudessaan.

Kun edeltävässä luvussa tarkastelun kohteena olivat haastateltavien omat tulevaisuuden toiveet, aion tässä luvussa kääntää asetelmaa, ja tuoda esiin minkälaisia elämänvaihe- ja ikäodotuksia haastateltavat uskovat perheellä, ystävillä sekä yhteiskunnalla olevan heidän elämänsä osalta. Halusin selvittää, aistivatko haastateltavat ylipäätään merkityksellisten toisten taholta kantautuvan odotuksia heidän elämänsä suunnan ja valintojen suhteen. Toiseksi olin kiinnostunut siitä, millaisen painoarvon haastateltavat näille odotuksille antavat, ja millaisena haasta-

teltavat ulkoapäin kantautuvat vihjeet hyväksyttävästä toiminnasta kokevat. Samalla tavoin asetin yhteiskunnalliset odotukset pohdinnan kohteeksi. Olen ollut kiinnostunut siitä, mitä haastateltavat arvelevat yhteiskunnan heiltä odottavan, ja miten he kokemiinsa odotuksiin suhtautuvat. Koettujen yhteiskunnallisten odotusten kautta pyrin muodostamaan kuvaa siitä, millä tavoin yhteiskunta ja rakenteet elämäntilanteeseen vaikuttavat. Eräänä huomion kohteena on ollut myös se, pystyvätkö haastateltavat tunnistamaan sen lähteen tai tahon, joka toimii elämänvaiheeseen sidottujen käyttäytymisodotusten taustalla.

6.1 Merkitykselliset toiset

Vanhemmat

Ensitutkimuksella vanhemmilla ei uskottu olevan erityisiä toiveita elämänsuunnan osalta. Vanhempien odotuksia kuvailtiin yleisluontoisesti hyvää tarkoittaviksi, ja heidän ajateltiin ennen muuta toivovan jälkikasvulleen onnellisuutta. Yleisesti ottaen vanhemmista välittyi salliva ja kannustava kuva: vanhempien todettiin suhtautuneen hyväksyvästi elämän varrella tehtyihin valintoihin ja ennen kaikkea kannustaneen tekemään itsenäisiä, omavaltaisia päätöksiä, kuten Vernerin vanhemmistaan toteaa:

V: Nyt tietysti vanhemmilla on ollu semmonen vaikutus että ne on niin ku öö, ei ne ainakaa mua väen väkisin repiny sinne maan pinnalle koskaan. Et tavallaan et ne – Et on on tota- Meil on ehkä ollu semmonen ilmapää lapsenaki et tota sai olla kaiken maailman haaveita ja niitä sai kehitellä ja koittaa toteuttaa. (Vernerin 26)

Vanhemmat ovat antaneet Vernerin toteuttaa omia haaveita ja unelmia vapaasti ilman että niitä olisi ryhdytty väkisin ennalta korjaamaan tai torjumaan.

Täsmällisten odotusten puuttuminen voitaisiin suoralta kädeltä tulkita refleksiivisen modernin teoreetikoiden (Giddens 1991, 147-148) sanoin: perhe ei aseta yksilön toiminnalle enää merkittäviä rajoitteita, vaan yksilöt ovat vapaita valitsemaan oman tiensä. Yhtä hyvin vanhempien odotusten vähäisyys olisi tulkittavissa siten, että haastateltavat ovat tähän asti kulkeneet sellaisia polkuja, ja tehneet sellaisia elämäntilanteita, jotka ovat olleet vanhempien hyväksyttävissä eikä jälkikasvun elämäntilanteihin ole ollut tarpeellista puuttua. Tällaiseen vaihtoehtoon Antero päätyy seuraavassa haastattelukatkelmassa vanhempiensa odotuksia miettiessään.

”A: Mä luulen et ne on aika pitkälti täyttyne. Kyl mä luulen et he ajattelee et molemmist pojist tulis ylioppilaita ja molemmat pojat opiskelis yliopistolla ja niin on menny. Ja sit mä luulen et he on toivonu et löydetään semmoset ihmiset kenenkä kans halutaan vakiintuu ja saada lapsii ja. Et neki on täyttyne. Et mä luulen et siinä pidä- siin elämänkaaressa ni siin ei oo ollu sellasii hetkii että vanhempien odotukset ei ois - Tai ainakaa hirveesti ollu sellasii mihin he ois pettyny, tai en oo ainakaa kokenu niin.” (Antero 26)

Antero ei ole kokenut kitkaa omien elämänvalintojensa ja vanhempien toiveiden välillä, päinvastoin: vanhempien toiveet ovat täyttyneet niin Anteron kuin Anteron vanhemman veljenkin kohdalla. Toiveena on ollut yliopistoura, vakiintuminen ja lastenhankinta, ja näiden toiveiden täyttämässä ovat kummatkin pojat kunnostautuneet - ainakin jo osittain. Vanhempien toivoma elämäntyyli näyttää varsin selvänä, katkeamattomana polkuna, jossa toteutettavat asiat tuntuvat myös asettuvan täsmälliseen suorittamisjärjestykseen: ensin kouluttautuminen ja vakiintuminen mieluisan kumppanin kanssa, sitten lasten hankkiminen.

Muutamilla haastateltavilla vanhempien toiveiden uskottiin liittyvän ennen kaikkea yleensä ihmisenä ja moraalisubjektina olemiseen. Toiveiksi luettiin tällöin, että haastateltava esimerkiksi noudattaa tekemisissään kuuliaisuutta, kunnioittaa toisia ihmisiä toiminnassaan tai ylipäätään ”on kiltisti”. Eräät kertoivat myös saaneensa joitakin ohjeita omaa uraa koskien, mutta nämä ohjeet koettiin lähinnä hyödyllisinä ja hyväntahtoisina – ei lainkaan painostavina tai ahdistavina.

Sen sijaan joillekin vanhempien oletettu näkemys haastateltavien tulevasta elämäntyylistä näyttää täsmällisempänä. Seuraavassa katkelmassa Kirsi pohtii vanhempiensa toiveita tavallaan todennäköisen elämäntyylin näkökulmasta eli sellaisten tulevaisuuden odotusten kautta, joita vanhemmat pitävät tyttärelleen *mahdollisena*.

”K: Mä luulen että heillä on siis joo. Siis mun pitäis varmaan niin ku tosiaan hommata hyvä työpaikka ja ostaa se asunto ja tehdä lapsia ja muuta. Mutta tai siis niin kun – Mut mä luulen et esimerkiks meidän äiti on – Meidän isä ei varmaan ajattele sitä asiaa juurikaan ja sit meidän äiti on ehkä jo hyväksynyt sen että mä en ehkä sit teekään lapsia koskaa, esimerkiks. Mut kyl mä uskon et ne uskoo että mun elämä menee tämmöstä niin ku peruspolkua.

H: Peruspolkua?

K: Siis tällasta jotenki keskiluokasta tällasta. Et, ja just nää asunnot ja autot ja muut.”
(Kirsi 30)

Kirsi arvelee vanhempiensa näkevän hänet tulevaisuudessa kulkemassa ”peruspolkua” pitkin, keskiluokkaista elämää kohti, johon työpaikka, oma asunto, auto ja lapset kuuluvat. Tiedustel-

taessa Kirsiltä tarkemmin, mitä hän vanhempiensa hänelle kaavailemasta ”peruspolun” kulkemisesta miettii, piti hän varmana sitä, että tämän polun valitseminen ei ole vanhemmille ehdoton, ainoa hyväksyttävissä oleva kulkusuunta. Ensisijaisena toiveena vanhemmilla on kuitenkin Kirsin onnellisuus.

”K: Mää uskon et ne vaan niin ku haluaa mun parasta loppujen lopuks että mitä tahansa valintoja mä teen ni kyl ne ne hyväksyy että ei ei niin kun. Et mä luulen että ne on vaan onnellisia siitä et mä oon mennä yliopistoon ja saan sieltä paperit käteen. Ja se on jo niin iso juttu että, et se jälkeen mä voin tehdä ihan mitä vaan. <nauraa>”
(Kirsi 30)

Näin ollen alun pitäen tarkkarajaisena näyttäytynyt vanhempien odotushorisontti elämän suunnasta laimeni tässäkin kohden samankaltaiseen hyväksyvyyden ja sallivuuden repertuaariin kuin muillakin haastateltavilla. Tosin Kirsi näyttää asettaneen yliopistotutkinnosta itselleen ”pääsylipun”, jonka hankittuaan valinnanvapaus ja täydellinen määräämisoikeus oman elämän suhteen entisestään lisääntyvät - myös vanhempien silmissä.

Edellä kuvatun perusteella vanhempien oletettuja elämänohjeita on luonnehdittavissa väljiksi eikä tiukkoja raameja lasten elämänkulkuihin naulata. Miten tämä määräävien odotusten puuttuminen sitten olisi tulkittavissa? Ainakin pyrkimys kannustaa jälkikasvua itsenäisten päätösten tekemiseen, sekä yleisesti ottaen kohtalainen neutraalius suhteessa näiden elämänsuunnitelmiin, voitaisiin lukea yleisesti kasvatuseriaatteissa tapahtuneiden muutosten seurauksiksi. Norjalainen antropologi Marianne Gullestad on todennut, kuinka kasvatuseriaatteena ”hyödyksi oleminen”; tottelevaisuus ja kuuliaisuus on saanut väistyä ”itsensä olemisen” –periaatteen ja itseilmaisullisuuteen kannustamisen tieltä. Gullestad liittyy kasvatuseriaatteissa tapahtuneet muutokset laajempiin yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin muutoksiin. Modernisaatiokehityksen ja kapitalistisessa talousjärjestelmän tapahtuneiden muutosten vaikutukset ovat osaltaan muokanneet kasvatuksellisia asenteita ja arvoja. Vielä ennen 1800-luvun loppua lapsi nähtiin lähinnä vain yhtenä kollektiivinsa eli perheensä osana ja resurssina, jonka tehtävänä oli kantaa kortensa kekoon perheen elintason ylläpitämiseksi siinä missä vanhempienkin. Modernisaatio ja yksilöllistymiskehityksen seurauksena alkoi lapsen oma yksilöllisyys tulla aiempaa enemmän huomioiduksi. Yksilöllistymiskehitys vaihtoi ikään kuin lasten ja perheen keskinäistä roolijakoa. Tämän tuloksena perheen tehtäväksi muodostui olla olemassa lasta varten, ja tukea tämän yksilöllistä kasvua ja kehitystä. Toiseksi Gullestad liittyy mielenkiintoisella tavalla yhteen kasvatuseriaatteen ja kapitalististen työmarkkinoiden tarpeet. Van-

hempien itseilmaisullisuuteen ja itsenäisyyteen kasvattamat yksilöt ovat haluttua työvoimaa nykyisillä työmarkkinoilla. Autonomisuus ja itseilmaisullisuus ovat nimittäin ominaisuuksia, jotka toimivat tärkeinä resursseina kehittyneessä kapitalismissa. (Gullestad 1997, 202-203.) Tavallaan vanhempien odotusten ja toiveiden niin sanottu väljyys voidaan näin ollen johtaa kulttuurillisten ajattelutapojen muutoksista: yksilön ja yksilöllisyyden korostumisesta. Gullestadin ajatus ennen kaikkea tarjoaa kiinnostavan rinnastussuhteen perheen kasvatusperiaatteiden ja kapitalistisen talousjärjestelmän välille. Perhe toimii yksikkönä, joka omalta osaltaan on valjastettu vastaamaan kehittyneen kapitalistisen talousjärjestelmän tarpeisiin.

Haastateltavien ja heidän vanhempiansa näkemykset tuntuivat jopa hämmentävän yksituumaisilta. Ennalta ajatellen olisi voinut odottaa esiintyvän edes jonkinasteisia ristiriitoja vanhempien odotusten ja haastateltavien omien intressien välillä. Haastateltavien vanhemmat ovat kuitenkin kokeneet ajan, jolloin yliopistotutkinto oli pääsylippu hyvään sosiaaliseen asemaan tai ainakin kohtalaisen varma tae työpaikasta. Esille olisi esimerkiksi voinut tulla, että vanhemmilla olisi selvästi epärealistiset odotukset lastensa tulevaisuuden suhteen, kuten ajatus siitä, että yliopistotutkinto itsestään selvästi on avain merkittäviin, arvossapidettyihin virkoihin. Edellisessä luvussa tosin todettua tuli haastateltavien optimistinen suhtautuminen tulevaan. Ristiriitaa työodotuksista ei pääse syntymään, koska haastateltavat itsekin uskovat pääsevänsä valmistumisen jälkeen hyviin työtehtäviin ja virkoihin.

Ystävät

Vanhempien tavoin myöskään ystävillä ei ajateltu olevan liioin käsityksiä siitä, kuinka haastateltavien tulisi elämäänsä elää. Tosin toiveisiin vaikutti merkittävästi se, missä määrin ystävien ja haastateltavan elämäntilanteet vastasivat toisiaan.

H: No entäs ystävät koek sää et niil on jotain semmosia odotuksia tai toiveita siitä, et miten sä elät ja toimit?

J: No eei oikeastaan. Siis aika lailla samalla lailla sitten että että. Ehkä nyt tietenkun, no mel-, no melkein kaikki ystäväni on jollainkin tavalla semmosen suunnilleen samanlaisen elämänpiirin sisällä ja on jotain yliopistoihmisiä tai sitte jotain taidehippejä nii ettei silleen niin ku ole välttämättä mitään kauheen suuria arvokonflikteja tai mitään. Et en nyt, ei ainaakaan ole tullut ilmi.

(Jukka 25)

Edeltävässä haastattelukatkelmassa Jukka kertoo, ettei ole kokenut ystäviensä taholta painostusta tietynlaisen elämänsuunnan valitsemisesta. Syyksi tähän Jukka arvelee kuulumisensa sellaiseen ystäväpiiriin, jossa elämäntilanteet muistuttavat paljolti toisiaan ja ystävien kesken jaetaan samankaltainen arvomaailma. Tässä haastattelijalle olisi tarjoutunut tilaisuus kysyä, minkälainen tarkalleen ottaen on ”*taidehippien*” ja ”*yliopistoihmisten*”, joiksi Jukka ystäväpiiriään kutsuu, arvomaailma, ja minkä tyyppiseen elämäntapaan tämä arvomaailma ohjaa. Ohitse menneestä tilaisuudesta huolimatta ilmenee, että Jukka ei ole ilmitasolla kokenut ystävilleen olevan odotuksia - tai ainakin Jukka mitä ilmeisimmin on hyvin sisäistänyt ja omaksunut ystäväpiirinsä arvot.

Sen sijaan seuraavassa haastattelupätkässä 25-vuotiasta Leenaa ahdistaa tunne ”jälkeenjääneisyydestä” verratessaan itseään ystäviensä elämäntilanteisiin.

H: No entäs sitten ystävät, koeks sä et niil ois jonkinlaisia odotuksia siitä että miten sun kannattais elää?

L: No siinä mieles varmaan ainaki et ku mä oon niin ku aika äskettäin pari kuukautta sitte alkanu seurustelemaan. Sitä ennen ollu niin ku aina sillee, en oo seurustellu pitkään kenenkään kanssa. Ni sit ku ne kaikki muut seurustelee ja asuu yhdessä ja kaikkee ni sit siit on vähän niin ku, tai tuntuu että ”no millos sä nyt sit muutat asumaan jonkun kanssa yhteen” tai sillee. Millon sä niin ku liittyt tähän tiimiin?

J: Noo tuleeks sulle jotain muuta mieleen?

H: No osa niistä sit taas on jo niin ku työelämässä ja sit sit vähän tulee niin ku niitten seuras sellanen olo että et ne niin ku oottaa kanssa että millon sä liittyt tähän tiimiin. <nauraa> Et mä oon niin ku koko ajan vähän jäljessä.

(Leena25)

Tapio Aittolan jyvaskyläläisiä yliopisto-opiskelijoita koskeneessa tutkimuksessa opiskelijat tunsivat itsensä monesti ”keskenkasvuisiksi” suhteessa niihin ystäviin, joilla jo oli vakituinen työ ja vakiintunut elämäntilanne (Aittola 1992, 50). Niinpä tässä kohden ystävien elämäntilanne ansiotöineen ja vakituisine parisuhteineen asettuu normiksi, jota vasten tarkasteltuna oma senhetkinen elämäntilanne näyttäytyy vajavaisena. Leenan kohdalla ystävien esimerkki edustaa selvää suuntaa, jota kohti olisi suotavaa mennä: hankkia kumppani, ”vakinaistaa” parisuhde ja muuttaa yhteen sekä siirtyä pikimmiten työelämään. Leenan puheenvuoro paljastaa ylipäättään sen, että omaa elämää ollaan taipuvaisia vertaamaan ystävien elämiin.

Samalla tavoin kuin Leena myös Pinja koki ystävillä olevan varsin selviä visioita siitä, miten hänen odotetaan elämänsä polulla kulkevan.

”H: No tota, entä ystävillä, koeks sä et ystävillä on jotain odotuksia sun elämän ja elämäntyylin suhteen?

P: Mä uskon et he tuntee mut niin hyvin et ne tietää mihin mä päädyn et ei. (...) Mä luulen et ne odottaa ehkä enemmän et mä päädyn semmoseen sovinnaiseen: häihin kirkossa, pari lasta ja omakotitalo mitä mä sit kuitenkin vastustan. Et niil, niil ehkä on semmonen niin ku, ne on hirveen semmosii niin ku tavallaan vanhanaikasia kaikki niin ne kyl, toisaalt ne tietää et mä vastustan sit taas osaa näist heijän näkemyksistään et ei ne välttämät odota multa niin hirveen paljon. Osa odottaa, osa ei, et se vähä riippuu kyl.

H: Eli onks sitte oikeestaan niin että ne ajattelee että sä vähän niin ku kapinoit [näitä odotuksia vastaan] mut sitten kuitenkin ennen pitkää päädyt niihin.

P: Just näin, kyllä. Koska kaikki naiset haluavat valkoisen hääpuvun ja naimisiin kirkossa.

Tää on tää suurin siis mistä meil on aina tätä vääntöä”.

(Pinja 27)

Toisaalta jos Leenan tapauksessa ystävien suhtautuminen loi paineita seurata ystävien vana-vedessä elämään parisuhteessa ja siirtymään työelämään, niin Pinja ilmaisee selvästi halunsa vastustaa ystävien odotuksia – ainakin niitä mitkä on luettavissa stereotyyppisiksi sukupuoli-odotuksiksi. Pinja leimaa ystäviensä odotukset valkoisesta hääpuvusta, kirkkohäistä, lapsista ja omakotitalosta vanhanaikaisiksi, ja kertoo, kuinka monesti nämä näkemyserot tulevaisuuden toiveiden osalta joutuvat törmäyskurssille. Toki Pinjan kommentti ei viittaa siihen, että mikäli Pinja valitsisi toisin: ei hankkisi valkoista hääpukua, virallistaisi parisuhdettaan kirkossa ja jättäisi lapset hankkimatta, tästä toisinvalitsemisesta seuraisi vahvoja sanktioita tai ystäväpiiristä erottamista.

Monissa tutkimuksissa on todettu, kuinka nuorilla ystävien merkitys sosiaalistajina ja identiteetin rakentajina on suuri, ja tärkeydessään se monissa kohdin ohittaa vanhempien merkityksen sosiaalistumisprosessille (esim. Galland 2008, 24). Ikäisten tarkkailu ja oman toiminnan vertaaminen ikätovereiden elämäntilanteisiin tuottaa helposti tilanteen, jossa keskeisten siirtymien läpiviemiseen tartutaan ympärillä olevien ystävien ja tuttavien esimerkin rohkaisemana – tai pakottamana. Esimerkiksi perheen perustaminen koetaan ajankohtaiseksi ja relevantiksi elämänratkaisuksi monesti siinä vaiheessa, kun ympärillä olevat ystävät alkavat saada lapsia (Ketokivi 2005, 121-123.) Tämä tuli ilmi myös aineistosta: muutamalla haastateltavalla tuttavapiiriin lukeutuu perheellistyneitä ystäviä, ja haastateltavien kerronnoista päätellen kiinnostus perheellistymistä kohtaan on myös ystävien esimerkin siivittämänä kasvanut. Samalla tavoin ystävien elämäntilanteissa tapahtuneet siirtymät voivat toisaalta muodostua myös paineeksi läpikäydä siirtymät ”tässä ja nyt” myös omassa elämässä, kuten edellä esiin tulleessa

Leenan tapauksessa, jolle myöhästyminen siirtymien toteuttamisesta oli alkanut käydä hiostavaksi.

Haastattelujeni anti eroaa jossain määrin Peter Dwyer ja Johanna Wynin kansainväliseen vertailuun pohjaavasta, 1990-luvun aikana kerätyssä pitkittäistutkimuksesta, jossa selvitettiin yhteiskunnallisten muutosten aiheuttamia vaikutuksia nuorten elettyyn kokemukseen ja elämänvalintoihin. Tutkimuksen fokuksena oli, miten nuoret tasapainoilevat muutosten äärellä, ja kuinka etenkin siirtymä opinnoista työelämään koetaan nykyisten epävakaiden työmarkkinoiden aikana. Tutkimuksessa koottiin yhteen 15-25 -vuotiaat yhdysvaltalais-, australialais-, hollantilais- ja brittinuorten elämänodotuksia. Nämä haastateltavat vaikuttivat olevan hyvin tietoisia ulkopuolisista, perheen, opettajien ja ikätovereiden taholta tulevista odotuksista. Monilla vanhemmat esimerkiksi tuntuivat odottavan heiltä avioitumista, perheellistymistä tai oman asunnon hankkimista. Osalle näiden odotusten olemassaolo ja jatkuva menestymisen pakko tuotti ahdistusta. (Dwyer & Wyn 2001, 28-29.) Kuitenkin nuoret omien tutkittavieni tavoin tuntuivat yleisesti ottaen suhtautuvan optimistisesti tulevaan. Dwyerin ja Wynin tutkimuksessa haastatellut olivat nuorempia ja koulutustaustaltaan heterogeenisimpiä. Osa ei myöskään ollut jatkanut korkeakouluopintoihin asti opintojaan vaan teki muun muassa osaaikatoita. Haastateltavat ovat kuitenkin siltä osin verrannollisia keskenään, että Suomessa jatkokouluttautuminen ja opinnoista valmistuminen tapahtuu tutkimuksessa mukana olleita maita myöhemmin, jonka vuoksi elämäntilanteiltaan tutkittavat muistuttavat toisiaan.

George Herbert Meadin mukaan kitkattomaan toimimiseen yhteisön jäsenenä ei vielä riitä se, että yksilö tunnistaa yhteisön suosimat käyttäytymismallit. Tunnistamisen lisäksi merkityksellisten toisten asenteet, heidän hyväksi katsomansa käyttäytymismallit on otettava kertakaikkisesti haltuun. Toisaalta Meadille käsitteenä merkitykselliset toiset laajenee koskemanaan yksilön välittömään vaikutuspiiriin kuuluvien lisäksi ”yleistettyjä” toisia. (Mead 1934, 153-155.) Verratessaan omaa toimintaansa merkityksellisten toisten antamiin toimintamalleihin vertailukohdaksi ei näin ollen asetu pelkästään välittömään vaikutuspiiriin kuuluvat; perhe ja ystävät vaan myös mielikuva niin sanotusta ”yleistyneestä” merkityksellisestä toisesta. ”Yleistynyt toinen” on luettavissa yhteiskunnaksi tai yhteisöksi, johon yksilö kuuluu, ja tämän yhteisön käyttäytymisodotukset ovat yksilön toiminnan ohjenuorina. Merkityksellisten toisten ja yleistyneen merkityksellisen toisen kautta syntyy kokonaiskäsitys oman toiminnan mahdollisuuksien rajoista ja hyväksyttävistä käyttäytymismalleista. On hyvin mahdollista, että haastateltavilla elämänkulkua ja sen vaiheita mietittäessä, sekä omaa toimintaa ja elämänvalintoja

siihen peilattaessa, peilikuvaksi asettuukin ennemmin Meadin näkemyksen mukainen yleistynyt merkityksellinen toinen, kuin omaan välittömään vaikutuspiiriin kuuluvat läheiset ihmiset. Tästä syystä myös näiden merkityksellisten toisten odotuksista kysyminen ei tuota tulokseksi täsmällisiä ja tiukkoja näkemyksiä siitä, mitä haastateltavien pitäisi elämässään saavuttaa. Koska käsitteenä yleistynyt toinen viittaa siis siihen yhteiskuntaan, jonka jäsen yksilö on, pääseekin seuraavaksi tarkastelun kohteeksi haastateltavien pohdinnat yhteiskunnallisista odotuksista.

6.2 Yhteiskunnan odotukset

Haastateltavien mielikuvissa yhteiskunta odottaa jäseniltään ennen kaikkea työntekoa. Ihminen lunastaa paikkansa yhteiskunnassa työllä.

A: Itse asias mä liittäisin siihen vaan semmosen asia et jos ajatellaan ihan yh- yhdel asial et miten ihminen täyttää paikkansa yhteiskunnassa, se on se työ. Koska se, mä oon ihan itsekin sitä mieltä et se on se työ. Jos haluat elää yksin ni elät yksin jos ihan – Saat itse valita miten asut, missä asut, minkälainen sun ajatusmaailma on, mitä sä ajattelet ympäröivästä yhteiskunnasta tai mi- ihan sama. Mut se et et tekee työtä sen – Työtä ja elättää itsensä. Et se on ehkä sitä perusarvomaailmaa just et. Mut muuten en haluais lähteä määrittelemään et, tai en usko et yhteiskunnassakaan mitään semmost suurta merkitystä muuta ku se et tekee itse sitä työtä.

H: No missä määrin sä koet hallitsevasi omaa elämääs?

A: Kyl mä näen et – Mä näen et hallitsen tietyl tosin mut et et kyl mä painotan edelleen sitä et meikäläinen on ehdottomasti semmonen tän yhteiskunnan jäsen ja ajattelen juuri niin ko – Tai omaan ne arvot mitä yhteiskunta ajattelee et pitää omata ni silloin mä toimin kyl aika orjallisesti niiden mukaan. Mut et kyl mä kuitenkin näen et mul on vapaus valita ja en oo mihinkään kahlehdittu niin et jos mä haluaisin tehdä jotain radikaalii tai muuttaa elämäni mä näen et mä sen täysin kykenisin tekemään. Kyse on kuitenkin siitä uskalluksesta. Ei siitä että puuttuis se oma va- et puuttuis se ettei itse vois päättää vaan se on se uskallus mikä monel on ettei toteuta kaikkea sitä mitä ehkä haluais. (Antero)

Edellisessä lainauksessa Anterolla on vahva näkemys siitä, kuinka työn tekeminen on kaikista tärkein yhteiskunnan yksilöltä edellyttämä asia. Anteron mukaan yhteiskunta myös tarjoaa vapaat mahdollisuudet omien päämäärien toteuttamiselle – vain riittämätön, puuttuva rohkeus voi olla yksilön vapauden tiellä.

Työn tekemisen tärkeys toistui haastatteluissa kautta linjan. Monesti ne, jotka nimesivät työn tekemisen yksilön velvollisuudeksi yhteiskuntaa kohtaan, olivat myös itse valmiita allekirjoittamaan kyseisen velvollisuuden ja toimimaan sitä noudattaen. Näin ollen on todettava, että

työn tekemisen eetos ei ainakaan haastateltavieni kohdalla ole haihtunut minnekään, joten pelkoa työtä vieroksuista ja passiivisista nuorista aikuisista voidaan tässäkin kohden pitää perusteettomana. Samalla kun työn tekemistä haluttiin yhteiskunnallisena arvona oman toiminnan kautta vaalia, suhtautuivat nämä haastateltavat monesti myös nuivasti ihmisiin, jotka omaehtoisesti jättäytyvät työelämän ulkopuolelle eli heittäytyvät ”yhteiskunnan loisiksi”, niin kuin eräs haastateltavista asian ilmaisi. Toisaalta esiintyi myös näkemyksiä, joissa työn korostuneeseen asemaan ja ”uraputkimeininkiin” suhtauduttiin penseästi, ja kritisoitiin nimenomaan sitä, että työn nimeen vannovat myös tuntuvat mittaavan ihmisen arvon pelkästään tehdyllä työllä ja yhteiskunnalle tuotetulla hyödyllä.

Koulutuksen hankkiminen ja niin sanotun koulutusputken läpikäyminen nähtiin toisena yhteiskunnan taholta tulevana vaatimuksena, joskin koulutus ei saanut osakseen yhtä painokkaita ja kantaaottavia puheenvuoroja kuin työ yhteiskunnallisena velvollisuutena. On todettava, että haastateltavilla vaikutti koulutusretoriikka – idea koulutuksen tärkeydestä ja hyvää tuotavasta vaikutuksesta - menneen hyvin perille. Muutama toikin esille, kuinka koulutuksella luodaan pohja hyvälle yleissivistykselle ja kuinka tärkeä on huolehtia itsensä kehittämisestä koulutuksen keinoin. Toisaalta jo yksin se, että kukin haastateltava oli aikoinaan ryhtynyt kapuamaan koulutustikkaita ylöspäin, osoittaa, että ainakin jonkinlainen usko koulutuksen kannattavuuteen haastateltaville on taustalla.

Toiset mielsivät yhteiskunnan odotukset ahdistavina ja inhimillistä monimuotoisuutta tukahduttavina. Ylipäätään kaikki sellaiset toimenpiteet ja argumentit, joilla ihmisten elämäkulut pyritään kanavoimaan samankaltaistavan ja normittavan sapluunan sisään, saivat muutamat haastateltavat kimpaantumaan. Tämänkaltaiset toimenpiteet ihmisten elämänvalintojen ja –tapojen yhdenmukaistamiseksi tuomittiin jyrkästi jo yksin sen vuoksi, että niiden katsottiin olevan monien yksilöiden ja ihmisryhmien oikeuksia polkevia. Erityisesti esille otettiin viime aikoina opiskelijoita, etenkin opintoaikarajauksia koskeneet poliittiset päätökset. Seuraavassa Tero tarjoaa esimerkin niistä tulikivienkatkaisista kommentteista, joita yhteiskunnalliset odotukset saivat osakseen.

”Tai siis sillä tavalla ainakin koen että yhteiskunta vaatii että, että-että, että yhteiskuntahan vaatii koko aika enemmän. Et siis niin ku ihan sillai niin ku uutisia seuraamalla voi kattella että niin ku Matti Vanhanen sanoo että tämä hallitus ei enää siedä välivuotia mikä oli tossa noin toissa keväänä. Ja niin ku tälläsiä että sit musta tuntuu että yhteiskunta kyllä todella vaatii. En mä tiedä mun niin ku, mun tekee vaan mieli näyttää keskisormee sillon niin ku. (...)

Kyl mä koen niin ku yhteiskunnan vaikutuksen hirveen vahvasti. Ja niin ku tietynlainen semmonen öö, mä luulen että jotkut tämmöset yhteiskunnalliset vaatimukset saattaa olla niin ku yks semmonen merkittävä syy että minkä takia niin ku sitä öö kausittain on passivoitunu ja vaipunu semmosiin olotiloihin.” (Tero 27)

27-vuotias Tero arvostelee kovin sanoin valtakunnan päättäjien korkeakouluopintoihin kohdistamia hallintakeinoja, ja arvelee näillä poliittisilla julistuksilla olleen vaikutuksensa hänen omalle toiminnalleen. Kun edeltävässä puheenvuorossa Antero arveli yhteiskunnan olevan arvoliberaali paikka, jossa kukin yksilö saa oman uskalluksensa siivittämänä kokeilla vapaasti mahdollisuuksiaan, näkee Tero yhteiskunnan rajoitusten lamauttaneen ja passivoittaneen hänen omaa toimintaansa.

Olenainen seikka on kaikkien haastateltavien tulevaisuuden toiveiden yhteneväisyys huolimatta vastakkaisista tavoista suhtautua yhteiskunnallisiin odotuksiin. Vaikka osalle haastateltavista ajatus yhtenevästä ja yleisestä elämänkulun mallista tuntui luotaantyöntävältä ja yhteiskunnan taholta kumpuavat elämänkulkujen homogenisointiyritykset ahdistavilta, niin kuitenkin näillä haastateltavilla tulevaisuuden toiveet eivät juuri poikenneet niiden toiveista, jotka yhteiskunnan vaatimukset suurilta osin hyväksyivät. Näin ollen ne, jotka kriittisesti suhtautuivat yhteiskunnan odotuksiin, eivät kuitenkaan omalla toiminnallaan ja omissa toiveissaan tuntuneet lähtevän murtamaan tunnistettavia, totunnaisia ja vallitsevia elämismalleja.

Miten tämänkaltainen epäsuhta omien ”myötäkarvaisten” toiveiden ja epäilevän suhtautumisen yhteiskunnallisiin odotuksiin sitten olisi selitettävissä? Yksi selitys voisi olla se, että haastattelutilanteessa ihmiset ovat taipuvaisia antamaan itsestään todellista edustavamman kuvan, ja toisaalta ihmiset pyrkivät myös vastaamaan tavalla, jonka ajattelevat vastaavan haastateltavan tarkoitusperiä. Kirjassaan *Families in Converging Europe* Eriikka Oinonen vertaillaessaan espanjalasten ja suomalaisten asenteita on havainnut, kuinka espanjalaiset ovat osoittautuneet suomalaisia vapaamielisemmiksi perhekäsityksiä koskevissa asenteissaan: käistys perheestä vaikuttaa olevan on espanjalaisilla suomalaisia laajempi ja monipuolisempi. Kuitenkin tilastojen perusteella, espanjalaisilla traditionaalinen perhemuodostelma on vallitseva, ja taas suomalaisilla muun muassa avioerojen määrä ja yksinhuoltajien osuus on espanjalaisia huomattavasti suurempi. Tulokset osoittavat sen, että asenteet ja käytäntö eivät suinkaan aina kohtaa. Oinonen arvelee syyksi asennemittausten ja tosiasiallisen tilanteen väliselle ristiriitaisuudelle sen, että tutkimushetkellä; kyselyihin vastattaessa tai haastateltaessa halutaan monesti esiintyä avarakatseisina ja antaa poliittisesti korrekteja vastauksia, vaikka omassa elämässä ja omissa

elämänvalinnoissa suositaan perinteisempiä ratkaisuja. (Oinonen 2008, 119-122.) Sama huomio on sovittavissa koskemaan haastateltaviani: vaikka muiden ihmisten elämänvalintojen suhteen ollaan sallivia ja hyväksytään yksilölliset ratkaisut, niin omissa elämänvalinnoissa noudatetaan tunnollisesti enemmistön valitsemia, yleisesti hyväksytyjä malleja.

Foucault`laisittain tulkiten haastateltavien tulevaisuuden toiveiden vastaavuus kokemiinsa yhteiskunnallisiin odotuksiin nähden olisi osoitus siitä, kuinka vallankäyttö on levinnyt yksilöllistyneisiin elämäkäytäntöihin. Näin ollen haastateltavat olisivat hanakoita valitsemaan sellaisia käyttäytymismalleja, jotka ovat myötäsukaisia vallan periaatteille ja joiden kautta on mahdollista saavuttaa hyvä, elettävä elämä. (ks. Jokinen 2005, 13.)

Sen sijaan Margaret Archer, joka on pyrkinyt selittämään sitä, *miten* rakenne vaikuttaa yksilöihin, pyrki todennäköisimmin selittämään haastateltavien toiveiden ja kokemiensa odotusten välistä juopaa yksilön käymän sisäisen keskustelun kautta. Archer arvioi yksilön sisäisen keskustelun, yksilön ajatusten tasolla käymän keskustelun tarjoavan välittävän linkin rakenteen ja toimijoiden intressien välille. Aiemmin esiin nostettu Mead valaiskoon Archerin ideaa: Meadillä yksilön sisäinen keskustelu on keskustelua yksilön ja yhteiskunnan välillä, jossa *me* (*minän* objektivoinut puoli) eli käsitys muiden, merkityksellisten toisten asenteista ja käsityksistä on yksilön toiminnassa määräävä. Sen sijaan Archer katsoo, että sisäisessä keskustelussa on kyse yksilön keskustelusta yhteiskunnasta. Yksilö itse valitsee ne aiheet, teemat ja näkökulmat yhteiskunnasta, joita oman elämänsä muotoilussa pitää tärkeinä. Rakenne lataa yksilöille yhtäläillä mahdollisuuksia kuin rajoitteitakin, mutta yksilön itse, sisäisessä keskustelussaan valikoimista preferensseistä on kiinni se, mitä yhteiskunnallisia vaatimuksia ryhtyy toiminnassaan työstämään. (Archer 2003, 78-92.) Niinpä haastateltavat tulevaisuuden toiveissaan ja niiden toteuttamiseksi käyttämiensä mallien valinnassa vain ilmentävät niitä preferenssejä jotka ovat syntyneet sisäisen keskustelun tuloksena. Mead on näin ollen Archeria rakennelähtöisempi, ja pitää rakennetta toimijoiden toiminnan viimekätisenä auktoriteettina. Archerin ajatukseen sisältyy enemmän yksilöllistä vapaavalintaisuutta, ja tarjoaakin toimijalähtöisen käsittämistävän yksilöiden yhteneviin elämänvalintoihin.

6.3 ”Tän ikäsen ihmisen meininki” ja siirtymien oikea-aikaisuus

Elämäkulullisen varianssin lisääntyminen ja elämäkulkujen yksilöllistyminen voisi ajatella sulkevan pois iän merkitsevyyden, siten että ikä ja ikäsidonnaiset odotukset eivät enää juuri vaikuttaisi yksilön toiminnassa. Kun siirtymä nuoruudesta aikuisuuteen koetaan yksilöllisesti, olisi oletettavaa, että käsitykset elämänvaiheisiin sidotuista tehtävistä tai ikään liitetyistä käyttäytymisodotuksista olisivat laimentuneen. Tällöinhän idea yksilöllistyneistä elämäkuluista toteutuisi täydellisenä. Tosiasiassa iän merkityksen on nähty vain voimistuneen elämäkulkujen yksilöllistymisen myötä (Shanahan 2000, 669). Ennen kaikkea valtio osallistuu vahvasti elämäkulun mallintamiseen luomalla säädöksiä - ikärajoja, joiden puitteissa elämässä edetään. Esimerkiksi koulutuksen ikäraajat toimivat elämäkulun institutionaalisina määrittäjinä. (Buchmann 1989, 15.) Nämä institutionaaliset rajoitukset painavat jälkensä elämäkulkuun ja synnyttävät käsityksiä oikeaan aikaan, oikeassa iässä tehdyistä elämän etapeista.

Haastateltavien lähipiiri; vanhemmat ja ystävät, vaikuttivat haastateltavien kerronnoissa suhtautuvan avoimesti ja sallivasti haastateltavien elämänvalintoihin ilman napakoita ikä- tai elämänvaiheodotuksia. Myöskään yhteiskuntaa koskeneiden pohdintojen yhteydessä aikatauluja ja ikäodotuksia ei tuotu varsinaisesti esille, vaikka yhteiskunnalla odotuksia muutoin nähtiinkin olevan. Kuitenkin haastateltavien puheenvuoroista alkoi nousta esiin merkityksiä, joista oli luettavissa koettuja oikeaikäisyyden määreitä. Alkoi syntyä näkemys siitä, miten ja millaisella aikataululla elämäkulussa olisi hyvä edetä. Jos alun alkaen ulkopuolelta käsin kantautuvat odotukset näyttivät ulkokohtaisilta ja vailla todellista vaikutusta omaan elämään, haastateltavien puheenvuorot sisälsivät merkityksenantoja, joissa oikeaikäisyyttä ja sisäistyneitä ikäodotuksia tuotiin esiin.

Aikaisempaa elämäkulkua silmällä pitäen, kaksi haastateltavaa oli kokenut lapsuudenkodista muuttamisensa kohdalla ”vääräaikaaisuutta” tai muutoin normaalista poikkeavaa käyttäytymistä. Toinen haastateltavista, Pinja muutti kotoa mielestään ”*aika myöhään*” noin 22-vuoden iässä. Jälkeenpäin hän arveli, että poismuuttamista olisi pitänyt jouduttaa hankkimalla paremmin palkattu työ, jotta omillaan asuminen olisi ollut taloudellisesti mahdollista. Suomessa nuoret muuttavat kotoa keskimäärin 21-vuotiaina, miehet hivenen naisia myöhemmin. Vuonna 2005 18-24 -vuotiaista kotona asui miehistä noin 55%, naisista vajaa 40%, kun taas 25-29 -vuotiaista kotona asui enää 16%. (Nikander 2009). Kotoa poismuuttamisen oikea-

aikaisuudesta muodostuu näin ollen tilastojen valossa kohtalainen yksimielisyys: kotoa lähtemisen tulee tapahtua ainakin ennen 25-vuotta. Tilastotietojen valossa Pinjan ”myöhäistynyt” lähtö voidaan kuitenkin asettaa uusiin mittasuhteisiin: Pinjan kotoa lähteminen on tosiasiaassa osunut tilastollisesti keskimääräiseen kotoa poismuuttamisajankohtaan.

Toinen haastateltava Leena sen sijaan muutti hetkeksi, yhden lukukauden ajaksi lapsuudenkotiinsa huonon asuntotilanteen vuoksi. Vaikka haastateltava itse ei pitänyt silloista asumisjärjestelyään mitenkään erityisenä, oli hän saanut kuulla ystäviltään jälkepäin kommentteja, kuten ”Älä sitten enää tee niin”, jolloin haastateltava ymmärsi ystäviensä oudoksuneen väliaikaista kotiin muuttoa. Euroopassa siirtymä lapsuudenkodista omaan kotiin ei nykyisin enää välttämättä merkitse sitä, että kotoa lähdetäisiin ainoan ja viimeisen kerran. Esimerkiksi työtömyys, huono taloudellinen tilanne tai avioero voi johtaa siihen, että lapsuuden kotiin palataan ainakin joiksikin ajoiksi asumaan. (Walther 2006b, 121.) Leenan tapaus ei näin ollen ole harvinainen laatuaan, vaikka hänen ystävänsä Leenan ratkaisua ihmettelivätkin. Pinjan ja Leenan tapaukset eroavat siinä suhteessa, että Pinjalle ajatus myöhään tehdystä siirtymästä näytti syntyneen tavallaan sisäistetysti, muiden ikäisten elämäntilanteisiin peilaten, kun taas Leenan kohdalla signaali epätavallisesta ikäkäyttäytymisestä tuli suoraan ystäviltä. Oli sitten viittaus oikeaikäisyyteen, tai tässä kohdin vääränikäisyyteen, suoraa tai epäsuoraa, niin Leenan ja Pinjan esimerkit osoittavat siirtymäkonventioiden elinvoimaisuuden.

Viittaus institutionaalisen elämäntilanteen ohjaavuudesta löytyy jälleen Pinjalta, joka koki ”myöhäisen” opiskelun aloituksen olleen epäedullinen elämäntilanteen.

P: No tyhmäähän oli se et mä menin niin myöhään opiskelemaan et kyl sen sit huomas et kyl ne muut oli vähän tyhmiä ja naiiveja. Et toisaalta onhan se ollu hyvä mut sit se ku jos opiskelu kestää sen viis-kuus vuotta niin sitä on aika vanha siin vaihees ku menee työelämään. Et jotenki mul oli niin ku opiskellessa sellanen olo et mä oon liian vanha. Ja sit taas nyt ku mä oon töissä ni mulla on sellanen olo, et mä oon liian nuori koska ne kaikki muut on – Siis tavallaan se kolmekymppiä on se maaginen raja mikä siel on, eli ne muut jotka on siis vakkareita on kolmekymppisiä. Enemmän mä koen kuitenkin sit kuuluvani ehkä sinne työelämään. Se johtuu osittain myös kavereista, jotka on työelämässä. Mä olin viimeinen joka meni opiskelemaan, ja viimeinen joka opiskelee enää. Ni se et kaikki muut on jossain niin ku muussa elämäntilanteessa, ne ei ymmärrä mun rahattomuutta ja toisaalta vapautta. Ja tällee ni kyllä sitä niin ku, tollasis se tulee ilmi. (Pinja 27)

Pinjan kommentista välittyy, että Pinja on todella kokenut myöhäistyneen opiskelunsa aloituksen negatiivisena asiana. Opiskelujen myöhäinen aloittaminen näkyi ainakin siinä, että

nuoremmat opiskelijatoverit tuntuivat ”*naiiveilta ja tyhmiltä*”. Pinja myös tunsi itsensä yli-ikäiseksi itse opiskelemiseen. Toisaalta hän mieltää olevansa ikään kuin välitilassa: liian vanha opiskelemaan, mutta kuitenkin varsin nuori työelämään. ”Maagisena rajana” puheenvuorossa esitetään kolmekymmentä vuotta, jonka saavutettua ei ole enää liian nuori työelämään vaan juuri sopivan ikäinen. Vaikka Pinja tuo omaa opiskelijuuttaan esiin myös positiivisessa valossa, välittyä päällimmäisenä puheenvuorosta Pinjan tyytymättömyys ystäviinsä nähden erilaisen elämäntilanteen vuoksi.

Pinja on aloittanut opiskelunsa kolmen välivuoden jälkeen, eli noin 22-vuoden iässä. Suomalaisopiskelijat aloittavat korkeakouluopintonsa keskimäärin 23 –vuoden iässä (Opiskelijatutkimus 2010, 17). Tämän perusteella Pinjan opinnoissa aloittamisikä asettuu mediaaniin. Pinjan ystäväpiiriin on täytynyt lukeutua poikkeuksellisen paljon ystäviä, jotka eivät lukiokoulutuksen jälkeen ole viettäneet välivuotta. Se selittäisi osaltaan Pinjan ajatusta ”myöhäisestä” opintojen aloittamista, ja tunnetta yli-ikäisenä opiskelusta.

Kolmekymmentä ikävuotta tulee esille myös Anterolla, hänen kauhukuvassaan, jossa hän päätyy elämään ”kolmekymppisten ainejärjestöjyrien” tavoin. Nämä ainejärjestöjyrät harrasteluonteinen juhlinnantäyteinen ainejärjestötoiminta on imaissut mukaansa, ja sen vuoksi opiskelijaelämään on jämähdetty vuosikausiksi.

A: Et ku on semmosia kaverei ketkä on tosi lahjakkai, fiksui, hyvin menestyny sillon ennen ylioppilas, tai ennen ku tuli yliopistoon et kirjotettiin hyvin ja saatiin hyvät pisteet. Ja yliopistol sit, sit se ku se ku se helposti kaappaa tietenkki mukaansa ku sä lähet kaikkeen toimintaan mukaan. Ja sit ryypiskellään. Vähän tehdään semmosii keikkatöitä mist saa sen rahan et pystytään asuun siin yo-kyläs. Ja sit ku se on sitä kuudetta vuotta ni ei se sit oo ihan – Tai sit ku kattoo noit joitain ketkä pyörii tuol viel yli kolmekymppisenä ja ne on kuitenkin opis- ei ne oo tullu kolmekyvuotiaana vaan tullu yheksäntoista, kaksykyvuotiaana. Ne ikuiset ainejärjestöjyrät ja ne jäävät ketkä on tos yo-toiminas mukana ni niin ni se on kyl se mikä ois kauhukuva. (Antero 26)

Edellä Anterolla ikä kolmekymmentä tulee toki esille lähinnä näennäisenä esimerkki-ikäenä, sillä ennemminkin hän viittaa kauhukuvallaan siihen, että opiskelijaelämään - opiskeluun elämänvaiheena - on jäätyä aivan liian pitkäksi aikaa.

Anteron ja Pinjan puheissa vilahtava 30-vuotta tuodaan esille opiskeluista työelämään kulkevan siirtymän kohdalla. On ilmeistä, että heidän mukaansa 30-vuoteen mennessä olisi ehdottoman paikallaan olla jo mukana työelämässä. Suomessa korkeakouluopiskelijat valmistuvat

keskimäärin 27 –vuotiaina, joten tältä osin Anteron ja Pinjan ajatukset ovat linjassa yleiseksi käyneen siirtymäajankohdan kanssa.

Leena sen sijaan on sijoittanut ”oikeaikäisyyden” mittaristonsa vielä Pinjaa ja Anteroakin alemmas. Kysyttäessä mallikansalaisuudesta, eli siitä mitä asioita Leena mallikansalaisuuteen liittyy, ja miten Leena itsensä mallikansalaisuuden kuvaan suhteuttaa, lähestyy Leena kysymystä oman biologisen ikänsä kautta.

”L: No tosta itse asiassa onki vähä paineita koska mä oon paljon miettiny sitä et mikä on niin ku normaali. Tai et usein syyllistää itensä et sä et oo normaali koska sä et pysy täs tahdissa. Et ku mä oon jo kaksykyviis että mun nyt pitäis olla jo vaikka mitä. Et kyl se niin ku, kyl siit tulee paineita.

H: Mitä pitäis olla?

L: No kohta pitäis olla just valmistumassa. Sit tuntuu että pitäis niin ku olla jo vakiintuvassa parisuhteessa ja. Jotenki, mä oon kaksykyviis ja mä asun solussa <naurahtaa>, niin seki seki välil sillee särähtää omaan korvaan. Et niin ku hipit asuu solussa ku ne on vanhoja. <nauraa> Ja sitte seki että ku ei vielä tiedä et millasia töitä tulee tulevaisuudessa tekemään ja on jo kaksykyviis. En mä tiä, oliko tää nyt jotenki ratkaseva rajapyykki tää kaksykyviis. Kauheet paineet heti laskeutuu.” (Leena 25)

Leena latelee joukon asioita, joita 25-ikävuoteen mennessä olisi mielellään oltava läpikäytynä ja toteutettuna, jotta olisi ”normaali”. Leenan mukaan olisi oltava osapuilleen valmistumassa, vakiintuvassa parisuhteessa ja jo kohtalaisen selvillä ammatillisesta orientaatiostaan. Vaikka Leena osin vitsaileekin todetessaan soluasuntojen olevan hippejä varten, hän kuitenkin tuntuu pitävän myös soluasumista ikäiselleen sopimattomana asumismuotona. Normaalivauhdista jälkeen jääminen tuntuu Leenasta ahdistavalta, ja palasten puuttuminen tästä ihanteellisesta elämänvaihekuvasta painostavalta.

Pinjan, Anteron ja Leenan tapaukset osoittavat, että kronologinen ikä ei ole lakannut olemasta merkittävä, jonka mukaan eri siirtymiä ajoitetaan. Tosin edelliset esimerkit osoittavat, että ikäodotuksilla on taipumus muovautua puhujansa mukaan. Ikä 30 tuntuu kuitenkin tulevan vähin erin haastateltavien puheenvuoroissa esille ikään kuin hälyttävänä vilkkuvalona, jonka valon kajo jo osuu haastateltavien silmiin. Aiemmin luvussa 5 tulevaisuuden toveista puhuttaessa haastateltavat toivat 30-vuoden rajapyykkiä esille perheellistymisen yhteydessä. Kolmenkymmenen vuoden ikää ei voida pitää haastateltavien sattumavaraisesti esiin nostamana ikänä, sillä tilastojen valossa 30-vuotta kohti mentäessä niiden osuus, jotka perheellistyvät, valmistuvat opinnoista ja siirtyvät työelämään kasvaa. Yliopisto-opinnot tulevat loppuunsa-

tetuiksi keskimäärin 27–28-vuoden iässä (Pekkarinen 2010). Siviilisäädyn muutokset osuvat niin ikään 30-vuoden kohdalle, sillä naiset avioituvat keskimäärin 29-vuotiaina, miehet noin 31-vuotiaina. Ensimmäisen lapsensa synnyttäessään naiset ovat suunnilleen 28–vuotiaita (Nikander 2010).

Viittauksen institutionaalisten elämänkulunodotusten ohjaavuudesta tarjoaa Tero, joka yhteiskunnallisia odotuksia miettiessään olisi mieluusti näyttänyt keskisormiaan valtaapitävien opintoaikarajauksia koskeville argumenteille. Kuitenkin vanhempien odotuksista puhuessaan, Tero ihmetteli, kuinka vanhemmat tuntuvat edelleen olevan ylpeitä kahdeksannen vuoden filosofianopiskelija pojastaan. On tulkittavissa, että Tero itse pitäisi kahdeksaa opiskeluvuotta asiana, joka voisi aikaansaada vanhemmissa paheksuntaa tai ainakin moitteita. Tero myös totesi potevansa huonoa omatuntoa pro gradun tekemättömyydestä ja koki, että opinnäytetyö olisi tuota pikaa saatava tehdyksi. Huolimatta valtaapitäviä kohtaan tuntemasta antipatiasta, Tero tuntuu sisäistäneen hallitusohjelmien julistukset ja lakimuutokset hyvin, ja myöhästymisen tästä institutionaalisesti määritetystä siirtymäajankohdasta vaikutti muodostuneen Terolle vähintäänkin häiritseväksi.

Viimeiseksi puheenvuoro annetaan Sinikalle, joka jatkaa Leenan edellistä ajatusta ikäsuosituksista ja ikävaiheeseen liitetyistä odotuksista. Kysyttäessä merkityksellisten toisten odotusten ja mielipiteiden painoarvosta omalle toiminnalle, Sinikka tulee kiteytyäneeksi sellaisia odotuksia, joiden uskoo ikäiselleen ulkoapäin ladattavan.

S: (...) mie huomaan aina kiltisti vastaavani samoihin kysymyksiin, ja joo-joo haen töitä ja joo-joo kyllä gradu, kyllä äiti gradu valmistuu, ole huoleti. Ja siis sellasta niin ku joo-joo että on poikakaveri ja hyvään suuntaan tässä mennään ja kaikkee siis tällasta niin ku. Jotenki sellasta, aina niin ku puhuu ihmisille sillai että on hirveesti näitä tulevaisuuden suunnitelmia. Mut sit ehkä itsekseen ku kelailee niitä juttuja ni sit et niillä ehkä ihan niin hirveesti ookaan väliä. Sillai mie oon vähän niin ku aatellu sen. Et kyllä mie vähän sillai muille, muitten seurassa niin ku muutun sellaseks mukamas niin ku suuntaavaks ihmiseks ja sitte itekseni ehkä oon vähän semmonen.

J: Niin eli sää koet et sit sä kuitenkin viime kädessä itte päätät et -/

H: /Ni -/

J: /tai niin ku siis sillai funtsailet et mitä sää haluat tehdä ja tuut tekemään.

H: Toi on kyllä siis paha koska kyllä siis se vaikuttaa tosiaan se että ku kaikki haluais et ois semmonen tietynlainen että ois se työ ja. Kaikki jotenki oottaa että ois semmonen tietynlainen meininki tällä tän ikäsellä ihmisellä.”(Sinikka 27)

Sinikan puheenvuoroa seuraten ”tämän ikäisen ihmisen” meininkiin kuuluu ainakin gradun loppuunsaattaminen, työ, vakiintunut parisuhde. Niinpä vaikka alun pitäen merkityksellisten toisten tai yhteiskunnan odotukset eivät tuntuneet kovin merkittäviltä niitä omaan elämään suhteutettaessa, tuli kuitenkin aika ajoin esille, miten ulkoiset tekijät antoivat hiljaista signaalia tietyistä elämäntapojen aikatauluista ja siirtymäpysäkeistä.

Yleisille elämänvaiheodotuksille on hankala nähdä määrittelijää: on vain olemassa jaettu ymmärrys siitä, mitä kulloiseenkin elämänvaiheeseen kuuluu, mihin ikään mennessä tietyt tehtävät olisi oltava suoritettu, ja mitkä elämäntapahtumat pitäisi olla läpikäytyinä uuteen vaiheeseen jatkettaessa. Huolimatta siitä, että elämäntapojen erilaistuminen ja yksilöllistyminen on nähty toteen käyneeksi, on olemassa mittaristoja, joiden avulla yksilöt arvioivat tähänastisen elämäntapojensa onnistumista eli sitä, onko siinä kyetty kulkemaan ulkoapäin tulevien tavoiteaikojen vauhdilla. Yhtenä tällaisena mittarina toimii edelleen ikä. Kuten Marko Raitanen toteaa, huolimatta yksilöllistymisen tuomista variansseista elämäntapojen kulkemisessa, ikä kantaa edelleen muassaan merkityksiä siitä, millaisin ominaisuuksin yksilön tulisi olla varustettu kussakin elämäntapojen vaiheessa (Raitanen 2001, 204).

Keskeistä haastateltavien puheenvuoroissa tuntuu olevan heidän kuuliainen suhtautumisensa oikeaikäisyyden odotuksiin. Vaikuttaa siltä, että haastateltavat eivät ole ainakaan tietoisesti halukkaita rikkomaan elämänvaiheisiin liitettyjä odotuksia, ja mikäli näin syystä tai toisesta on tapahtunut, on odotuksien vastainen toiminta seurausta vääristä valinnoista tai omasta osaamattomuudesta tehdä oikein. Sellaiset ilmaisut, kuten ”*liian myöhään*” tai ”*mä oon niin ku koko ajan vähän jäljessä*” kertovat siitä, että ainakin jonkinasteinen käsitys hyväksytyistä ja sopivista ikä- ja elämänvaihe odotuksista on olemassa. Ulrich Beckille (1992, 135) nämä ilmaisut merkitsisivät sitä, että yksilöt kokevat omiksi epäonnistumisikseen kykenemättömyyden pysyä ”muiden vauhdissa”, mikä puolestaan on todistus yksilöllisten valintabiografioiden hallitsevuudesta. Kun poliittiset päätökset pyrkivät lisäämään yksilöiden vastuunottoa omasta elämästä, siirretään huomio pois rakenteellisten epäjohtamismuotojen seurannaisvaikutuksista. Syy kykenemättömyydelle luoda koherentti elämäntapojen säilytetään yksilön harteille, ja rakenteiden tosiasiallinen vaikutus himmennetään yksilönvastuuta korostettaessa. (Beck-Gernsheim 2002, 22-26.)

Vanhempien oletettujen elämänohjeiden yleisluonteisuus olisi toisen refleksiivisen modernin teoreetikon Anthony Giddensin (1991) mielestä osoitus auktoriteettien vallan murenemisestä,

joten tämäkin havainto todistaisi yksilöllistyneiden biografioiden olemassaolon puolesta. Toisaalta tiukkojen odotusten puuttuminen voidaan tulkita siten, että nykyisin yhteiskunta totelevaisuuden sijasta edellyttää yksilöiltä joustavuutta. Sen sijaan että pitäisi osoittaa kuuliaisuutta auktoriteettia kohtaan, on oikeampaa kyetä elämään vuorovaikutteisesti ja muokkaamaan tavoitteita joustavasti tilanteen ja vertaisryhmän mukaan (Raitanen 2001, 205).

Yhteenveto

Merkityksellisten toisten: vanhempien ja ystävien oletetut, haastateltaville kohdistetut elämäkulunodotukset vaikuttivat ilmitasolla olevan vähäisiä tai vähintäänkin ”lieviä”. Sen sijaan yhteiskunnalta tulevaksi keskeisimmäksi vaatimukseksi ja odotukseksi haastateltavat mielsivät työn tekemisen. Yhteiskunnan toimet ja yritykset saada kaikki ihmiset kulkemaan elämänsä samoja uomia pitkin sai toisilta haastateltavilta osakseen pontevaa vastustusta, osalle yhteiskunnalta kantautuvat odotukset puolestaan näyttäytyivät ongelmattomina. Luvun keskeisimpänä antina esille tuli se, että ikä ei ole menettänyt merkitystään sosiaalisena merkittäjänä. Ikä toimii mittarina, jonka kautta omaa toimintaa verrataan ja peilataan olemassa oleviin oikeaikäisyyden käsityksiin, eli mielikuviin omanikäiselle määritellyistä käyttäytymisnormeista ja -odotuksista. Ennen kaikkea iänmukaisuuden määrittelijät eivät tuntuneet löytyvän merkityksellisten toisten joukosta vaan sisäistetty käsitys ikävaiheeseen sidotuista käyttäytymisodotuksista saanee alkunsa niin sanotun kuvitteellisen *yleistyneen toisen* hahmosta. Haastateltavien kommentit myös viestivät siitä, kuinka näihin ikävaiheodotuksiin suhtaudutaan kuuliaisuudella: niitä vastaan ei tieten tahtoen haluta rikkoa.

Haastateltavien puheenvuorot siitä, mikä on sallittua tai ei-sallittua missäkin ikävaiheessa, ja myös tilastojen kertoma siirtymien sumautuminen juuri tiettyihin ikävuosiin eivät erityisesti tue ajatusta kollektiivisista malleista täydellisesti vapautuneista ja itseään pidäkkeettömästi toteuttavista yksilöistä. Seuraavassa luvussa käsittelen yksityiskohtaisemmin sitä, mikä on se keinovalikoima, ne arvossapidetyt ominaisuudet ja taipumukset, joiden avulla haastateltavat luotsaavat elämänkulkuun eteenpäin

7. Siirtymä aikuisuuteen: Valinnainen polku vai viitoitettu valtie?

Edellisissä luvuissa haastateltavien elämänorientaatiot, tulevaisuuden toiveet sekä haastateltavien kokemus merkityksellisten toisten ja yhteiskunnan odotuksista olivat tarkastelun kohteena. Lukujen päähuomiona esiin nousi haastateltavien toiveiden vastaavuus suhteessa siihen, millaisiksi he kokevat toisaalta kantautuvat odotukset, etenkin yhteiskunnan taholta tulevat vaatimukset. Toisaalta korostui, kuinka oikeaikäisyyden mallit otetaan tosissaan: ensisijaisesti pyritään elämään ikävaiheeseen liitettyjen odotusten mukaisesti.

Tässä luvussa tarkastelen sitä, miten elämänkulku olisi haastateltavien kerrontojen kautta ymmärrettävä: yksilöllisenä valintabiografiana vai biografiana, joita kollektiiviset odotukset ja tavoitteet edelleen paljolti muovaavat. Korostan, että kahdeksan haastattelun aineistolla en pysty vastaamaan varauksettomasti siihen, kumpaa vaihtoehtoa olisi pidettävä ”oikeampana” tai parhaiten nykytodellisuutta kuvaavana. Inhimillinen todellisuus ei tietenkään ole ylipäättään taivutettavissa jompikumpi –asetelmaan, vaan elämänkulun voidaan nähdä jäsentyvän sekä yksilöllisenä valintabiografiana että kollektiivisten ja institutionaalisten odotusten muotoilemana ja ohjaamana kokonaisuutena. Sen sijaan voin tehdä tulkintoja siitä, minkälainen on se elämänkulku, jonka haastateltavat katsovat tarpeelliseksi, toivotuksi ja hyväksyttäväksi toteuttaa. Aineistoesimerkkien kautta pyrkimyksenäni on lisäksi tuoda esiin sitä, millaisia arvostuksia haastateltavat elämänorientaatioissaan heijastelevat eli millä keinoin tämä hyväksyttävänä näyttäytyvä elämänkulku olisi parhaiten toteutettavissa. Samalla tuon esille myös sitä, mikä on se aikuisuus, joka haastateltavien elämänkulkua koskevien käsitysten kautta muodostuu.

7.1 Aika ennen aikuisuutta...

Sinikka Aapola ja Kaisa Ketokivi ovat käyttäneet pidennetyn nuoruuden käsitettä kuvatessaan sitä, kuinka yhä useampi alkaa toteuttaa niin kutsuttuja perinteisiä aikuisuuden tehtäviä (vasta) kolmenkymmenen ikävuoden korvilla. Teoksessa *Polkuja ja poikkeamia. Aikuisuutta etsimässä* he esittelevät erityistä pidennetyn nuoruuden *kulttuuria*, jonka he määrittelevät seuraavanlaisesti: ”Pidennetyn nuoruuden kulttuurilla viitataan kaupunkimiljöössä elävien, kou-

lutettujen nuorten aikuisten vertaisryhmän yhteisten arvostusten, käytäntöjen ja sosiaalisten sääntöjen kokonaisuuteen, jonka mukaan nuoruutta jatketaan aina kolmenkymmenen ikävuo- den tietämille, ylikin.” Pidennetyn nuoruuden kulttuuria luonnehtii pysyvien sitoumusten poissaolo, kodin ulkopuolelle sijoittuva vapaa-ajan vietto, kokemusten etsintä ja elämishaku-isuus. Ainakin keskiluokkaisten nuorten odotetaan tarttuvan tilaisuuteen ja hyödyntävän nuoruusajan suomaan itsensä toteuttamisen mahdollisuutta. Mikäli näin ei tee eli luopuu liian aikaisin vapaudestaan ja siirtyy liian varhain aikuiseen elämään, joutuu erikseen perustelemaan tämänkaltaisen elämänratkaisun tekemistä. Ajatuksena on, että nuoruuden aikana kerätyt ko- kemukset valmistavat vastuuntuntoiseksi, itsensä löytäneeksi ihmiseksi, joka kykenee kanta-maan vastuuta myös toisesta ihmisestä. Toisaalta pidennetyllä nuoruudella halutaan varmistaa se, että aikuisten velvollisuuksien alettua ei olisi vaaraa katkeroitumisesta: ei tarvitsisi surra menetettyjen kokemusten perään eikä omistautuminen aikuisen velvollisuuksiin häiriintyisi. (Aapola & Ketokivi 2005, 23-24.) Aapolan ja Ketokiven ajatus pidennetyn nuoruuden kulttuurista täsmää Arnettin orastavan aikuisuuden kuvauksen kanssa. Aapola ja Ketokivi tosin kohdentavat pidennetyn nuoruuden kulttuurin juuri korkeasti koulutettuja nuoria koskevaksi, kun Arnett väittää orastavan aikuisuuden ajan koskevan yhtäläisenä kaikkia 18-30-vuotiaita.

On myös ajateltavissa, että opiskelu on riittävän pätevä syy sille, että voi käyttää aikansa itsensä etsimiseen ja kehittämiseen sekä olla tekemättä isompia, lukkoon lyötyjä päätöksiä elämänsä suhteen. Kuten Tero toteaa: ”*Onhan toi tämmösten alojen opiskelu tietyllä tavalla semmonen lisäaika että voi miettiä että ei tarvi suuntautua ammattiin saman tien.*” Näin ollen opiskeluaika antaa tilaisuuden elää jossain määrin päämäärätöntä, nykyhetkeen keskittyntä elämää, ainakin mitä tulee ammatillisen suunnan valitsemiseen.

Seuraavaksi tarkennan näkökulmaani, ja kokoan yhteen niitä elementtejä, joita haastateltavat pitävät arvossa tämän hetkistä elämäntilannettaan miettiessään. Vertauksenomaisesti tuon esiin niitä mielipiteitä, joita haastateltavat liittivät standardin elämänkulun mukaisen elämän- suunnan valinneisiin.

7.1.1 Itseänsä toteuttaminen, kokemusten kartuttaminen

Seuraavassa Vernerin pohtii tulevaisuuden toiveitaan sekä asioita, jotka mahdollisesti olisivat tulevaisuuden toiveiden esteenä, hankaloittaisivat toiveiden toteutumista.

V: Nii ehkä mul on kans sellanen ku tosiaan kyllä mä lapsia haluun jossain kohtaa. Se on selvä homma. Mut et ikään ku mä haluaisin et ennen sitä – Ku se vaatii sit sellasta aika lailla läsnäoloo, ni sit ehtisin vähän jotain niin kun, vielä pikkasen sellasta tota – Pikkasen sitä seikkailujanoista romantikkoo hiukan tyydyttää ennen sitä sitte. <naurahtaa> Et tota jotaki, et vähän ehtis ees tekeen jotain. Mä pelkään sitä et jos mä annan niin ku liikaa myöski sillä tavalla että - Sanotaan että nyt tulis vaikka lapsi esimerkiks. Ja missään nimessä mä en tietenkään lähtis sit huitelemaan pitkin maita ja mantuja. Jättäsin lapset tänne. Et se ei niin ku ei ei tuu kuuloonkaan sellanen. Mut sit mä pelkäisin et mä jotenki katkeroitusin hiukan. Et mä aattelin et nyt mul ei oo mahdollisuutta tehdä näit muita juttuja. Mut ehkä se et löytyis just se semmonen niin ku et pystyis antaa ajallaan kaikille haaveille vähän aikaa ja tilaa. Et ehkä se on se tota semmonen hankaluus siinä miten se sit käytännössä onnistuu. (Vernerin 26)

Vernerin kommentissa tiivistyy olennaisilta osin edellä pidennetyin nuoruuden kulttuurille ominaiseksi lueteltuja ajattelumalleja. Ensinnä Vernerin näkee itsensä nyt siinä elämänvaiheessa, jossa on mahdollista toteuttaa omaa sisäistä ”seikkailunjanoista romantikkoo” ja tutkailla maailmaa. Vernerin haluaa tulevaisuudessa saada lapsia, mutta pitää selvänä, että lapsille on annettava aikaa ja panostusta. Siksi perheen perustamisen jälkeen ei omaa aikaa voi enää täysin omistaa itselle ja omien intressien toteuttamiseen. Olennaista on, että omille unelmille on annettava tilaa juuri nyt – muuten ne uhkaavat jäädä edessä koittavien velvollisuuksien jalkoihin. Ennen kaikkea Vernerin haluaa varmistaa, ettei taaksejäänyttä vapauden aikaa tarvitse jäädä kaihoten miettimään, vaan aika lasten kanssa sujuu onnistuneesti ilman että puolitiiehen jääneet suunnitelmat sitä häiritsisivät.

Viidennessä luvussa, tulevaisuuden toiveita käsiteltäessä esiin nousi haastateltavien toive saattaa opinnot päätökseen ja päästä työelämään, tekemään mielekäästä työtä. Työn hankkiminen kirjattiin lähiajan tavoitteeksi, kun taas lastenhankinta, kuten Vernerin edellä toteaa, sijoitettiin mieluiten etäämmälle tulevaisuuteen elämänvaihejanalla. Haastateltavilla työ näyttäytyy keinona, jonka kautta itsensä toteuttamiselle muodostuu kanava. Jeffery Arnettin (2004.) kirjoitusten kautta tulkiten haastateltaville palkkatyö tarjonnee paremmat materiaaliset edellytykset muunlaisellekin, vapaa-aikaan sijoittuvaan itsensä toteuttamiseen ja valinnanmahdollisuuksien kokeiluun. Itsensä toteuttamisen, vaihtoehtojen kokeilemisen tärkeys haastateltavilla osaltaan selittää sen, miksi vakituista työsuhdetta ei haluta solmia. Työelämään astuminen ei merkitse haastateltaville puuduttavaa aikuiselämää velvollisuuksineen, vaan luo puitteet, joissa elämässä voi jatkaa tavallaan keskeytymättömästi itsensä etsintää, mutta tästä itsensä etsinnästä voi materiaalistien edellytysten parantuessa nauttia uudella tavalla. Lastenhankinnasta ei

olla kiinnostuneita lähiaikoina, koska sen nähdään lopettavan itselle ja itsensä kehittämiseen omistetun ajan.

Toisen itsensä toteuttamisesta kertovan puheenvuoron tarjoilee Sinikka, joka seuraavassa katkelmassa pohtii ystäviensä elämäntilanteita, niissä esiintyviä ei-toivottuja asioita.

J: No onks sit sellasta mitä ei ehkä haluais itelle?

S: Mä en haluais semmosta, ainaka täs vaiheessa enää mä en haluais niin ku jäädä sillai ihmettelemään kuitenka kauheesti. Mä haluan niin ku tehdä juttuja. Että ku mie oon vielä sillai nuori että mie jaksan. Sit voi tulla semmonen aika et ei millään oikein jaksa. Ja sitte vaan niin ku nyt sitä vielä haluaa tehdä kauheesti kaikkee niin ku koko aika olla puuhaamassa. En haluais jäähä sillai esimerkiks niin ku pitkäks aikaa työttömäks. Niin ku jonkun aikaa vois olla mutta mie uskon et se ei oikein sopis miulle et sitä jotenki vaan olis. Et miul jotenki on semmonen olo et täs elämänvaiheessa vielä nyt pystyy kaikkee puuhaamaan ja lähtee mukaan täämösiin kaikkiin projekteihin ja olla töissä siellä ja täällä ja kokeilla kaikkee. (Sinikka 27)

Sinikalla on halu ja into tarttua asioihin, olla osallisena erilaisissa projekteissa, tehdä monipuolisesti monenlaisia asioita. Ei ole syytä lähteä epäilemään Sinikan omaehtoista tarmokkuutta tai sitä, että into tarttua asioihin olisi jotenkin pakotettua. Kuitenkin, kuten jatkossa aion tuoda esiin, on tämänkaltainen aikaansaavuus ja aktiivisuus myös käyttäytymistä, jolle nykyaikana pannaan arvoa. Merkilläpantavaa puheenvuorossa on se, millä tavoin Sinikka tuo esiin työttömyyden. Työttömyys näyttäytyy yhtenä vaihtoehtona muiden joukossa – ei pakkorakona, johon häpeällisesti joudutaan.

Seuraavassa Kirsi näkee lisääntyneiden valinnan mahdollisuuksien heijastuvan myös ihmis-suhteiden alueelle. Vertaamalla vanhempiansa valintaresurssija oman sukupolvensa vastaviin, Kirsi arvioi, että hänen aikalaistensa kokema valinnanvaihtoehtojen moninkertaistuminen antaa paremmat edellytykset muovata elämästään vähintäänkin tyydyttävä. Epätoivotuiksi koettuja elämäntilanteita on mahdollista muuttaa oman aktiivisen toiminnan kautta. Samalla Kirsi tulee selittäneeksi median osin synnyttämällä arvopluralismilla sitä, miksi valittavana olevien vaihtoehtojen määrä näyttää Kirsin vanhempien sukupolveen verraten moninkertais-tuneen.

K: Mut sitte taas jotenki mä en tiää mikä, onks se sit toi niin ku median ylivalta vai mikä niin ku meil on taas sit se että me nähään enemmän vaihtoehtoja elämässä /J: mmm/ että. Että esimerkiks jos ei oo parisuhteessa onnellinen ni sit sille asialle joko tehdään jotain tai sit siit lähetään menee. /J: mmm/ Et se on ihan hirveetä kattoo sitä niitten tappelua välillä ku – Tai ne ei edes tappele ku äiti vaan motkottaa ja iskä ei kuuntele. Niin niin, on semmonen että, että

meil on ehkä enemmän sellasii, koska se elämä ei oo niin pysyvää ni meil on työkaluja sit taas toimia sen sen kans että et asioita voi muuttaa. (Kirsi 30)

Puheenvuoroa voi tulkita yksilöllistymisen ja yksilöllistymisretoriikan kautta. Nimenomaan yksilö itse on kykenevä muuttamaan ja korjaamaan omaa elämäänsä koskevia epäkohtia. Olemassa oleviin asiantiloihin ei alistuta vaan niitä lähdetään joko itse korjaamaan, tai hakeudutaan sellaisen asiantuntijatahon puoleen, joka tarjoaa asianmukaista apua tilanteeseen. Päivi Harinen kirjoittaa väitöstutkimuksessaan, kuinka 1990-luvun lama toi muassaan eräänlaisen yksilöllisen aktiivisuuden diskurssin, jota on sittemmin viljelty virrallisissa julistuksissa, kuten opetussuunnitelmissa. Erityisesti nuorten kasvattamisessa yhtenä periaatteena on pidetty tämänkaltaista aktiivisen, itseään auttavan ihmisen ideaalia. (Harinen 2000, 18-19.) Harisen näkökulmaa seuraten voidaan todeta, että myös koulutusjärjestelmä on ohjeistanut ja sosiaalistanut vastuuntuntoisuuteen ja oman elämän jämeräotteiseen haltuunottoon.

7.1.2 Aikaansaavuus, ahkeruus ja eteenpäin pyrkivyyys

J: No mites jos sä mietit sun ystävien elämäntilanteita ni onks niissä jotain kadehdittavaa tai ei-toivottavaa?

K: Njaa. Vaikee sanoo ku niit on niin monissa elämäntilanteissa tietenki mutta. Mut esimerkiksi niin kun yks sellanen kenen kans mä oon aika, päivittäin tekemissä niin on siis mejän kansa alottanut yhtä, tai siis samana vuonna, opiskelee kyllä täysin eri juttua mutta että ei, ei oo lähelläkään että vois ruveta gradua tekeen vaik on täyspäiväisesti opiskellu. Niin ku pi- tai periaatteessa kuus ja puol vuotta ni, ei ku viis ja puol vuotta. Nii että kohta kuus vuotta tosiaan täyspäiväisesti paukuttanut eikä oo saanu juuri mitään, tai on saanut jotain kasaan mutta liian vähän. Ni mä en missään nimessä haluais olla esimerkiksi siinä tilanteessa. (Kirsi 30)

Edellä Kirsi kauhistelee ystäväänsä, jonka opinnot ovat edenneet hitaanlaisesti. Sen lisäksi että ystävän opiskelutahti on ollut hidas, on hän vieläpä opiskellut täyspäiväisesti, ja niinpä edes opintojen aikaista työssäkäyntiä ei käy syyttäminen hitaasta opiskelutahdista.

Kaiken kaikkiaan ja kautta linjan tuli esiin se, että haastateltavilla ei ole minkäänlaista aikomusta jäädä ”roikkumaan yliopistolle”, pysyä yliopiston kirjoilla kymmeniä vuosia. Sen sijaan tuotiin esiin, kuinka tyytyväisyyden tunnetta synnyttää ajatus pian koittavasta valmistumisesta. Erät haastateltavista vieläpä tunsivat tarvetta erikseen mainita siitä, mikäli olivat edenneet opinnoissaan keskivertoa nopeammin. Vaikuttaa näin ollen siltä, että haastateltavat katsovat opintojen joutuisan edistymisen kunnia-asiakseen – heidän voi katsoa noudattavan ja

pitävän yllä korkeaa opiskelun moraalialia. Toisaalta, mikäli opinnot olivat joillakin venyneet joitakin vuosia yli nykyisten tavoiteaikojen, tunsivat nämä haastateltavat selvästi tarvetta perustella kertyneitä opintovuosia jotenkin. Näin teki muun muassa Sinikka, joka kauhistelee yliopistossa viettämiään kahdeksaa vuotta, ja esittää opiskeluvuosien kertymiseen syyksi työnteon.

S: Siis mä oon tykänny aina niin ku vähän sillai et niin ku tykkään opiskelusta ja sit tykkään tosi paljon myös työnteosta. Siis sillai. Ja sit mä aina vuorottelen ja vaihtelen niitä et oon tehny sillai koko ajan että et sen takia täs varmaan nyt edelleen ollaanki että niin ku tavallaan seittemäs, kaheksas opiskeluvuosi herrajesta. Mut et ku mie oon niin ku tehny koko ajan [??] töitä. (Sinikka 27)

On siis ilmeistä, että opintojen edistyminen ja niiden loppuunsaattaminen kohtuullisessa ajassa on ihanne, jota haastateltavat haluavat noudattaa – ja mikäli opiskelut ovat syystä tai toisesta olleet pysähdyksissä, on opintojen hitaalle edistymiselle annettava pätevä selitys. Aikana, jolloin opintoaikojen rajaukset ja sen tiimoilta käydyt keskustelut ovat olleet voimakkaasti esillä, ei liene yllättävää, että myös haastateltavilla opintojen kesto tulee esille. Kuitenkin voidaan pitää yllättävänä sitä, kuinka tunnollisesti haastateltavat ovat tosiasiaassa omaksuneet viiden vuoden tavoiteaika -asetuksen. Mikäli nuoruuteen ja nuoriin aikoihin liitettiin poliittinen muutosvoima ja kapina valtaapitäviä kohtaan, niin ainakin tässä kohden haastateltavien kuuliainen suhtautuminen opintoihinsa kertoo päinvastaista. Huomionarvoista on etenkin se, että opinnoissa onnistuminen tai epäonnistuminen on tyystin omalla vastuulla ja oman toiminnan tulosta. Vaikka haastateltavat saattavat esittää kritiikkiä opiskelijoita koskeneita poliittisia toimia kohtaan, niin viime kädessä haastateltavat itse kuitenkin pitävät kiinni olemassa olevista suosituksista, ja vieläpä potevat huonoa omatuntoa siitä, jos eivät ole pysyneet tavoitetaameissa.

Haastateltavat kuuluvat sukupolveen, 1980-luvulla syntyneisiin, joita on nähty kutsuttavan muun muassa cv-sukupolveksi. Jaana Lähteenmaa on Tommi Hoikkalan ja Mikko Salasuon kokoamassa artikkelikokoelmassa kuvannut, kuinka 1980-luvulla syntyneille on tähdennetty näppärien oppiainevalintojen, oikeanlaisten vapaa-ajanaktiiviteettien ja systemaattisesti kerätyn työkokemuksen tärkeyttä rakennettaessa ainutlaatuista ja nousujohteista uraa. Näiden eri palikoiden yritteliäs haaliminen ja yhteensovittaminen ”ansiokansioon”, kuten Lähteenmaa ansioluetteloa leikkisästi kutsuu, palkitsee tekijäänsä ennen pitkää hyvällä ja arvossapidetyllä työ- ja ammattiasemalla. (Lähteenmaa 2006, 108-110.) Samaa pakonomaiseksi muodostunut-

ta menestyksellisten valintojen tekemistä Tommi Hoikkala ja Petri Paju tarkoittavat puhues-
saan 1980-lukulaisista pakkovalinnan sukupolvena (Hoikkala & Paju 2008, 289-290). Ansio-
luetteloiden on nähty ilmentävän tämän päivän yksilöllistynyttä kulttuuria. Niissä tiivistetään
yksilöllinen biografia napakaksi kokonaisuudeksi, jonka on määrä viestiä yksilön ainutkertai-
sesta kyvykkyydestä. (Roberts 2009, 77.)

Omasta osaamisestaan huolehtimisen ja sen vaalimisen tärkeys ilmeni erityisen hyvin erään
haastateltavan puheenvuorossa, jossa hän toi esiin arvonantonsa niitä lähipiirinsä ihmisiä koh-
taan, jotka onnistuneesti ovat kyenneet jalostamaan lahjojaan ja käyttämään niitä itselleen
hyödyllisellä tavalla. Samalla hän mielsi varoittaviksi esimerkeiksi sellaiset vanhat lukioaikai-
set ystävät, joiden alun perin nousujohteinen urakehitys oli esimerkiksi päihdeongelmien tai
jonkinlaisen elämänotteen herpaantumisen myötä pysähtynyt. Haastateltavan puheenvuoro
muistuttaa erehdyttävästi Petri Pajun ja Jukka Vehviläisen kirjassa *Valtavirran tuolla puolen*
sanottua. Siinä he toteavat, miten koulutusyhteiskunnassa pitkäjänteinen rationaalisuus ja
omaan itseensä panostaminen ovat kunniaa. Rationaalisen, itseensä panostavan yksilön vas-
takohtana toimii hetkellisiin houkutuksiin antautunut ja elämönhallintansa menettänyt yksilö
(Paju & Vehviläinen 2001, 44). Samanlaista kurinalaista itseensä panostamisen retoriikkaa
haastateltavat tuntuvat tuovan esiin etenkin sen kautta, millaiseksi eivät haluaisi elämänsä
ajautuvan. Tällöin tuotiin esiin nimenomaan sellaiset tuttavat, joilla elämä oli luisunut pois
täsmälliseltä, kohtuulliselta ja eteenpäin astuttavalta radalta. Olennaista tässä kohden on ni-
menomaan se, että pääasiassa elämänotteen herpaantuminen ja väärälle elämänpolulle joutu-
minen näyttäytyy henkilön omien erheellisten valintojen summana.

Haastateltavat toivat aika ajoin esille sen, kuinka opiskeluaika on täyttynyt monenlaisista ja -
tyyppisistä töistä, joilla pääasiallisesti on kartutettu opiskelijan laihaa pankkitiliä, mutta joiden
tarkoitus on ollut yhtäläillä kasvattaa ansiolistaa. He saattoivat tuskailta koulutusta vastaavan
työn puuttumista tai omasta mielestä liian pitkäksi venynyttä taukoa jollakin tietyllä ammat-
tialalla, jolloin tauko tulisi hankaloittamaan seuraavan työpaikan saantia. Haastateltavat tun-
tuivat aistivan vahvasti työmarkkinoilla käytävän kovan kilpailun. Tämänhetkisen yleisen
työtilanteen koettiin haittaavan elämönhallintaa, sillä haastateltavat pitivät mahdottomana
ennustaa sitä, minne tai mille paikkakunnalle tuleva työ olisi vievä. Näin ollen työmarkkinat
toisaalta näyttäytyivät haastateltavilla myös hallitsemattomina, oman vaikutusmahdollisuuk-
sien ulkopuolella olevilta. Kuitenkin viime kädessä onnistunut työnsaaminen vaikutti riippu-
van omasta aktiivisuudesta ja ”draivista”, kuten yksi haastateltavista asian ilmaisi. Haastatel-

tavat tuntuivat ottavan voimakkaasti kontolleen esimerkiksi sen, mikäli ansiolistaan ei ollut kertynyt riittävästi meriittejä.

Peter Rudd ja Karen Evans ovat puhuneet rakenteistuneesta yksilöllistymisestä, joka sopii kuvaamaan haastateltavieni näkemystä omasta toimijuudesta suhteessa olemassa olevien rakenteiden rajoitteisiin. Tällaisella käsitteellä Rudd ja Evans viittaavat tutkittaviensa, 16-vuotiaiden opiskelijoiden jakamiin asenteisiin edessä odottavan työuran mahdollisuuksista. Yhtäältä opiskelijoilla oli vahva usko omaan yritteliäisyyteen: mikäli tekemisiinsä panostaa, odotettavissa on, että panostus kantaa hedelmää. Kuitenkin samaan aikaan heille tuntui olevan selvillä vallitseva työmarkkinatilanne ja sen realiteetit; pätevyysvaatimukset, kysynnän ja tarjonnan laki myös hyvin pitkälle määräävät sitä, kuinka hyvin työmarkkinoiden oven väliin jalkansa saa. (Rudd & Evans 1998, 61.) Haastateltavillani vaikutti niin ikään olevan kohtalaisen luottavainen suhtautuminen siihen, miten tulevat työmarkkinoille sijoittumaan ja puurtaminen tavoitteiden eteen kannattaa. Kuitenkin työelämä näyttäytyi areenana, jonne onnistunut sijoittuminen on loppujen lopuksi ”korkeimman kädessä”, työnantajien ja työmarkkinoiden lainalaisuuksista kiinni ja oman hallintavallan ulottumattomissa.

Aikaansaavuutta, ahkeruutta ja eteenpäin pyrkivyyttä korostaessaan haastateltavien kommenttien voi nähdä rinnastuvan Peter Kellyn ajatukseen *yritteliästä yksilöstä*. Kelly, joka soveltaa käsitteessään Michel Foucault`n uusliberalistista hallinnan teoriaa, nimittäin näkee hallinnon keinoin pyrittävän kasvattaman nuorista yritteliään yksilön kaltaisia aikuisia. Yritteliäessä yksilössä yhdistyvät rationaalisuus, autonomisuus, vastuuntuntoisuus ja kurinalaisuus. Elämänsä tämä yksilö ohjaa kuin yritystä, ja pyrkii olemassa olevia valinnanmahdollisuuksia johdonmukaisesti hyödyntämällä etenemään menestyksekkäästi elämänurallaan. (Kelly 2006, 17-18.) Vaikka Kelly ei kaihda kulmikkaitakaan ilmaisuja uusliberalistisen hallinnon synnyttämää ideaali-ihmistyyppiä kuvatessaan, onnistuu Kelly varsin terävästi havainnollistamaan ne ominaismääreet, joita yksilöiden odotetaan toiminnassaan vaalivan.

7.1.3 Valinnanvapauden juhlistaminen

Yksi haastateltaville osoitettu kysymys koski niitä samanikäisiä ystäviä tai tuttavuuksia, jotka ovat jääneet kotipaikkakunnalle, ja ryhtyneet rakentamaan siellä elämänsä. Ilman erillistä tarkennusta kysymykseen haastateltavat toivat oitis esiin, miten pääsääntöisesti näillä ystävillä tai

tuttavilla elämäkulku oli kulkenut valmistumisen kautta vakituiseen työpaikkaan, parisuhteen vakiintumisen kautta perheellistymiseen ja oman asunnon hankkimiseen. Seuraavan pitkän puheenvuoron tarjoaa Sinikka, joka puheenvuorossaan onnistuu kiteyttämään haastateltavien näiden tuttavien elämäntilanteisiin liittämiä mielikuvia.

J: No tota sun varmaan tuttavapiiriin ehkä kuuluu semmosia, semmosia tyyppejä jotka on niin ku palannu tai sit jääny kotipaikkakunnalle. /S: joo-o/ Ni tota mitä sä oot siitä mieltä, niitten tavasta rakentaa elämää?

S: Jaa nii, mulla oli kyllä yks semmonen hyvä kaveri ”kaupunki” :ssa joka jäi ”kaupunki” :iin. Siel ei kauheest oo korkeekoulutusvaihtoehtoja. Että siellähän on vaan niin ku teknillinen yliopisto ja kauppakorkeakoulu ja sitte ammattikorkeessa jotain korulinjoja ja jottain tämmöstä. Että aika vähäiset oli tsäänsit itelle niin ku jäädä sinne. Piti lähtee selkeesti, ei ollu vaihtoehtoja. Mutta sitte joku, joku kaveri on siellä vaan niin ku menny kauppakorkeekouluun ja sieltä saanu jotkut tradenominpaperit. Ja sitte johkii firmaan kirjanpitäjäksi, sitte saahaan vanhempien kotitalo kun ne rupee rakentaa uutta. Remontoijaan se hienoks, ja sitte vauvaa hommaamaan. Jotenki on sitäki miettiny et niillä on menny aika sillai suoraviivasesti se elämä siellä että. Jotenki ehkä tuntuu että vaikka tommonen on siis kauheen niin ku kaunis se heijän tarinansa ja kaikkee ihanaa heijän elämään liittyy. Mut jotenki se että jos ois jääny kotipaikkakunnalle ni miul saattas jotenki, tulla semmonen olo että oliko sit niitä vaihtoehtoja kuitenkaan. Niin ku jotenki se että mie tarvin sen tunteen et mulla on ollu se valinnanvapaus, mie oon voinu tehdä eri tavalla ja vaikka sit oisinki päätyny johonki tommoseen klassiseen ratkaisuun. Mut et mie tarviin sen varmuuden, että mie oon oikeesti valinnu jutuista, kokeillu erilasia vaihtoehtoja mitkä sopis itelle. (Sinikka 27)

Haastattelukatkelmassa Sinikka tuo esiin, miten tärkeänä pitää mahdollisuutta valita: kokeilla useita eri vaihtoehtoja ennen päättämistään lopullisten, itselleen parhaiksi kokemiensa vaihtoehtojen valitsemiseen. Sinikka puhuu kotipaikkakunnalle jääneiden ystävien elämien suoraviivaisuudesta. Hänen käyttämänsä hienovarainen luonnehdinta suoraviivaisuus, on kenties käännettävissä terävämpiin ilmaisuihin, kuten tylsyys tai yksitotisuus. Eräät haastateltavista ainakin totesivat kursailematta, että kotipaikkakunnalle jääneiden tuttavien elämäntilanne näyttäytyy esimerkiksi ”surullisena jämähtämisenä”.

Ensimmäisessä analyysiluvussa todettiin, kuinka ympäröivän todellisuuden epävarmuus ei tunnu hämmentävän nuoria. Sitä vastoin epävarmuus koetaan mahdollisuudeksi, jossa löytyy tilaa harjoittaa todellista valinnan vapautta. Kenties perinteiseksi määrittyvä malli, jossa siirtymä toteutetaan kohtuullisen aikaisessa vaiheessa ja ripeällä aikataululla näyttäytyy haastateltavien näkökulmasta tukehduttavan varmana. Toisaalta on hyvä pitää mielessä, että nopeaa siirtymistä aikuisuuteen ei pidetä myöskään instituutioiden näkökulmasta erityisen suotavana. Petri Paju ja Jukka Vehviläinen kirjoittavat, kuinka, huolimatta joidenkin perinteiden uudel-

leen tulemisesta, ei perinteitä kunnioittava elämäntapa kuitenkaan joka suhteessa ole suositeltavaa. Esimerkiksi töihin meneminen heti oppivelvollisuuden päätyttyä jälkeen, niin kuin isäkin ammoin teki, ei ole se, mitä nuorelta odotetaan. (Paju & Vehviläinen 2001, 68.) Oikeampaa on omistaa aikansa kouluttautumiseen ja itsensä kehittämiseen – etenkin kouluttautuminen on avainasemassa sosiaalistuttaessa yhteiskuntana (emt. 44).

Kyse on tietenkin myös pitkälti siitä, mihin ryhmään haastateltavat kokevat samastuvansa, ja minkä ryhmän arvostuksia haluavat elämänvalinnoillaan noudattaa. Puheenvuoroillaan haastateltavat olisivat ainakin sijoitettavissa Sinikka Aapolan ja Kaisa Ketokiven pidentyneen nuoruuden kulttuuriksi nimeämään genreen. Jo yliopistouransa aloittaessaan haastateltavat ovat imeytyneet opiskelijakulttuuriin, joka juhlistaa akateemista vapautta, sitoumuksettoman elämän riemua, mutta samalla henkisten resurssien jalostamista. Seuraavassa Antero ainakin mieltää itsensä ”akateemiseksi ihmiseksi”, jolle tavanomaistuneeksi käytännöksi on muodostunut se, että lapset hankitaan kolmenkymppisenä.

A: Mut tietenki se et hänel on vaimo ja nyt tulos ensimmäinen lapsi ja et semmonen sama mitä ajattelee ite et joskus sit juuriki just hänen ikäsenä haluais et ois semmonen reilu kolmekymppinen. Niin ku nykyään rupee noi akateemiset ihmiset ensimmäisen lapsen aikana olemaan yli kolmekymppisiä. (Antero 26)

Haastateltavien puheissa korostuu jossain määrin halu erottautua niistä, jotka ovat valinneet niin sanotun perinteisen tien, jossa siirtymät seuraavat toisiaan täsmällisesti ja suunnitelmallisesti. Mutta minkälaisia elämänkulkuja sitten voidaan pitää klassisina, perinteisinä, mitä vaihtoehtoisina? Suomalaisista 25-29-vuotiaista yliopistokoulutusta suoritti vuoden 2007 tilaston mukaan 13,6% (Tilastokeskus 2007). Tähän ikäryhmään kuuluvat suomalaisopiskelijat asuvat pääosin joko yksin, kumppanin tai kumppanin ja lasten kanssa, sillä miehistä 35 % asuu yksin, 40 % kumppanin kanssa ja naisista yksinasujia on 23 %, kumppanin kanssa asuu 40 % ja 39 % asuu kumppanin ja lasten kanssa (Eurostat 2008). Haastateltavien tähänastiset elämäntavat eivät ainakaan näiden lukujen valossa näyttäyty mitenkään erityisen vaihtoehtoisina tai valtavirrasta poikkeavina. Ja kuitenkin se, minne haastateltavien elämänsuunta osoittaa on kohti perinteisen aikuisuuden mallia, johon sisältyy palkkatyö, vakituinen kumppani, lapset ja joidenkin kohdalla myös omistusasunto.

J: Mitäs tota noin niin sun sisarukset niin tai siis siskot, niin ku sä mietit niitten nykyistä elämäntilannetta niin, mitä sä pidät tavoiteltavana niitten elämäntilanteissa ja mikä sit taas on semmosta et ei, ei, ei mielellään?

K: No ne on kaikki, niil on kaikilla kaks viiva kolme lasta ja. Ja tota niin niin, no kaikilla ei itse asias tällä hetkellä oo omistusasuntoja mutta joka tapauksessa kaks asuu rintamamiestalossa ja yks rakentaa "kaupunki":iin taloa. Et kyl niin ku joku sellanen niin ku oma koti tollanen vielä. Ja just joku rintamamiestalo. Ja eh- ehkä sit taas kun näkee sen rintamamiestalon ni näkee siellä sen perheenki mutta että. Mutta että, mutta sitte taas mitä, mitä ei välttämättä haluais niin niin, yks siskoista tekee esimerkiks ihan liikaa töitä, ei ehdi olla perheensä kans ollenkaan. (Kirsi 30)

Kirsin pohdiskelu siskojen elämäntilanteista johdattaa pala palalta perinteisen aikuisuuden mittatikkujen äärelle. Kirsi lähtee liikkeelle omasta kodista, nimenomaan rintamamiestalosta, jonka siskojensa tavoin haluaisi sisällyttää myös omaan elämäänsä. Varovaisesti Kirsi arvelee, että rintamamiestalon lisäksi, ikään kuin huomaamatta kaupanpäälisinä tulisivat myös kumppani ja lapset. Kiintoisaa katkelmassa on se, että vaikka Kirsi ilmaisee mielenkiintonsa perheellistymistä kohtaan varovaisesti, on katkelman lopussa kuultavissa melko familistinen kannanotto, kun Kirsi arvostelee yhden siskonsa tekävän liikaa töitä eikä näin ollen ehdi olemaan perheensä kanssa riittävästi. Tämä Kirsin familistinen kommentti tosin on hyvin linjassa sellaisen perhepuheen kanssa, jossa lapsen tasapainoinen kasvu halutaan kaikin keinoin varmistaa, ja tämän onnistumiseksi ensisijaisessa asemassa on perheen antama suotuisa, lapsen etua kunnioittava kasvualusta. Jotta lapsesta kehittyy hyvinvoiva yksilö, on lapselle annettava aikaa omaa ajankäyttöä rajoittaen. (Ketokivi 2002, 98-99.)

Myös Sinikka, joka aikaisemmin arvioi kotipaikkakunnalle jääneiden tuttaviensa elämän suoraviivaiseksi ja osin vaihtoehdottomaksi, kuitenkin ilmaisee epäsuorasti siskonsa elämäntilanteen kautta halunsa vaihtoehtojen kokeilemisen jälkeen päätyä toteuttamaan "klassiseksi ratkaisuksi" nimeämäänsä elämää.

S: Ihailtavaa. No mä oon vähän kateellinen tai siis ihailen isosiskon elämää. Sil on tällä hetkel virka "kaupunki":n kunnan museon amanuenssina. Se on päässy sinne ilman et se on koskaan valmistunut taidehistoriasta. Sil on ollu hyvä työtuuri ja sit se on äitiyslomalla. Juuri saivat helmikuussa vauvan, ja ihanasti on talo "asumalähiö":ssä. Ja asiat sillai jotenki ruusuisesti. Molemmilla niillä on töitä. Ja vauvaa siellä hoitelevat. Jotenki se on että – Mut se nyt ehkä kuuluu elämään että isosiskon elämä tuntuu aina jotenki ihanalta. (Sinikka 27)

Kuten monissa kohdin on todettu, eivät haastateltavat tulevaisuuden toiveissaan laskeneet lähiajan toiveekseen lastenhankintaa. Sen sijaan esimerkiksi ruotsalaistutkija Clarissa Kugelbergin 25-29 –vuotiaiden nuoruuden siirtymä –puhetta tarkastelleessa tutkimuksessa nousi

esiin, kuinka monet naiset olisivat mielellään hankkineet lapsia jo nuorella iällä, mutta näkivät sen olevan vallitsevan elämäntavan mallin vastaista (Kugelberg 2000, 42). Omat haastateltavani eivät ilmaisseet tämänkaltaista ristiriitaa vallitsevan käsityksen ja omien toiveiden välillä. Tämä ristiriidattomuus viittaa joko siihen, että vallitseva elämäntavan käsitys on hyvin sisäistetty tai että se yksinkertaisesti on linjassa omien preferenssien kanssa.

Kuten jo aiemmissa yhteyksissä on tuotu esiin, käsite pidentynyt nuoruus siirtää kuin varkain huomion siihen, miten nuoruus on pidentynyt modernin ajan elämäntavan mallista. Samalla käsite on kallellaan moderniin aikaan päin, sillä siinä modernin elämäntavan nuoruus varhain elettyine siirtymineen muodostuu tavanomaiseksi, mittapuuksi, jota vasten tarkasteltuna nykyinen siirtymäaika eittämättä näyttää pidentyneen. Pidentyneestä nuoruudesta puhuminen voi jopa äärimmilleen tulkittuna näyttäytyä kannanottona, jossa nuoruus on vapauteensa hurmaantuneiden ja vastuuta välttävien nuorten aikaansaamana venynyt ”oikean” siirtymäajan yli. Ja kuten todettua, modernin ajan elämäntavamalli on kuitenkin ollut hetkellinen trendi, monessa suhteessa muista aikakausista eroava ilmiö. Tosiasiassa siis nykyinen malli, jossa siirtymät osuvat kolmenkymmenen ikävuoden tietämille ei historian valossa näyttäyty erityisen poikkeavana. Siksi ilmaisua *pidennetty nuoruus* olisi syytä käyttää harkiten. On siis pidettävä mielessä, että käsitteellään Aapola ja Ketokivi kuvaavat nimeomaan korkeasti koulutettujen keskiluokkaista elämäntyyliä, jolloin sitä ei voida sovittaa kaikkiin nuoriin aikuisiin, ja käyttää sitä jonkinlaisena yleiskuvauksena nykypäivän nuorten aikuisten elämäntavasta. Määritelmä pidennetyn nuoruuden kulttuurista kuvaa kuitenkin osuvasti sitä kulttuuripiiriä, johon nuoret korkeakouluopiskelijat sosiaalistuvat, ja jonka kaikuja on kuultavissa omien haastateltavienkin puheenvuoroista.

Mikäli haastateltavien tulkitaan elävän pidennetyn nuoruuden kulttuurin sääntöjen mukaan tai ajatus siitä, että haastateltavat suunnittelevat elämänsä muuttuneiden yhteiskunnallisten olojen mukaan ajastettujen ikäodotusten mukaisesti, ei tarjonne mitään merkittävällä tavalla uutta lähestymispintaa nuoruuden siirtymät -tematiikkaan. Sen sijaan kiinnostavaksi aineistossani nousee se, miten voimakas halu haastateltavilla on sovittaa itsensä yleiseen ja hyväksytyyn: se intensiteetti, jolla haastateltavat vastaavat olemassa oleviin elämäntavoihin ja ikäodotuksiin.

7.2 ... ja kun nuoruus on päättävä

Kun haastateltavat saivat pohdittavakseen kysymyksen siitä, ovatko he kokeneet olevansa liian vanhoja tai nuoria tekemään tai toteuttamaan jotain tiettyjä asioita elämässään, oli haastateltavien vastauksista kuultavissa kokemus siitä, että uudenlainen elämänvaihe oli tullut eteen. Haastateltavat katsoivat, että eräällä tavalla sitoumukseton vapauden aika oli auttamatta jäämässä taa. Haastateltavat kokivat, että oli tullut aika ankkuroida elämä pysyvämmälle pohjalle: vakiinnuttaa ihmissuhteet, saattaa opinnot päätökseen ja alkaa toden teolla etsiä töitä omalta alalta. Toisille *liian vanha*-diskurssi liittyi jollain lailla opiskeluun ja tätä kautta institutionaalisesti määrittäneeseen elämäntyyliin. Katsottiin, että tämän hetkessä iässä uuden koulutuskokonaisuuden aloittaminen olisi liian myöhäistä tai esimerkiksi ulkomaille opiskeluvaihtoon lähteminen näyttäytyi ohimenneelta tilaisuudelta. Joka tapauksessa haastateltavien puheenvuoroista oli kuultavissa se, että oman iän katsottiin saavuttaneen jonkin asteisen raja-arvon, jonka vuoksi paluuta entiseen ”säntäilyyn” ei enää ole.

Seuraava haastatteluesimerkki tarjoaa erityisesti yksityisen alueelle liittyvän elämäntyyllisen muutoksen, jonka olisi haastateltavan mukaan paikallaan ainakin hänen iässään jo tapahtua.

P: Ja tota, sit kyl mä ehkä nyt täs hetkes näen sen et se asettuminen. Et kyl mä vähän oman ikäsen ihmisen ihmettelen niin ku facebookis jotka on jotain vanhoja luokkakavereita jotka ei oo kauheen tuttuja ni tota jotka siel niin ku joka päivä on joku sillee et baariin ryyppäämään ördäämään et tavallaan et eiks noil oo mitään semmost kiinnekohtaa. Ku jotenki mä en koe sitä niin ku semmoseks pysyväks ratkasuks elämäs et sit on alkkis mikä ei oo ees kauheen toivottavaa. (Pinja 27)

Pinjan mielestä hänen ikänsä edellyttää jo jonkinlaisten kiinnekohtien hankkimista, eikä ole enää sopivaa perustaa elämäänsä pelkän huvittelun ja hauskanpidon varaan. Pinjan kommentissa on vahva moralistinen lataus. On tulkittavissa, että Pinjan mukaan juhlinnantäyteinen elämä kyllä liittyy tiettyyn ikäkauteen. Mutta jos hänen iässään oleva ihminen yhä vain tuntee viehtymystä enimmäkseen ”ördäämiseen”, ei tämänkaltainen elämäntyyli pitemmällä tähtäimellä ole Pinjasta hyväksyttävää. Hieman kärjekkäästikin Pinja ilmaisee halveksuntansa kosteaa elämää viettäviä kohtaan nimeämällä nämä ”alkkiksiksi”.

Mitä tulee aikuisuuden määrittelyyn, haastateltavilla aikuisuus kiteytyi ennen kaikkea vastuullisuuteen ja itsenäisyyteen. Aikuisena kyetään ottamaan vastuu omista teoista ja valinnoista.

Ollaan taloudellisesti itsenäisiä. Itsenäisyys ja itsellisyys on parasta toteutua täydellisesti, siten että omissa elämänratkaisuissa ja päätöksissä ei tukeuduta liiaksi kenenkään toisen ihmisen apuun. Seuraavassa Sinikka puhuu itsenäisyyden saavuttamisesta juuri tässä merkityksessä.

S: Miun mielestä oma aikuisidentiteetti jotenki tuli siitä ku mie ennen olin kauheen pitkässä parisuhteessa. Me alotettiin joskus kuustoista vee seurusteleen ja niin ku käytiin kaiken maailman elämäntilanteet läpi. Ja vähä sillai mie ehkä jotenki onnistuin olemaan kasvamatta sillai ihan jotenki kauheen sillai lopullisesti itsenäiseksi. Oli vähän semmonen, [??] kiinni jotenki toisissamme ja toistemme avussa ja tuessa ja sillai. Sitte erottiin tossa puoltoista vuotta sitte ja sit se rupes sieltä vähitellen tulee semmonen niin ku että huomaa että ihan ite osaa tehdä asiansa ja järjestää elämänsä eikä tarte minkään niin ku toisen lähellä olevan ihmisen tukea siihen jotenki. Tai ei tarte tehdä niin ku vanhemmat sanoo. Siis tämmösiä juttuja. Et jotenki ehkä liittyen siihen että just pääsi irti vähän niistä muista ihmisistä jotenki että. Tulee semmonen että ihan ite saan päättää ja niin ku semmonen luottamus itseen kans että osaa järjestää asiansa ihan hyvin. (Sinikka 27)

Sinikka on aiemmin haastattelussa päätenyt siihen, että pitää itseään aikuisena, ja aikuisuuteen hänet on siirtänyt nimenomaan tunne kyvystä tehdä itse omaa elämää koskevia päätöksiä ilman että päätöksien takana pitäisi seistä läheisten ihmisten valintaraati.

Kun riittävä määrä itsenäisyyttä ja vastuunottokykyä on saavutettu, on vasta silloin mahdollista ajatella vastuunoton ulottamista muihin eli lapseen. Lisäksi aikuisuudessa on kyse toisten ihmisten huomioonottamisesta ja kunnioittamisesta. Se, mitä aikuisuus ja aikuistuminen ei saa merkitä, niin kykenemättömyyttä uudistua tai päivittää luotuneita ajattelutapoja. Aikuisuus ei myöskään saa olla esteenä ”hulluttelulle”, vaan myös aikuisen on saatava suhtautua aika ajoin kepeästi elämään, saatava olla erehtyväinen oma itsensä.

Tommi Hoikkala on kirjassaan *Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus* erottanut erialisia aikuisuusmalleja. Ensimmäisenä Hoikkala esittelee aikuisuuden haarniskamallin, jossa aikuisuus näyttäytyy kielteisenä. Haarniskamallissa aikuisuus merkitsee vireästä, tapahtumarikkaasta ja kiinnostavasta elämästä luopumista. Elämä muuttuu tiukaksi ja raskaaksi, ja sitä leimaa eräällä tavoin itsensä pettäminen ja teeskentely, sillä aikuisena oleminen – siihen sisältyvät vastuut ja velvollisuudet vaativat jäykistelyä. Realistinen aikuisuusmalli sen sijaan pitää aikuisuutta luonnollisena, biologian määräävänä vaiheena. On hyväksyttävä, että nuoruus ei jatku loputtomiin eikä siitä ole syytä pitää väkisin kiinni. Elämänarvoissa tapahtuu uudelleenmuotoilua, siten että perheen merkitys vahvistuu. Aikuisuuden täysi-ikäisyysmalliksi Hoikka-

la on nimennyt mallin, jossa aikuisuus tulee esiin yksilön ja yhteiskunnan välisessä suhteessa. Aikuinen yksilö on hyödyllinen yhteiskunnalle ja hänellä on halu noudattaa vapaan kansalaisen velvollisuuksia. Aikuisuus näyttäytyy jatkuvana, eliniän kestävässä prosessina, jossa avainsana on vastuunkanto; vastuunottaminen niin itsestä kuin muista. Olennaista on, että omaa identiteettiä ja kykyjä päivitetään ympäristön vaatimuksia vastaaviksi. (Hoikkala 1993, 76-81.)

Haastateltavien puheissa on kuultavissa kaikkia Hoikkalan muotoilemia aikuisuusmalleja, vaikkakin haarniskamalli, kielteinen aikuisuusmalli nostetaan esille esimerkkinä siitä, millaista aikuisuutta ei itse haluta olla tuottamassa. Ennemmin haastateltavilla käsitys omasta aikuisidentiteetistä ja aikuistumisprosessista piirtyy realistisen aikuisuusmallin ja täysi-ikäisyysmallin pohjalta. Haastateltaville aikuisuuden aika merkitsee vääjäämättä omista rajattomista vapauksista luopumista, alinomaista kompromissien tekemistä omien toiveiden sekä kumppanin ja lasten toiveiden välillä, mutta tätä luopumista ei nähdä niinkään ikävänä velvollisuutena, vaan lähinnä luonnollisena, yksilön kehitysprosessiin kuuluvana asiana. Haastateltavat mieltävät nuoruuden päämäärättömään, vapaaseen elämäntapaan loputtomasti kiinnijäämisen jämähtämisenä eikä tämänkaltainen elämäntapa tunnu vastaavan haastateltavien käsitystä tyydyttävästä elämästä. Toisaalta ei pidä unohtaa täysi-ikäisyysmallia, joka niin ikään kumpusi haastateltavien puheenvuoroista. Itsensä tarpeelliseksi tunteminen ja voimakas työn arvostus olivat seikkoja, jotka olivat voimakkaasti läsnä aineistossa kautta linjan.

Haastateltavien näkemys nuoruudesta itselle omistettuna, kokemusten kyllästäjänä ja elämysten täyttäjänä, mutta rajallisena vaiheena vastaa tuloksia, joita Clarissa Kugelberg löysi haastattelujensa pohjalta. Myös Kugelbergin tutkittavilla, etenkin yliopistokoulutusta suorittaneilla haastateltavilla ilmeni ajatus siitä, että vapaa nuoruuden aika on päättyvä perheellistymiseen ja vakiintuneeseen aikuiselämään. Lisäksi vakiintuneeseen aikuiselämään astumista ei haastateltavien keskuudessa juuri problematisoitu, vaan sen nähtiin sijoittuvan luonnolliseksi osaksi elämäntulkua. (Kugelberg 2000, 43.)

Eriikka Oinonen on summannut yhteen aikuisuuden määritelmiä, joita yleisten mielipide- ja arvokyselyiden kautta on ollut johdettavissa. Näiden perusteella Oinonen on muotoillut aikuisuuden eri tasoja, joista ensimmäinen taso saavutetaan yksilön tullessa juridisesti täysi-ikäiseksi. Tästä asetetta aikuisempi on sellainen yksilö, joka on muuttanut pois lapsuudenkondista ja tulee toimeen omillaan. ”Tosi-aikuinen”, jollaiseksi Oinonen aikuisuuden ylintä tasoa

nimittää, on henkilö, joka on täysi-ikäinen, tulee omillaan toimeen, elää vakituudessa parisuhteessa ja on perheellinen. (Oinonen 2001, 112.) Näiden aikuisuuden tasojen kautta ajatellen on ymmärrettävissä, miksi haastateltavien oli kysyttäessä hankala mieltää itseään niin nuoriksi kuin aikuisiksikaan. Näin ollen yleisten aikuisuudelle asetettujen kriteerien perustella suurin osa haastateltavistahan oli kuitenkin vasta aikuisuuden toisella tasolla eläessään vailla kumppania ja perhettä. Toisaalta vaikeus sijoittaa itseään kumpaankaan elämänvaiheeseen merkitsee pitkälti sitä, että elämänvaiheet yhteiskunnallisten muutosten ja yksilöiden oman toiminnan kautta muodostuvat eri tavalla hahmotettaviksi kuin aikana, jolloin standardi elämäntavan malli oli vallitseva.

Viidennessä analyysiluvussa kävin keskustelua siitä, tuoko haastateltavien tulevaisuuden odotukset esille näkemyksen elämästä projektina. Haastateltavat painottivat hetkellisyyttä; sitä että pidemmän tähtäimen suunnittelu ympäröivän todellisuuden hallitsemattomuuden vuoksi on miltei mahdotonta. Kuitenkin se, että haastateltavat rytmittävät elämäntavunsa itselle omistettuun, vapaaseen aikaan sekä aikuisuuden sitoumusten täyttämään aikaan, antaisi aiheen puhua elämän projektimaisuuden puolesta. Myös ominaisuudet, joita haastateltavat katsovat parhaaksi tämän hetkessä elämässään vaalia – kokemusten kerääminen, aikaansaavuus ja valintojen tekemisen aktiivinen harjoittaminen – nostavat esiin ajatuksen rationaalistuneesta, refleksiivisen modernin yksilöstä, joka päämäärätietoisesti pyrkii elämässään tavoitteesta seuraavaan tietynlaisesta keinonvalikoimaa hyväksi käyttäen.

7.3 Yksilöllisiä valintabiografioita vai kollektiivisia kohtaloita?

Andreas Walther on esittänyt, kuinka valtioiden harjoittamalla politiikalla muovataan yksilöiden biografioita, ja kuinka niiden kautta tullaan määritelleeksi ”oikea” tapa siirtyä nuoruudesta aikuisuuteen. Walther on lainannut Gøsta Esping-Andersenin hyvinvointivaltioregimi-idea, jakamalla Euroopan valtiot kolmeen eri regiimiin⁴ niiden harjoittaman nuoriso- ja työvoimapolitiikan perusteella. Walther tuo esiin sen, miten valtiot ovat pyrkineet vastaamaan globalisaation ja väestöllisten muutosten vaikutuksiin niin sanotun aktivointipolitiikan kautta.

⁴Regiimillä viitataan olemassa oleviin institutionaalisiin sääntöihin, joilla pyritään ratkomaan yhteiskunnassa vallitsevien intressi- ja konfliktiryhmien synnyttämät ristiriitaisuudet. Regiimeihin sisältyy perustavanlaatuisia arvoja, joita käytännön toiminnan kautta uudelleen tuotetaan. Samalla regiimien kautta syntyy käsitys normaalista sekä käsitys yksilöiden oikeuksien ja yhteisöllisten vaatimusten välisestä interaktiosta. (Walther 2006,124.)

Aktivointipolitiikan ydinajatuksena on pyrkiä kannustamaan yksilöitä olemaan itsevastuullisia, omatoimisia ja valmiita joustamaan. Taito tehdä valintoja on muodostunut niin keskeiseksi, että sen voi miltei nähdä yhdeksi kansallisvelvollisuudeksi. Toisin sanoen mikäli yksilö laistaa aktiivisten valintojen tekemisestä, hän samalla laiminlyö yhden kansalaisvelvollisuuksistaan. (Walther 2006, 122-124.)

Oman tutkimuksellisen viitekehysten kannalta kiinnostavaksi regiimiksi nousee luonnollisesti universalistinen regiimi, johon Suomi Pohjoismaana lukeutuu. Kuten Walther toteaa, universalistisessa regiimissä koulutus on keskeisellä sijalla. Kouluttautuneisuus henkii yksilön halusta kehittää psyykkisiä resurssejaan. Universalistisessa regiimissä toteutetussa politiikassa korostuu ajatus nuorista tulevaisuuden yhteiskunnan voimavarana, mutta ennen kaikkea universalistinen malli rohkaisee nuoria ihmisiä *olemaan nuoria*, ottamaan osaa valintojen tekemiseen ja käyttämään hyödykseen laajaa koulutustarjontaa. (Walther 2006, 127.) Tällainen universaalinen regiimin luettu ominaislaatu osuu hyvin yhteen pidennetyin nuoruuden kulttuurin ajatuksen kanssa. Valtion tukijärjestelmän kautta on mahdollista ja ennen kaikkea suotavaa, että yksilö kehittää monipuolisesti henkisiä kykyjään, elää nuoruuttaan erilaisia vaihtoehtoja kokeillen ja puntaroiden – kunhan valintojen viidakossa ei seikkailla liian pitkään tai ajauduta epäsovivalle polulle. Samoilla linjoilla on myös Tommi Hoikkala puhuessaan modernin nuoruuden paradokseista, niin sanotusta vapauden ja sopeutumisen ongelmakentästä. Tällä Hoikkala tarkoittaa sitä, kuinka nuorista halutaan kasvattaa itsenäisiä yksilöitä, mutta joiden on kuitenkin osattava käyttää vapautensa oikein. Kurinalaiseksi kasvattaminen; itsekontrolli on se keino, jolla nuori pyritään ohjaamaan käyttämään vapauttaan oikealla tavalla.⁵ (Hoikkala 1998, 134.)

Waltherin tutkimuksessa regiimien vertailun kautta paljastui, kuinka jossain kohden regiimin ilmisisältö, se millaiseen toimintaan institutionaalisin keinoin ohjataan, ei välttämättä sellaisenaan vastaa todellisuutta. Universalistinen malli, joka ensisilmäyksellä vaikutti ottavan parhaiten huomioon yksilöiden ainutlaatuiset elämänvalinnat, ei kuitenkaan sallinut ehdotonta valinnanvapautta. Sen sijaan yksilöllinen valinnan vapaus sallittiin, jos se oli sovittavissa

⁵ Hoikkalan ajatus sisäistetystä kurista tuo mieleen Foucault'n biopolitiikan ajatuksen. Siinä nähdään kullekin historialliselle aikakaudelle olevan ominaista pyrkiä tuottaa tietynlaista subjektiivisuutta, tavoitteena lisätä kansalaisten tehokkuutta työn ja tuotannon näkökulmasta. Ydinajatuksena on, että modernissa yhteiskunnassa hallinnankeinot, joilla tietynlaista subjektiivuutta yritetään tuottaa, eivät voi olla yksilölle ulkoisia, vaan onnistuakseen niiden on muuntauduttava subjektin tuottamisen tekniikaksi, itsekontrolliksi. Itsekontrollia haastateltavat toteutavat elämällä ikävaiheeseen ladattujen käyttäytymisodotusten mukaisesti. (ks. Vähämäki 1998,133-135.)

institutionaalisiin rajoihin. Ennen kaikkea universaalissa regiimissä valinnasta muodostuu imperatiivi: mikäli koulutus- ja työuran eteenpäin viemisessä epäonnistuu, on tämä epäonnistuminen tulkittavissa kyvyttömyytenä tai haluttomuutena mukautua valintabiografian ideaan. Niinpä se, mikä aluksi voi näyttää valinnan vapautena, kääntyykin tämän perusteella nimenomaan valinnan pakoksi, jota institutionaalisesti säädellään. (Walther 2006, 131.) Konkreettisenä esimerkkinä institutionaalisesta ohjailusta voidaan pitää sitä, kuinka koulutuksen ulkopuolella olevat pyritään ponnekkaasti ohjaamaan takaisin koulutusputkeen. Vaikka koulun keskenjättäminen olisi oma valinta eikä nuori kokisi työttömyyttä tai koulutuksen ulkopuolella olemista miltään osin itselleen haitallisena, on koulutuksen ulkopuolella olija julkisen vallan näkökulmasta epäilyttävässä asemassa ja jopa omalta osaltaan uhkaa yhteiskunnallista järjestystä. (Paju & Vehviläinen 2001, 44-45.)

Waltherin tutkimuksessa ilmeni, kuinka universalistisen regiimin maiden opiskelijat olivat sosioekonomisesta asemasta riippumatta sisäistäneet hyvin yksilöllistyneen ja joustavan elämäntilanteen ajattelumallin. Opiskelijat pitivät oikeana sen, että koulutusvalinnoista päättää itse, ja koulutuksen läpiviemisestä pidetään itse huolta. Niin ikään koulutusvalinta haluttiin tehdä sitä silmällä pitäen, että se antaa tarpeeksi liikkumavaraa ja joustoa elämänsuunnitelmien varalle. (Walther 2006, 131-132.) Samankaltaista määrätietoista suhtautumista opintoihin kuin Waltherin tutkimilla opiskelijoilla on havaittavissa myös omien haastateltavien suhteen. Ennen kaikkea jo niin kutsutun yleissivistävän oppiaineen valitseminen on haastateltavilla tarkoittanut sitä, että tulevat työelämämahdollisuudet on haluttu pitää melko väljinä.

Vaikka haastateltavat laskevat tulevaisuutensa omien valintojensa käsiin, ja vaikka viidennes luvussa haastateltavien näkemys tulevasta esittäytyikin pääosin valoisana, he kuitenkin aika ajoin tuovat esiin huolensa huomista. Tulevaisuus edessä näyttäytyy monesti hahmottomana eikä mikään ole kovin varmaa. Haastateltavat tietävät, että absoluuttisen oikeaa vaihtoehtoa esimerkiksi ammatinvalinnan suhteen tuskin on olemassa. Kuitenkin valinnanmahdollisuuksien paljous yhdistettynä institutionaalisen elämäntilanteen vaatimuksiin sekä yksilöllisen valintabiografian korostaminen ovat omiaan synnyttämään epävarmuuden tunteita, ja usko itse tehtyihin valintoihin toisinaan horjahtelee. Seuraavassa haastattelukatkelmassa Leena tuo esiin kokemaansa epävarmuutta nykyisestä koulutusvalinnastaan.

L: Mun mielestä on tärkeää myös niin ku, että tekis sitä mihin on jotenki tarkotettu tai sillee. Mä oon tosi usein niin ku huolestunu siitä että et mitä jos niin ku mun ei kuuluis opiskella tätä

tai sillee että mitä jos mä oisin parempi jollain toisella alalla. Et mä en nyt tässä niin ku ihan pääsekkä sillee loistamaan tai jotenki niin ku niin hyviin tuloksiin kuin mihin vois. Et ehkä ku sillon ala-asteella ja yläasteella ja lukiossaki vielä musiikki oli mulle tosi tärkeä. Mä soitin pianoo ja lauloin ja olin kaikenlaisis projekteissa, musikaaleissa ja tollaisissa mukana. Ni sit sillon mä aina aattelin et must tulee semmonen laulaja, <naurahtaa> ja tai muusikko tai jotain. Ja sit aina välillä mieltii että ku mä sitte hylkäsin sen että ku se on niin pieni mahollisuus. Ei musta oo niin ku tekeen sitä työtä. Mut sit taas mieltii et mitä jos se kumminki oli se mun juttu. (Leena 25)

Leena toteaa, kuinka tärkeää olisi osata valita ala, ”jolle on tarkoitettu” tai ”jossa pääsisi loistamaan”. Ei voida olla nostamatta esiin aiemmin tässä luvussa todettua ajatusta cv-sukupolvesta, pakkovalinnan sukupolvesta, joka oikein ja ovelasti tehtyjen valintojen ansiosta voi saada ”kuun taivaalta”, uran, jossa pääsee osoittamaan todellisen osaamisensa ja erityislahjansa.

Tutkijoilla on monesti kova kiire todistaa nykyhetken omaleimaisuutta ja poikkeuksellisuutta aiempaan nähden. Kuitenkin kuten tämänkin tutkimuksen kuluessa on tullut esiin, on joillain inhimillisen elämän alueilla taipumus säilyä vuosikymmenestä toiseen – joskus ne vuosien saatossa jopa vahvistavat asemiaan. Esimerkkinä toimikoon jo kerran uhanalaiseksi julistettu perhe. Haastatelluille opiskelijoilla perhe liittyy olennaisena osana tulevaisuuteen, ja tilastojen valossa myös hyvin suuri osa heidän ikäluokkansa edustajista yhä vain valitsee perheen yhdessä olemisen ja elämisen tavaksi. Vanhoihin kulttuurisiin virtauksiin tarttuu aina jotain uutta, mutta uudet virtaukset eivät hetkessä hävitä vanhaa maa-ainesta.

Tietyllä tavalla ajatusta pysyvyydestä voi nähdä edustavan Anteron kommentin, joka seuraavassa summaa asioita, jotka vanhempiensa sukupolven elämäkulusta haluaisi ottaa mukaansa omaan elämäänsä.

A: Toisaalt en näe itteeni kuitenkaan sellasena et haluaisin olla koko ajan samas paikassa töissä. Et mun mielest se ei kuulu enää jos mejän ikäpolvi ni haluaa ehkä vähän vaihtelevuutta, tehdä erilaisii hommii, haluaa koittaa rajojaan, uudistaa itseään. Ja ja hakee erityylisii juttui. Niin ni sitte taas – Et se ois ehkä semmonen erilainen mitä ei ehkä haluais. Mut sitte taas kyl se et mulle ihan hyvin kävis tämmönen et sit joskus valmistumisen jälkeen ni sit sais sen perheen, perheen ja omakotitalon ja tämmönen keskiluokkanen, keskiluokkanen elämä mun mielest ois mukavaa. Et ois sillon tällöin varaa käydä ulkomail ja matkoil tai. Ja ois, ei aina ehkä tarvis mieltii sen yhden euron päälle. Semmonen keskiluokkasuus sopii - mä oon aika keskiluokkanen ihminen muutenki – sopis. Ja ehkä se et haluaisin ainaki jollain tasol ni elää siel ”Maaseututaajama”:ssa. Vaik todennäkösesti sitä sit jämähtää kerrostaloon joka on niin paljon helpompaa kun se et joutuis auraamaan itte omat tiet ja tekemään kaikkee tollast mihin mä en oo mitenkään kykenevä koska mä en oo koskaan lapsena joutunut mitään teke-

mään. Et se on kyl, vähän semmosia ristiriitaisuusii. Mut et ehkä semmonen tasanen parisuhde ja semmonen niin sanotusti hyvä perhe-elämä ni kyl se, mä luulen et aika moni sitä haluaa. (Antero 26)

Antero päätyy siihen, että tosiasiallisesti kaikkien ihmisten viimekätisenä toiveena on saada tasainen parisuhde ja hyvä perhe-elämä. Nämä Anteron nimeämät tekijät tulevat toki edelleen kärkipäässä ihmisten listatessa tärkeinä pitämiään asioita. Eri asia on se, kuinka moni elämässä pystyy järjestämään tavalla, joka Anteron mielestä edustaa ihanteellista elämäntapaa. Ennen kaikkea yhteiskunnan muuttuessa, ihmisten liikkua paikasta, maasta ja maanosasta toiseen, kulttuurien ja asenteiden sekoittuessa toisiinsa, ei voida välttyä elämäntyyllisten varianssien lisääntymiseltä. Vaikka ihmiset onnistuisivatkin kulkemaan elämänsä tällaisesta standardista toiseen, he eivät välttämättä ole kiinnostuneita elämään standardin mallin mukaan.

Toisaalta monen tässä hetkessä ihkauudelta ja ennenkokemattomalta vaikuttavan asian kohdalla voi kauaskantoisempi tarkastelu osoittaa niiden olevan tosiasiallisesti kuin toisintoja aiemmilta vuosisadoilta. Se mitä monet nykyisin kutsuvat pidennetyksi nuoruudeksi, on verrattavissa esiteollisen ajan nuoruuteen, joka niin ikään monesti päättyi 30-vuoden tietämällä kun taloudellinen itsenäisyys oli saavutettu. Tällä tavoin yhteiskunnallinen kehitys osoittaa sykliisyytensä.

Kuitenkin löytyy myös niitä, jotka näkevät tänä päivänä asenteiden sitä kohtaan, kuinka ihmisten tulisi elämäänsä elää, entisestään tiukentuneen. Onkin syytä ajoittain suhtautua kriittisesti ja kyseenalaistaen itsestään selvinä pidettyihin ja luonnollistettuihin malleihin. Ongelma tällaisten luonnollistuksien kohdalla on se, että ne varauksetta nostetaan pysyviksi, yleismaailmallisiksi, kaikkia yhtäläisesti koskettaviksi säännönmukaisuuksiksi, vaikka kyseessä olisi-kin ohimenevä, kenties joitakin sukupolvia tai kansanosia koskeva elämäntyyli. Tällöin vaarana on, että ei riittävästi anneta tilaa erilaisten elämäntyylien ja -tapojen kehittyä, vaan ihmisten elämäntyyliä ohjataan tiukkaotteisesti samoille urille. Viimeiseksi puheenvuoro annetaan Terolle, jonka sanoihin kuvaus opiskelijoiden elämäntyylistä on hyvä päättää.

T: Ja siis jos aattelee tämmöstä niin ku mitä mallikansalaisestaki puhuttiin ni kyl mä koen että Suomessa on edelleen hirvittävän vahva semmonen ajatus siitä, että miten ihmisen pitäis elämäänsä elää. Ja siis ei ainoastaan niin ku, en tarkota ainoastaan Matti Vanhasta vaan tarkoitan myös tämmösiä niin kun - Enkä ainoastaan sodanjälkeisten sukupolvien asenteita vaan myös oman sukupolveni asenteita, jotka on niin ku mun mielest monet asenteet omallaki

sukupolvellaki tällä hetkellä hirveen kovia. Että tuntuu usein että monesta paikasta puuttuu niin ku, puuttuu jotenki lämpöä ja sydäntä sillä tavalla, ja se vaikuttaa tiettyyn siis nimenomaan ehkä semmoseen kulttuurin muuttumiseen niin ku erityi- tai siis semmoseen niin ku normatiivisen vireen syntymiseen sillee, että miten niin ku elämänsä pitäis elää. Enkä mä siis todellakaan aattele että mä elän niin ku semmosta vastakulttuurielämää tai minä oon tässä näin maailman suurin anarkisti, koska se ei pidä paikkansa. Että mä elelen kuitenkin hyvin semmosta niin ku normaalia elämää mitä kaksytseittämän vuotias kaveri kakstuhattakymmen vuoden Suomessa elelee. Et ei siinä niin ku mitään että kaiken maailman pätkäduuneilla itteeni elätely ja tällästä. (Tero 27)

Yhteenveto

Haastateltavien kommentit toistivat pitkälti pidennetyn nuoruuden kulttuurille lueteltuja elementtejä: ennen elämän vakiintumista on paikallaan toteuttaa itseä ja kerätä kokemuksia sekä vaalia ajanjakson tarjoamia valinnanmahdollisuuksia. Yleisesti arvostettua haastateltavien keskuudessa on niin ikään olla ahkera, aikaansaava ja toimia tavoitteellisesti. Nuoruuden vapauden päättää aikuiselämä, jossa aiempi kokeilunhalu on sopivampaa kanavoida kestävämpien ja kauaskantoisempien elämänpalikoiden rakentamiseen. Olennaista haastateltavien puheissa oli se, että omassa elämässä näitä elämänvaiheodotuksia myös tottelevaisesti pyrittiin noudattamaan. Haastateltavien puheenvuoroissa kulkivat rinnan yksilöllisyyden korostaminen kuin myös totunnaiset elämänodotukset, joissa aikuisuuden vaihe rinnastui tasaiseen perhe-elämään ja vastuuntuntoisuuteen. Kuitenkin koska yksilöllistyminen tuli ennemminkin esille itse pärjäämisenä ja omatoimisena yritteliäisyytenä kuin todellisena elämänkirjon lisääntymisenä; refleksiivisten yksilöiden vapaavalintaisina biografioina, on ajatus standardista, kollektiivisten odotushorisonttien verhoilemasta elämäkulusta lähempänä haastateltavien elämäkulusta hahmottuvaa kuvaa.

8. Johtopäätökset

Kuten luvussa kaksi tuotiin esiin (s. 22) on Harry Blattererin mukaan tapahtunut kulttuurillinen muutos, jossa nuoruuden voi nähdä ikään kuin syrjäyttäneen arvohierarkiassa aikuisuuden. Kuten Blatterer toteaa: ”(...) *we are witnessing a shift from adulthood as a goal to youth as a value*”. Ajatus aikuisuudesta päämääränä on vaihtunut nuoruuden ihanteeseen ja nuoruuden vitaalisuuden ylläpitämiseen. Kun siis aiemmin nuoruuden ehdottomana päämääränä näyttäytyi stabiili aikuisuus, niin nykyään nuoruus siihen liittyvine ominaisuuksineen on tullut ihanteeksi, jota yhteiskunnassa suositaan. Blatterer puhuu *normatiivisesta viiveestä*, jossa nuorten yhtäältä odotetaan asettuvan aloilleen, vaikka toisaalta rakenteelliset ja kulttuurilliset olosuhteet edellyttäisivät yksilöä olemaan jatkuvasti liikekannalla; olemaan dynaaminen ja joustava. (Blatterer 2010, 64.)

Tässä luvussa vedetään yhteen tutkimuksen keskeisimmät tulokset. Kunnianhimoisena tavoitteena on pystyä sanomaan jotain siitä, miksi juuri nämä tulokset - tällaisena aikana. Tutkimuksen tuloksia tarkastelen ennen muuta Blattererin edellä esitellyn ajatuksen kautta: pohdin, kuinka Blattererin näkemys on sovitettavissa oman tutkimukseni tuloksiin. Luvun lopussa tuon vielä esille, mitä kysymyksiä tämä tutkimus jätti avoimeksi eli minkälaista jatkotutkimusta käsillä olevan tutkimuksen tiimoilta voi nähdä versovan.

8.1 Kohti aloilleen asettuvaa aikuisuutta

Tutkimuksessani kysyin: *millainen elämänkulun malli opiskelijoiden kerronnoista välittyy tai onko opiskelijoiden näkemyksistä erotettavissa useampia elämänkulun malleja, ja missä määrin opiskelijat pyrkivät tätä mallia/näitä malleja noudattamaan?* Toiseksi haasteena oli selvittää, *miten tämä malli suhteutuu tai nämä mallit suhteutuvat rakenteisiin?* *Onko opiskelijoiden elämänkulun malli/mallit linjassa rakenteellisten odotusten kanssa?* Opiskelijoilla valmistuminen, mielekkään työn saaminen, vakituudessa parisuhteessa eläminen ja perheellistyminen kuuluvat tulevaisuuden toiveisiin. Opinnoista valmistuminen haluttiin hoitaa kohtalaisen ripeästi pois päiväjärjestyksestä, sillä haastateltavien katset tuntuivat olevan jo tiukasti kiinnittyneinä seuraavaan edessä odottavaan etappiin: työnhankintaan ja työllistymiseen. Ei myöskään

jäänyt epäselväksi se, että mielekäs työ, josta voi merkittävässä määrin ammentaa elämänsä sältöä, on haastateltavien toiveiden täyttymys. Merkillepantavaa työn osalta oli se, että samassa työtehtävässä ei olla halukkaita pysymään vuodesta toiseen, koko työiän ajan. Sen sijaan työelämään kaivattiin vaihtelevuutta, ja mahdollisuutta kokeilla erilaisia vaihtoehtoja. Syntyi vaikutelma siitä, että opiskelijat ovat varsin tietoisia työmarkkinoiden epävarmuudesta ja työpaikkojen työvoiman vaihtuvuudesta, minkä vuoksi he eivät myöskään pitäneet kovin todennäköisenä sitä, että sama työpaikka tai -tehtävä säilyisi vuodesta tai vuosikymmenestä toiseen. Työelämän epävarmuuteen ja niillä vallitsevaan kovaan kilpailuun voi haastateltavien mukaan valmistautua yritteliäisyydellä ja sinnikkäällä ”draivilla”, mutta kaikkeen ei kuitenkaan näilläkään keinoin pysty vaikuttamaan. Ympäröivän epävarmuuden keskellä haastateltavat vaikuttivat kuitenkin suhtautuvan varsin luottavaisesti tulevaan.

Ne, joilla toiveena oli perheellistyminen, arvelivat lastenhankinnan tulevan kyseeseen vasta jonkin ajan kuluttua. Lastenhankinta haluttiin ajoittaa jonnekin kolmenkymmenen ikävuoden paremmalle puolelle. Silloin ajan nähtiin olevan otollinen ja kypsä sille, että omaehtoisesti etenevästä itsensä toteuttamiselle omistetusta ajasta ollaan valmiita päästämään irti ja tekemään perhe-elämän vaatimia kompromisseja. Olennaista haastateltavien puheessa oli se, että elämän vakiintumista tai tulevia perhevelvoitteita ei pidetty vapaudenmenetyksenä tai ahdistavana paikoilleen puutumisenä vaan aloilleen asettuva aikuisuus luonnollistui haastateltavien puheissa elämänkulkuun kuuluvaksi vaiheeksi. Luvussa seitsemän (s. 93) totesin haastateltavien suhtautumisen aikuisuuteen ja aikuistumiseen tuovan mieleen Tommi Hoikkalan *realistisen aikuismallin*, jossa aikuisuus otetaan vastaan tyynesti ja vastaananomattomasti. Arvojärjestys saa luvan muuttua, jolloin entisen itseen panostamisen sijasta etusijalle nousevat lapset ja perhe-elämän arki. Etäisyyttä haluttiin kuitenkin ottaa ryppyotsaiseen aikuisuuteen, jossa liioiteltu asiallisuus valtaa liaksi alaa kepeydeltä ja leikkisyydeltä tai jossa uusien asioiden, taitojen ja näkökulmien omaksuminen jätetään sivuun. Kaiken kaikkiaan hahmottui kuva, jossa elämänkulku löytää opiskelijoilla tiensä lineaarisesti etenevään uomaansa. Elämän etap-pien eli tulevaisuuden toiveiden osalta järjestys nimittäin tuntui säilyvän opiskelijoilla totunnaisena: ensin valmistutaan opinnoista, valmistumista seuraa työelämään astuminen, minkä jälkeen on aika perheellistyä; kenties myös hankkia omistusasunto.

Kysyä sopii, yllättivätkö haastateltavien tulevaisuuden toiveet opinnäytetyöntekijän? Oliko esioletus jotain aivan muuta, mitä haastateltavien puheenvuoroissa esiintyi? Vai oliko haastateltavien kertoma lähestulkoon sitä, mitä ennalta sopi olettaa? Itse tutkimuskohteeseen kuulu-

vana kysyin itseltäni samoja kysymyksiä, joita sitten myöhemmin esitin haastateltaville varsinaisissa haastatteluissa. Mielekkään työn saaminen ei ainakaan ollut asia, joka erityisemmin olisi hätkähdyttänyt. Myöskään halu valmistua kohtuullisessa ajassa ei saattanut opinnäyte-työntekijää hämilleen. Hienoisena yllätyksenä sen sijaan voisi pitää haastateltavien jakamaa yksimielisyyttä tulevaisuuden toiveista, ja toisaalta sitä, että tulevaisuuden odotuksia ei oltu koristeltu millään ylimääräisellä. Tyydyttävä ja mieluisa elämä ei vaadi paljon. Se koostuu ”perusraaka-aineista”: kohtuullisesta ja turvatusta toimeentulosta, mielenkiintoa ylläpitävästä työstä sekä kiinteistä, turvaa luovista sosiaalisista suhteista eli ystävistä, vakituisesta kumppanista, perheestä. Tosin näiden perusraaka-ainesten hankkiminen onnellisen elämän keitokseen ei ole millään muotoa itsestäänselvyys vaan todellisuuden ennakoimattomuus tekee niiden hankinnasta tai ylläpitämisestä haasteellista.

8.2 Yleistetty toinen oikeaikäisen käyttäytymisen kuvajaisena

Kun kysymys käännettiin toisin päin pyytämällä haastateltavia pohtimaan minkälaisia odotuksia merkityksellisillä toisilla: vanhemmilla ja ystävillä on haastateltavien elämän ja elämäntilanteiden osalta, vastaukseksi muodostui kuva sallivista vanhemmista ja solidaarisista ystävistä. Tuotiin esiin, kuinka vanhemmat olivat kannustaneet omien valintojen tekemiseen, ja tuntuivat vastaisuudessakin seisovan haastateltavien elämänvalintojen takana. Niin ikään ystävät vaikuttivat pääosin olevan kohtalaisen neutraaleja haastateltavien elämäntilanteiden osalta eivätkä olleet osoittamassa, miten haastateltavien tulisi elämässään kulkea. Kuitenkin oli tapauksia, joissa vertailu ystävien elämäntilanteisiin välitti kuvaa siitä, mihin suuntaan omassa elämässä olisi vähintäänkin syytä olla matkalla. Tällöin esille saattoi nousta, kuinka ystävien elämäntilanteiden viitoittamana ja ohjaamana haluttiin esimerkiksi löytää vakituinen kumppani tai päästä mukaan työelämään. Yhteiskunnan odotuksien nähtiin liittyvän ensisijassa palkkatyöyhteiskunnassa toimimiseen.

Se mitä voidaan tämän tutkimuksen osalta pitää erityisen kiinnostavana tuloksena, on se, että huolimatta odotuksiltaan vähäeleisistä merkityksellisistä toisista tai ulkokohtaisesta suhtautumisesta yhteiskunnallisiin odotuksiin, tuntui haastateltaville kuitenkin selvästi muodostuneen käsitys elämänvaiheeseen sidotuista käyttäytymisodotuksista ja niin sanotuista *oikeaikäisyyden* malleista. Kuudennessa luvussa ehdotin, että koska merkitykselliset toiset eivät ainakaan ilmitasolla tunnu tarjoavan oikeaikäisyyden merkityksiä, toimisi elämän- ja ikävai-

heodotusten lähteenä niin sanottu *yleistetty toinen*. Tässä George Herbert Meadilta (1934) lainatussa käsitteessä tiivistyy ikään kuin yhteiskunta ja se yhteisö, johon yksilö kuuluu kaikine käyttäytymisodotuksineen. Tähän yleistyneeseen toiseen toimintaansa peilattaessaan yksilö oppii tunnistamaan yhteisössä valitsevat normatiiviset odotukset, ja sisällyttää ne omaan toimintaansa. Näin ollen mielikuva siitä, että pro gradun pitäisi olla viimeistä pistettä vaille valmis, olisi suotavinta elää vakituudessa parisuhteessa ja etsiä ahkerasti töitä, muodostuisi yleistyneen toisen hahmon kautta. Ennen kaikkea haastateltavien puheenvuorot toivat esille sen, että ikä ei ole lakannut olemasta keskeinen sosiaalinen merkittäjä. Ikä toimii mittarina, jota tarkkailemalla omaa toimintaa suhteutetaan iänmukaiseen, ikävaiheelle normaaliksi luettuihin käyttäytymismalleihin.

8.3 Opiskelijoiden minätekniikat ja elämäntyyli

Tarkempi tutustuminen haastateltavien tämänhetkiseen elämäntyyliinsä liittämiin käyttäytymisodotuksiin ja -koodeihin paljasti, että *itsensä toteuttaminen, valinnanvapauden vaatiminen sekä aikaansaavuus ja ahkeruus* ovat haastateltavien keskuudessa arvossapidettyjä ominaisuuksia. Näille ominaisuuksille oli löydettävissä yhtymäkohta *pidentyneen nuoruuden kulttuurissa*, korkeakoulutettujen nuorten aikuisten ylläpitämien arvojen ja ihanteiden kokonaisuudessa. Tässä korkeakoulutettujen nuorten aikuisten jakamien arvojen ja normien kokonaisuudessa nimittäin valinnanvapauteen tarttuminen ja itsensä kehittäminen erilaisten kokemusten ja aktiviteettien kautta ovat keskiössä. Haastateltavien arvostamia ominaisuuksia voitaisiin yhtä hyvin nimittää *minätekniikoiksi*; itsehallinnan keinoiksi, joilla elämäntyyliä luotetaan eteenpäin. Tommi Hoikkala yhdessä Petteri Pajun kanssa on todennut, kuinka nykyisin elämyksellisyyttä ja elämäntyyliä juhlistava kulutuskulttuuri kysyy yksilön elämäntyyliä. Ilman kurinalaista elämäntyyliä vaarana on joutua riippuvuuksien holtittomiin pyörteisiin. Haastateltavat laskevat näiden ominaisuuksien varaan pyrkiessään hyväksi katsottuun, hyväksytyyn ja hallittuun elämäntyyliin. (Hoikkala & Paju 2008, 290.)

Kuten luvussa seitsemän totesin (s. 90), pidentyneen nuoruuden kulttuurin arvostusten mukailminen omassa elämässä ei sinällään ole mullistava löydös eikä mainittavasti tarjoa uutta näkökulmaa tutkimusteemaan. Sen sijaan merkittävämpänä havaintona voidaan pitää sitä, kuinka voimakas tarve haastateltavilla on noudattaa näitä arvostuksia, ja toimia elämäntyyliin ylipäättään ikävaiheperusteisten käyttäytymisodotusten mukaisesti. Haastateltavat noudattavat

varsin kuuliaisesti määrittelemäänsä elämänkulun mallia, ja pyrkivät elämään elämävaiheeseen ladattujen odotusten mukaisesti. Tosin vaikka oma toiminta pyrittiin kanavoimaan siten, että se sujuvasti sovittautuisi normaaliksi määritellyn raamien sisään, opiskelijat halusivat alinomaa muistuttaa suhtautuvansa avoimesti ja ennakkoluulottomasti muiden ihmisten elämänvalintoihin.

Tutkimukseni tuloksista löytyy yhtäläisyyksiä Clarissa Kugelbergin (2000) ruotsalaisten 25-30-vuotiaiden aikuistumiskäsityksiä ja tulevaisuusorientaatioita kartoittaneen tutkimuksessa kanssa. Myös ruotsalaiset nuoret aikuiset jakoivat käsityksen siitä, että työmarkkinoilla kilpailu on kovaa, ja tähän työmarkkinoiden kilpailuun hyvät lähtöasemat voi pyrkiä varmistamaan valmistautumalla hyvin eli hankkimalla asianmukainen koulutus. Pelkkä koulutus ei kuitenkaan sinällään riitä vaan työmarkkinakilpailussa sijoittumista edistettäessä oma sinnikkyys, määrätietoisuus ja aktiivisuus ovat merkitseviä. Ennen kaikkea sekä tutkittavillani että ruotsalaisilla nuorilla aikuisilla ajatus elämänkulkusta tuntui olevan seuraavanlainen: nuoruusvaiheessa elämää maistellaan, kerätään kokemuksia ja eletään itselle, mutta tämän elämänvaiheen luonnollisena jatkeena on asettuminen, perheellistyminen, vakiintuneita uomia pitkin kulkeva aikuisuus.

Tutkimukseni teoriaosassa, luvussa kaksi (s. 9) esitin kysymyksen siitä, jäsentävätkö yksilöt elämänsä standardin vai yksilöllistyneen elämänkulun mallin kautta? Kysymykseen ei voida antaa täysin yksiselitteistä vastausta. Mikäli standardilla elämänkulun mallilla tarkoitetaan todella mallia, jossa siirtymät toteutetaan aikaisin, kollektiivisesti, tiiviillä aikataululla, niin siinä tapauksessa standardi elämänkulku ei muodostu opiskelijoiden toimintaa ohjaavaksi malliksi. Elämänkulkua kuljettavat elementit ovat toki säilyneet samoina, vakiintuneen parisuhteen, palkkatyön ja perheellistymisen löytäessä paikkansa opiskelijoiden elämänkulusta - vain siirtymien ajoittuminen on muuttunut. Koska opiskelijat pyrkivät varsin kuuliaisesti noudattamaan sopimuksenvaraisia, kulttuurisessa ajattelussa vallalla olevia siirtymämalleja, näyttäisivät elämänkulut säilyttävän tältä osin standardisuutensa. Tässä kohden tutkimustulokseni löytävätkin kaukupohjaa myös norjalaisten ja brittiläisten nuorten aikuisten aikaperspektiivejä tutkineiden Julia Brannenin ja Ann Nilsenin tutkimuksesta. Siinä Brannen ja Nilsen nimittäin päätyivät toteamaan, että vaikka refleksiivisyyttä käytettiin apuna elämänkulun suuntaamisessa, tuntui haastateltavien toimijuus olevan rakenteellisten odotusten muovaama. (Brannen & Nilsen 2002.)

8.4 Elämänkulkua halkova nuoruus vai nuoruus kaikki ikäryhmät kattavana ihanteena?

Normatiivisen viiveen ajatusta kehitellyt Harry Blatterer näkee nykyajassa sallittavan yksilöille riippumattomuutta ja liikkumavapautta, mutta samalla yksilöiden myös oletetaan vastaan sanomatta tarttuvan tarjotun vapauden suomiin mahdollisuuksiin. Sitoumuksettomuudesta ja muutoshalukkuudesta, jotka ennen luettiin kuuluvaksi nuoruuteen, on muodostunut kaikki ikävaiheet kattavat ihanneominaisuudet (Blatterer 2010 64-65.) Blatterer löytää yhdeksi nuoruuden arvonnousua selittäväksi tekijäksi työmarkkinat, joiden logiikassa joustavuus ja alttius toimia vaihtelevasti, muutoksia myötäillen ovat arvossaan. Tämän seurauksena nuorekkuuden tavoittelu eli nuoruuden ominaisuuksien korostaminen ovat muodostuneet välineiksi, joilla yksilö voi lisätä menestymismahdollisuuksiaan. (emt. 67-68.) Joustavuus, vaihtelevuus ja mukautuminen muutoksiin palauttaa mieleen haastateltavien toiveen kokeilla monenlaisia työtehtäviä työllisen uran aikana ilman että haluttaisi jumiutua tekemään yhtä työtehtävää lopun elämää. Vaikka ei voida jättää huomiotta sitä, että vaihtelevuuteen pyrkiminen nousee haastateltavilla suuressa määrin puhtaasti subjektiivisista toiveista ja mielihaluista, niin tällä toiveellaan haastateltavat myös sopivat hyvin nykyisten työmarkkinoiden käytäntöihin. Toisaalta nuoruuden korostunut esillepano ei liity pelkästään työmarkkinoihin, vaan Blatterer näkee myös kulutuskulttuurin, markkinoiden ja median representaatioissa ihannoitavan nuoruuden vapautta ja elastisuutta.

Vielä pitemmälle menee Peter Kelly, jonka *yritteliään yksilön* ideaa esiteltiin luvussa seitsemän (s. 86) haastateltavien aikaansaavuuden ja ahkeruuden ihannetta eriteltäessä. Kelly nimitetään paikantaa yritteliään yksilön synnyn uusliberalistiseen politiikkaan, jonka ohjelmajulistuksissa yksilön menestyminen yhteiskuntaelämässä riippuu kyvystä tehdä valintoja sekä hankkuudesta kehittää itseään ja huolehtia osaamisestaan. Uusliberalistisessa hallintatavassa maaperä pyritään muokkaamaan otolliseksi muutosten vastaanottamiselle, eli yksilöitä ohjeistetaan mukautumaan muutoksiin, joita kiivastahtisessa yhteiskunnassa väistämättä esiintyy. Yksi keino mukautua muutoksiin koskee juuri itsensä kehittämistä: yksilöitä kannustetaan virittäytymään elinikäisen oppimisen ajatukselle. (Kelly 2006, 28.) Samaan päätyvät Andreas Walther ja Wim Plug, jotka näkevät Euroopan yhdentymispolitiikassa viljellyn 1990-luvulta asti hallintopuhetta, jossa sellaiset käsitteet kuin elinikäinen oppiminen, aktivointi ja työllis-

tettävyys tiuhaan toistuvat (Walther & Plug 2006, 85). Elinikäisen oppimisen ajatuksen voisi nähdä osaltaan murtavan käsitystä valmiista, itsensä ja identiteettinsä löytäneestä aikuisesta yksilöstä. Yksilön kehitysvaihe ei näin ollen kulminoituisi enää pelkkään nuoruusaikaan vaan itsensä kehittäminen jatkuisi läpi elämän.

Edellä sanotun perusteella nuoruus elämänvaiheena olisi siis paikannettavissa uudella tavalla elämänvaihejanalla. Jos aiemmin nuoruus luokiteltiin liminaalivaiheeksi, välivaiheeksi lapsuuden ja päämääränä toimineen aikuisuuden välissä, niin nykyisin se lävistää kaikki ikävaiheet. Toisaalta nuorekkaan elämäntyylin omaksuminen ei tarkoita sitä, etteikö elämässä tulisi toimia vastuuntuntoisesti ja suunnitelmallisesti. Blatterer toteaaakin, että tavoitteena on olla nuorekas, muttei nuori (Blatterer 2010, 69). Siksi kapinallisuus, irrationaalisuus ja ennakoimattomuus – nuoruuteen monesti myös liitetyt piirteet – on syytä aikanaan jättää taakse ja *aikuis-tuttava*: asetettava aloilleen, perustettava perhe, hankittava palkkatyö. Tämä ajattelumalli toimii ikään kuin vastapoolina nuorekkuusihanteelle, ja osin perinteinen aikuiskäsitys asettuikin edelleen ideaaliksi, jota vasten tarkastellen nuorten aikuisten liikkuva elämäntyyli määrittyy pidentyneeksi nuoruudeksi. (emt. 64.) Aineiston kertoman valossa voisi ajatella, että haastateltavat ovat jo omissa elämässään, elämäkulullisten strategioidensa kautta ratkaisseet nämä ambivalentit odotukset edellä kuvatulla tavalla: ajatus aikuisuudestaan rakentui haastateltavilla realistisen aikuisuusmallin varaan, mutta tähän käsitykseen sisällytettiin myös toive säilyttää omassa toiminnassa kyky uudistua sekä välttää kaikenlaisia jämähtämistä huolimatta elämänpalasten paikoilleen asettumisesta. Toisaalta aikaansaavina, itseään toteuttavina ja valinnan vapauksia hyödyntävinä haastateltavat myös löytävät paikkansa aktiivisuuteen ja vastuullisuuteen opastavassa yhteiskunnassa.

Blattererin kuvaama kehityslinja antaisi olettaa, että ennen pitkää, normatiivisen viiveen hälventyessä päädytään tilanteeseen, jossa elämäkulussa nuoruus halkoo läpi kaikkien ikävaiheiden. Odotettavissa olisi tällöin, että nykyisenkaltainen niin sanottu aikuisuuden perusmalli saisi rinnalleen uusia variantteja – tai ainakin perusmalli olisi korvautumassa vaihtelevuudella ja innovatiivisuudella ilottelevalla nuorekkuudella. Mutta onko mahdollista, että kehityssuunta kääntyisikin päinvastaiseksi, ja yhteiskunnallisten muutosten virrassa yksilöt haluaisivatkin pitää entistä tiukemmin kiinni totutuista malleista, jolloin myös näkemys standardista aikuisuudesta vain voimistuisi? Voisiko käydä peräti niin, että kehitys alkaisi suosia mallia, joissa siirtymävaiheet matkalla aikuisuuteen alettaisiinkin toteuttaa nykyiseen verrattuna ennenaikaisesti?

Ainakin mitä tulee haastateltavien kuin myös nuorten arvoihin ylipäättään vaikuttaisi näiden arvomaailma olevan kohtalaisen konservatiivinen. Nuorisobarometrin vuoden 2004 julkaisussa *Oman elämänsä yrittäjät* Pekka Saarela nimittäin on päätynt eri vuosien Nuorisobarometrien satoa yhteen summatessaan toteamaan 15-29-vuotiaiden nuorten olevan arvoiltaan melko konservatiivisia. Nuoret arvostavat koulutusta, ja työn tekeminen koetaan kaikkien velvollisuudeksi. Toisaalta työhön ladataan jonkin verran myös odotuksia, sillä suurin osa ilmoitti työn sisällöllisten tekijöiden nousevan tärkeimmälle sijalle työn ominaisuuksia tärkeysjärjestykseen laitettaessa. Nuoret antavat itsensä kehittämiselle paljon painoarvoa. Usein itsensä kehittäminen on kytköksissä työmarkkinoiden vaatimuksiin, sillä nuoret ovat tietoisia työmarkkinoilla vallitsevasta kovasta kilpailusta ja omista kyvyistä huolehtimisella halutaan vastata kilpailun asettamiin haasteisiin. Työteon eetoksen korostamisen ohella nuoret arvostavat kiinteitä, pysyviä ihmissuhteita ja tulevien viiden vuoden ajanjaksolla useimmat suunnittelevat perustavansa oman perheen. Kaiken kaikkiaan nuoret tuntuvat sisäistäneen vallitsevan yhteiskunnan arvot. (Saarela 2004, 135.)

Saarelan koostaman aineiston tulos sointuu omien haastateltavieni näkemysten kanssa, joilla niin ikään työn tekemisen tärkeys, halu solmia kiinteitä, pitkäikäisiä sosiaalisia suhteita sekä toive perheenperustamisesta olivat vahvasti läsnä. Samoin työn sisällöllisten tekijöiden painottaminen, mielekkyyden tunteen ammentaminen työstä kuin myös työn mieltäminen kaikille kuuluvaksi velvollisuudeksi osuvat yhteen Saarelan tulosten kanssa. Kuten aiemmin olen nostanut esiin, voisi korkeasti koulutettujen opiskelijoiden olettaa edustavan niin sanottuja ”trendisetteireitä”, muutoksen eturintamassa seisovia, jotka omaleimaisilla elämänvalinnoillaan toteuttaisivat refleksiivisen modernin teoreetikoiden povaamaa elämänsä yksilöllistymistä. Nuorisobarometriin satoon verraten, ei näiden opiskelijoiden ajatus tulevasta elämänsästä ja elämänarvoista kuitenkaan liiemmin poikkea valtaviiran näkemyksistä.

Mutta mikä sitten voisi selittää haastateltavien melko vahvaa kiinnittymistä perinteisiin elementteihin? Yksi tekijä voisi liittyä aiemmin luvussa viisi (s. 52) lainaamaani Eriikka Oinosen ajatukseen. Oinonen on nimittäin todennut, että huolimatta globalisoituvan maailman moninaisista vaihtoehtoista ja valittavissa olevien elämäntyylien lisääntymisestä ihmiset näyttävät monissa kohdissa olevan taipuvaisempia elämään perinteen tai tavanmukaiseksi käyneiden tottumusten mukaan. Vaihtoehtojen paljous saatetaan kokea hämmäntävänä, jolloin tuttuihin malleihin nojautuminen koetaan turvallisena ja elämään selkeyttä luovana. (Oinonen 2004,

245.) Tosin eri asia taas on se, kuinka paljon valinnanvapautta yksilölle tosiasiaassa on tarjolla, ja mihin pisteeseen asti itsereflektiiviset yksilöt ovat vapaita toimimaan puhtaasti omien preferenssiensä varassa. Esimerkiksi Marlis Buchmannin (1989) institutionaalisen elämänculun ajatuksen perusteella valinnanvapaus loppuu viimeistään siinä kohtaa kun yksilö joutuu kohdakkain monien institutionaalisesti asetettujen ikärajojen tai koulutusperusteisten pätevyysvaatimusten kanssa. Toisaalta kuten tutkimukseni kuluessa on tullut esille, tarjoillaan yksilöille osin hienoviritteisesti, väliin suorasukaisemmin kuvaa siitä, millainen elämänsuunta ja millaisella keinovalikoimalla olisi suotavinta ”valita”.

Vaikka Blattererin ajatus ensilukemalla vaikuttaisikin hyvin perustellulta, ei aineistoni ainaakaan anna viitteitä siitä, että elämäncvaiheiden raja-aidat olisivat rymisten kaatumassa tai perinteinen aikuisuuskuva olisi merkittävästi haihtumassa. Kuten edellä olen useaan otteeseen todennut, on haastateltavien näkemyksissä kokemuksellista ja vaiherikasta nuoruusaikaa kuitenkin seuraava aikuisuus, johon yhdistetään pysyvyys, perheellisyys ja paikoilleen asettuminen. Ei voida siis sanoa, että haastateltavat mieltäisivät elämänckulun vaiheistaan purkaantuneena kokonaisuutena, jonka virrassa livuttaisiin vapaasti mihinkään ankkuroitumatta. Sen sijaan opiskelijoilla piirtyy vieläpä varsin selvänä kuva siitä, mitä mihinkin ikään mennessä olisi suotavinta ja sopivinta saada aikaan. Blattererin ajatus sopii ehkä paremmin elämänckulun toiseen päähän eli ilmiöön, jossa noin viisikymppiset pyrkivät otsa hiessä pitämään itsensä nuorekkaina ja jossa näitä viisikymppisiä kutsutaan *keskinuoriksi* aiemman *keski-ikäinen* -nimityksen sijaan (ks. esim. Hoikkala 1998, 135).

Monissa kirjoituksissa, joissa pyritään tavoittamaan jollain tavoin myöhäismodernin henki, tuntuu toistuvan luonnehdinnat aikakauden yritteliäästä, omista kyvyistään huolehtivasta ja itseään ilmaisevasta ihmistyyppistä, joka pirstaleisessa kulttuurissa risteilee eri elämäncntyylien välillä, eri alakulttuureihin yhdistyviä strategioita hyödyntäen. Rohkenen kuitenkin väittää näiden luonnehdintojen olevan jossain määrin liioiteltuja. Tutkimukseeni perustuen haastateltavieni kiinnittyminen kuvaamiinsa käyttäytymisodotuksiin ja niiden tunnollinen noudattaminen viestii ennemminkin tarpeesta sopeutua, ja toimia ”oikein” yhteisön ja yhteiskunnan odotuksiin nähden kuin pyrkimyksestä olla elämäncvalinnoissaan väsymättömän originelli, itsepintaaisesti omaa tietään kulkeva tai uusia elämäncnuria aukova, itsereflektiivinen yksilö.

Tässä tutkimuksessa selvitettiin opiskelijoiden näkemyksiä elämänckulun mallista sekä halukkuutta noudattaa mielikuvien mukaista mallia. Tutkimus kuitenkin jätti avoimeksi muun mu-

assa sen, kuinka opiskelijoiden halu erottautua varhain vakiintuneen elämän ja aikuisuuden valinneista ikätovereista tulisi ymmärtää? Tässä tutkimuksessa ei myöskään päästy kunnolla käsiksi siihen, mistä opiskelijoiden tunnollisuus noudattaa oletettuja ikä- ja elämänvaiheodotuksia juontaa juurensa: mitkä tekijät voisivat näillä opiskelijoilla selittää heidän tarmokkuuttaan vastaansanomattomasti toteuttaa koettuja oikeaikäisyyden malleja? Toisaalta jatkossa kiinnostavaa olisi tarkentaa näkökulma mikrotasolle; niihin arjen käytäntöihin, joilla käsitystä iästä ja iänmukaisista käyttäytymisodotuksista tuotetaan.

Lähteet

Aapola, Sinikka & Ketokivi, Kaisa (2005) Johdanto: Aikuistumisen ehdot 2000-luvun yhteiskunnassa. Teoksessa Aapola, Sinikka & Ketokivi, Kaisa (toimi.) Polkuja ja poikkeamia – Aikuisuutta etsimässä. Nuorisotutkimusseura julkaisu 56. Tampereen yliopistopaino oy, Tampere, 7-15.

Ahrio, Leena & Vallo, Minna (2007) Työelämää ja opintoja: Tampereen yliopiston opiskelijakyselyt 2004-2007. Tutkimuksia ja selvityksiä: Tampereen yliopisto, opinto- ja kansainvälisten asiain osasto, Tampere.

Aittola, Tapio (1986) Yliopisto-opiskelu elämänvaiheena: esitutkimusraportti. Jyväskylän yliopiston sosiologian laitoksen julkaisu; 36. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

Aittola, Tapio (1992) Uuden opiskelijatyypin synty. Jyväskylä studies in education, psychology and social research. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

Alasuutari, Pertti (1999) Laadullinen tutkimus. Vastapaino, Tampere.

Apo, Satu (1999) Myyttinen nainen. Teoksessa Apo, Satu & Pylkkänen, Anu & Lähteenmaa, Maria & Kuusipalo, Jaana & Julkunen, Raija & Lehto, Anna-Maija & Nikula, Paavo & Eskola, Katariina & Nenola, Aili Suomalainen nainen. Otava, Helsinki, 9-24.

Archer, Margaret S (2003) Structure, agency and the internal conversation. Cambridge University Press, Cambridge.

Arnett, Jeffrey Jensen (2000) Emerging Adulthood: A Theory of Development From the Late Teens Through the Twenties. *American Psychologist* 55:5, 469–480.

Arnett, Jeffrey Jensen (2004) Emerging adulthood: the winding road from the late teens through the twenties. Oxford University Press, New York.

Beck, Ulrich (1992) Risk society: towards a new modernity. Translated by Mark Ritter. Sage, London.

Beck (1998) Democracy without enemies. Polity Press, Cambridge.

Beck, Ulrich & Beck-Gernsheim, Elisabeth (2002). Individualization: institutionalized individualism and its social and political consequences. Sage, London.

Blatterer, Harry (2007) Coming of age in times of uncertainty. Berghahn Books, New York.

Blatterer, Harry (2010) The Changing Semantics of Youth and Adulthood. *Cultural Sociology* 4, 63-79.

Brannen, Julia & Lewis, Nilsen, Ann & Smithson (2002) Young Europeans, work and family: futures in transition. Routledge, London.

- Brannen, Julia & Nilsen, Ann (2002) Young peoples` s time perspectives: From Youth to Adulthood. *Sociology* 36:3, 513-537.
- Brannen, Julia & Nilsen, Ann (2007) Young People, Time Horizons and Planning: A Response to Anderson et al. *Sociology* 41, 153-160.
- Buchmann, Marlis (1989) *The Script of Life in Modern Society. Entry into Adulthood in a Changing World.* The University of Chicago Press, Chicago.
- Bynner, John (2005) Rethinking the Youth Phase of the Life-course: The Case for Emerging Adulthood. *Journal of Youth Studies* 8:4, 367-384.
- du Bois-Reymond, Manuela (1998) `I don` t Want to Commit Myself Yet`: Young People`s Life Concepts. *Journal of Youth Studies* 1:1, 63-81.
- Dwyer, Peter & Wyn, Johanna (2001) *Youth, education and risk: facing the future.* Routledge-Falmer, London.
- Ehrnrooth, Jari (1990) Intuitio ja analyysi. Teoksessa Mäkelä, Klaus (toim.) *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta.* Gaudeamus, Helsinki, 33-41.
- Elchardus, Mark & Smits, Wendy (2006) The Persistence of the Standardized Life Cycle. *Time & Society* 15:2/3, 303-326.
- Épiphanie, Dominique & Sulzer, Emmanuel (2008) Young People and Work: High Aspirations within Different Societal Models. Teoksessa Anna & Wintrebert, Raphaël *Young People Facing the Future.* Foundation pour l`innovation politique, Paris, 57-83.
- Eskola, Jari (2001) Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin.* PS-kustannus, Jyväskylä, 133-157.
- Eurostat (2008) *The life of women and men in Europe: a statistical portrait.* Fig. 12 Household characteristic of women aged 25-29 not living in parental home, 2005 & Fig. 13 Household characteristic of men aged 25-29 not living in parental home, 2005. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-80-07-135/EN/KS-80-07-135-EN.PDF. Viitattu 16.4. 2011.
- Eurostat (2009) *Youth in Europe. Mean age of women at the birth of the first child, 1995 and 2005.* Publications Office of the European Union, Luxembourg.
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-78-09-920/EN/KS-78-09-920-EN.PDF. Viitattu 29.3.2011.
- Evans, Karen (2007) Concepts of bounded agency in education, work, and the personal lives of young adults. *International journal of psychology* 42:2, 85-93.
- Furedi, Frank (2004) *Therapy culture: cultivating vulnerability in an uncertain age.* Routledge, London.

- Furlong, Andy & Cartmel, Fred (1997) *Young people and social change: individualization and risk in late modernity*. Open University Press, Buckingham.
- Fussel, Elisabeth (2002) *Youth in Ageing Society*. Teoksessa Mortimer, Jeylan T & Larson, Reed (edit.) *The changing adolescent experience: societal trends and the transition to adulthood*. Cambridge University Press, Cambridge, UK, 18-52.
- Galland, Oliver (2008) *Young People and Society: Contrasting Visions of the Future*. Teoksessa Stellingner, Anna & Wintrebert, Raphaël *Young People Facing the Future*. Foundation pour l'innovation politique, Paris, 27-57. <http://www.fondapol.org/en/etudes-en/938/>. Haettu 16.4.2011.
- Giddens, Anthony (1991) *Modernity and self-identity: self and society in the late modern age*. Polity Press, Cambridge.
- Gillis, John R. (1981) *Youth and history: tradition and change in European age relations 1770 - present*. Academic Press, San Diego (Calif.).
- Gullestad, Marianne (1997) *From 'being of use' to 'finding oneself': dilemmas of value transmission between the generations in Norway*. Teoksessa Gullestad, Marianne & Segalen, Martine *Family and kinship in Europe*. Pinter, London, 202-219.
- Harinen, Päivi (2000) *Valmiiseen tulleet: tutkimus nuoruudesta, kansallisuudesta ja kansalaisuudesta*. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 11, Helsinki.
- Heath, Sue & Cleaver, Elizabeth (2003) *Young, free and single?: twenty-somethings and household change*. Palgrave Macmillan, Basingstoke.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2000) *Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Yliopistopaino, Helsinki.
- Hoikkala, Tommi (1993) *Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus?: Aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit*. Gaudeamus, Helsinki.
- Hoikkala, Tommi (1998) *Aikuistumisen paradoksi*. Teoksessa Saksala, Elina (toim.) *Muutoksen sosiologia. Työn muutos: vakaudesta epävakauteen*. Yle-opetuspalvelut, Helsinki, 134-141.
- Hoikkala, Tommi & Paju, Petri (2008) *Teoksessa Purhonen, Semi & Hoikkala, Tommi & Roos, J. P. Entä nuoremmat sukupolvet? Sukupolvitutkimus ja nuorisopolitiikka*. Gaudeamus Helsinki University Press, Helsinki.
- Holdsworth, Clare & Morgan, David (2005) *Transitions in context: leaving home, independence and adulthood*. Open University Press, Maidenhead.
- Hunt, Stephen (2005) *The life course*. Palgrave Macmillan, New York.
- Jallinoja, Riitta (1984) *Perhekäsityksiä perhettä koskeviin ratkaisuihin*. Teoksessa Haavio-Mannila, Elina & Jallinoja, Riitta & Strandell, Harriet (toim.) *Perhe, työ ja tunteet: ristiriitoja ja ratkaisuja*. WSOY, Helsinki, 37-110.

Jallinoja, Riitta (2006) Perheen vastaisku: familistista käännettä jäljittämässä. Gaudeamus, Helsinki.

Jokinen, Eeva (2005) Aikuisten arki. Gaudeamus, Helsinki.

Järvinen, Tero & Vanttaja, Markku (2001) Young People, Education and Work: Trends and Changes in Finland in the 1990s. *Journal of Youth Studies* 4:2, 195-207.

Kasvio, Antti (1994) Uusi työn yhteiskunta: suomalaisen työelämän muutokset ja kehittämismahdollisuudet. Gaudeamus, Helsinki.

Karisto, Antti (1998) Pirstoutuvan elämän politiikka. Teoksessa Roos, J. P. & Hoikkala, Tommi (toim.) *Elämänpolitiikka*. Gaudeamus, Helsinki.

Kelly, Peter (2006) The Entrepreneurial Self and 'Youth at-risk': Exploring the Horizons of Identity in the Twenty-first Century. *Journal of Youth Studies* 9:1, 17-32.

Ketokivi, Kaisa (2002) Vapauden lumo ja vastuun taakka. Perheen perustaminen pidentyneen nuoruuden kulttuurissa. *Sosiologian pro gradu –tutkielma*, Helsingin yliopisto, e-thesis-verkkójulkaisu.

Ketokivi, Kaisa (2005) Aikuistumisen ja perheenperustamisen ristiriidat pidentyneessä nuoruudessa. Teoksessa Aapola, Sinikka & Ketokivi, Kaisa (toim.) *Polkuja ja poikkeamia – Aikuisuutta etsimässä*. Nuorisotutkimusseura julkaisu 56. Tampereen yliopistopaino oy, Tampere, 100-138.

Kiviniemi, Kari (2001) Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS-kustannus, Jyväskylä.

Komonen, Katja & Antikainen, Ari (2003) Biography, Life Course, and the Sociology of Education. Teoksessa Torres, Carlos Alberto and Antikainen, Ari (edit.) *The international handbook on the sociology of education: an international assessment of new research and theory*. Rowman & Littlefield, Lanham (Md.), 143-160.

Kugelberg, Clarissa (2000) Young adult life with and without limits. Different discourses around becoming adult among Swedish young people. *Young* 8:36, 36-53.

Kurikka, Päivi (1997) Elämän eväät: tutkimus nuorten käsityksistä koulutuksesta, työstä ja moraalista. Suomen nuorisoyhteistyö Allianssi, Suomen kuntaliitto nro 73, Helsinki.

Kuusipalo, Jaana (1999) Suomalaiset naiset politiikassa. Teoksessa Apo, Satu & Pylkkänen, Anu & Lähteenmaa, Maria & Kuusipalo, Jaana & Julkunen, Raija & Lehto, Anna-Maija & Nikula, Paavo & Eskola, Katariina & Nenola, Aili Suomalainen nainen. Otava, Helsinki, 55-79.

Lehto, Anna-Maija & Lyly-Yrjänäinen, Maija & Sutela, Hanna (2005) Pysyvän työn toivossa: määräaikaisten työsuhteiden käytöstä ja kokemisesta. *Työpoliittinen tutkimus*, 291. Työministeriö, Helsinki.

Leisering, Lutz (2003) Government and the Life Course. Teoksessa Mortimer, Jeylan T. & Shanahan, Micheal J. (edit.) Handbook of the life course. (edit.) USA Kluwer Academic Publishers, Hingham, MA, USA, 202-229.

Lempinen, Petri (1997) Opiskelijabarometri 1997: kyselytutkimus korkeakouluopiskelijoiden elinolosuhteista ja asenteista. Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiö Otus rs, Helsinki.

Lewis, Suzan & Smithson, Janet & Brannen, Julia (1999) Young Europeans' Orientations to Families and Work. The Annals of the American Academy of Political and Social Science 526, 83-97.

Levin, Irene (2004) Living Apart Together: A New Family Form. Current Sociology 52, 223-240.

Lähteenmaa, Jaana (2002) `Seepra pois kentältä!`. Nuorisotutkimus 20:1, 1-2.

Lähteenmaa, Jaana (2006) Ansiokansioita, ”paskaduuneja” ja sukupolvimaisemia – (te) 80-luvulla ja (me) 60-luvulla syntyneet. Teoksessa Hoikkala, Tommi & Salasuo, Mikko Prekaari-ruoska? Portfoliopolvi, perustulos ja kansalaistoiminta, Nuorisotutkimusseuran verkkokjulkaisu, 108-114. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/prekaariruoska.pdf>. Haettu 16.4.2011.

Lähtenmäki, Maria (1999) Responsibility fosters independence. Teoksessa articles by Satu Apo ... et al. Women on Finland. English translations: Hildi Hawkins. Otava, Helsinki, 39-55.

Mannisenmäki, Eija & Valtari, Maarit (2005) Valmistumisen vallihaudalla : opintojen kesto 2000-luvun hyvinvointivaltiossa. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseuran julkaisusarja; 57. Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiö Otus rs:n julkaisusarja; 26/2005. Edita, Helsinki.

Marin, Marjatta (2001) Tarkastelukulmia ikään ja ikääntymiseen. Teoksessa Sankari, Anne & Jyrkämä, Jyrki (toimi.) Lapsuudesta vanhuuteen. Vastapaino, Tampere, 17-44.

Mead, George Herbert (1934) Mind, self, and society: from the standpoint of a social behaviorist. University of Chicago Press, Chicago.

Melin, Harri & Blom, Raimo & Kiljunen, Pentti (2007) Suomalaiset ja työ: raportti ISSP 2005 Suomen aineistosta. Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisu, ISSN 1459-8906; 3.

Miettinen, Anneli & Rotkirch, Anna (2008) Milloin on lapsen aika? Lastenhankinnan toiveet ja esteet. Väestöliitto, Väestötutkimuslaitos Katsauksia E 34. <http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/dfaee475cc4198071841d281b2ac0d66/1306320878/application/pdf/237280/Perhebarometri%202008.pdf>. Haettu 25.5.2011.

Mortimer, Jeylan T & Larson, Reed (2002) Macrostructural Trends and the Reshaping Adolescence. Teoksessa Mortimer, Jeylan T & Larson, Reed (edit.) The changing adolescent experience: societal trends and the transition to adulthood. Cambridge University Press, Cambridge, UK, 1-18.

Müller, Walter & Gangl, Markus (2003) Transitions from education to work in Europe : the integration of youth into EU labour markets. Oxford University Press, Oxford.

Myllyniemi, Sami (2005) Nuorisobarometri 2005. Teoksessa Terhi-Anna Wilska (toim.) Eri-laiset ja samanlaiset. Nuorisobarometri. Helsinki: Nuorisoasiain neuvottelukunta, 2005. Nuoran julkaisuja; nro 31.

Nikander Timo (2009) Nuoret muuttavat omilleen yhä nuorempina. Hyvinvointikatsaus 1/2009 Nuoret. Tilastokeskus, Helsinki.
http://www.stat.fi/artikkelit/2009/art_2009-03-16_004.html. Viitattu 27.5.2011.

Nikander, Timo (2010) Avioliiton suosio on hitaasti kasvanut. Hyvinvointikatsaus 2/2010 Elämänvaiheet. Tilastokeskus, Helsinki.
http://www.stat.fi/artikkelit/2010/art_2010-06-07_004.html?s=1. Viitattu 27.5.2011.

Nowotny, Helga (1994) Time: the modern and postmodern experience. Translated by Neville Plaice. Polity Press, Cambridge.

Nurmi, Jan-Erik (1989) Adolescents' orientation to the future: development of interests and plans, and related attributions and affects, in the life-span context. Societas scientiarum Fennica. Commentationes scientiarum socialium; 39, Helsinki.

Nätti, Jouko (1998) Työn muutos: vakaudesta epävakauteen. Teoksessa Saksala, Elina (toim.) Muutoksen sosiologia. Työn muutos: vakaudesta epävakauteen. Yle-opetuspalvelut, Helsinki, 44-55.

Oinonen, Eriikka (2001) Perheellistyminen ja vanhemmuus aikuisuuden määrittäjinä Teoksessa Kuure, Tapio (toim.) Aikuistumisen pullonkaulat. Nuorisotutkimusseura, Helsinki, 109-126.

Oinonen, Eriikka (2004) Finnish and Spanish families in converging Europe. Tampere University Press, Tampere.

Oinonen, Eriikka (2008) Families in converging Europe: a comparison of forms, structures and ideals. Palgrave Macmillan, New York.

Okkonen, Kaisa-Mari (2009) Pätkätyöt ovat nuoruusilmiö. Hyvinvointikatsaus 1/2009. Tilastokeskus, Helsinki. http://www.stat.fi/artikkelit/2009/art_2009-03-16_006.html. Viitattu 14.4.2011

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:11. Ei paikoillanne, vaan valmiit, hep! Koulutukseen siirtymistä ja tutkinnon suorittamista pohtineen työryhmän muistio. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/tr11.pdf?lang=fi>. Haettu 16.4.2011.

Opiskelijatutkimus 2006. Opetusministeriön julkaisuja. Yliopistopaino, Helsinki.
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2006/liitteet/opm51.pdf?lang=fi>. Viitattu 30.3.2011.

Opiskelijatutkimus 2010. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu. Yliopistopaino, Helsinki.
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/okm18.pdf?lang=fi>.
Viitattu 29.3.2011.

Paajanen, Pirjo (2003) Parisuhde koetuksella. Käsitteitä parisuhteesta ja sen purkautumisesta. Perhebarometri 2003. Väestöliitto, Väestötutkimuslaitos Katsauksia E 21.
<http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/f09e73ab18f77819932cb1f8de91c4e7/1306320496/application/pdf/237270/Perhebarometri%202003.pdf>. Haettu 25.5.2011.

Paajanen, Pirjo (2005) Eri teitä vanhemmuuteen. Kaksikymppisenä ja kolmekymppisenä lapsen saaneiden näkemyksiä perheellistymisestä ja vanhemmuudesta. Perhebarometri 2005. 95 s. Väestöliitto, Väestötutkimuslaitos Katsauksia E 21.
<http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/260d3ccc9b141b037a4a6c40e1fef4a9/1303142621/application/pdf/237274/Perhebarometri%202005.pdf>. Haettu 18.4.2011.

Paju, Petri & Vehviläinen, Jukka (2001) Valtavirran tuolla puolen : nuorten yhteiskuntaan kiinnittymisen kitkat 1990-luvulla. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 18, Helsinki.

Pekkarinen, Jukka (2010) Eläkeryhmien töiden vaikuttavuusarvio. Talousneuvoston kuuleminen 10.2.2010. http://www.vnk.fi/tiedostot/julkinen/talousneuvosto/muistiot/TN-muistio_10-03-10_-_liitteet_1-2.pdf. Viitattu 16.4.2011.

Pylkkänen, Anu (1999) Suomalainen tasa-arvo. Teoksessa Apo, Satu & Pylkkänen, Anu & Lähteenmaa, Maria & Kuusipalo, Jaana & Julkunen, Raija & Lehto, Anna-Maija & Nikula, Paavo & Eskola, Katariina & Nenola, Aili Suomalainen nainen. Otava, Helsinki, 24-39.

Raitanen, Marko (2001) Aikuistuminen: uusi vaihe elämässä vai uusi elämä vaiheessa? Teoksessa Lapsuudesta vanhuuteen: iän sosiologiaa. Vastapaino, Tampere, 187-225.

Roberts, Ken (2007) Youth in transition: Eastern Europe and the West. Palgrave Macmillan, New York.

Roberts, Steven (2010) Mispresenting `choice biographies`: A reply to Woodman. Journal of Youth Studies 13:1, 137-149.

Rudd, Peter & Evans, Karen (1998) Structure and Agency in Youth Transitions: Student Experiences of Vocational Further Education. Journal of Youth Studies 1:1, 39-62.

Saarela, Pekka (2002) Nuorisobarometri. Nuorisoasiain neuvottelukunta: Nuora, julkaisuja 24. Gummerus, Jyväskylä.

Saarela, Pekka (2004) Nuorisobarometrit vuosina 1994-2002. Teoksessa Terhi-Anna Wilska Oman elämänsä yrittäjät? Nuorisobarometri 2004. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 44; Nuorisoasiain neuvottelukunta, julkaisuja 28. Edita, Helsinki.

Salonen, Reetta (2005) Milloin omaan kotiin? Aikuistumisen vastuu Suomessa ja Espanjassa. Teoksessa Aapola, Sinikka & Ketokivi, Kaisa (toim.) Polkuja ja poikkeamia – Aikuisuutta etsimässä. Nuorisotutkimusseura julkaisu 56. Tampereen yliopistopaino oy, Tampere, 66-99.

Sennet, Richard (1998) The corrosion of character: the personal consequences of work in the new capitalism. W. W. Norton & Company, New York.

Shanahan, Michael J. (2000) Pathways to Adulthood in Changing Societies: Variability and Mechanisms in Life Course Perspective. Annual Review of Sociology 26, 667–692.

Sulkunen, Pekka (1998) Johdatus sosiologiaan: käsitteitä ja näkökulmia. WSOY, Helsinki.

Suomalainen, Tiina (2009) Aikuisuus saa odottaa. MeNaiset 49.

<http://www.menaiset.fi/artikkelit/hyva-olo/ihmissuhteet/art1157-Aikuisuus-saa-odottaa.html>. Viitattu 16.4.2011.

Suomen tilastollinen vuosikirja 1982 (1983) Taulukko 37: Solmitut avioliitot puolisoitten aikaisemman siviilisäädyn mukaan sekä ensimmäisen avioliiton solmimisen keski-ikä vuosina 1901-1981.

Tanskanen, Antti (2010) Kestävästä kasvusta hyvinvointia ja elämänlaatua. Kasvutyöryhmän väliraportti. Valtionneuvoston kansilian raporttisarja 1/2010.

<http://www.vnk.fi/julkaisukansio/2010/r0110-kestavasta-kasvusta-r0210-sustainable-growth/pdf/fi.pdf>. Viitattu 14.4.2011.

Tilastokeskus (2008) Opiskelijoiden työssäkäynti yhä yleisempää.

http://www.stat.fi/til/opty/2006/opty_2006_2008-03-28_tie_001.html. Viitattu 25.5.2011.

Tilastokeskus (2007) Tutkintotavoitteiseen koulutukseen osallistuminen koulutussektoreittain sukupuolen ja iän (17-59v.) mukaan 2007. https://stat.fi/til/opiskt/2007/opiskt_2007_2009-01-23_tau_003.html. Viitattu 3.6.2011.

Tilastokeskus (2009) Opiskelijoiden työssäkäynti väheni hieman vuonna 2009.

http://www.stat.fi/til/opty/2009/opty_2009_2011-03-15_tie_001_fi.html. Viitattu 29.3.2011.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2002) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi, Helsinki.

Vähämäki, Jussi (1998) Elämänpolitiikka ja biopolitiikka. Teoksessa Hoikkala, Tommi & Roos, J. P. Elämänpolitiikka. Gaudeamus, Helsinki, 128-151.

Walther, Anders (2006a) Regimes of Youth transitions: Choice, flexibility and security in young peoples` experiences across European contexts. Young 14:119, 119-139.

Walther, Anders & Plug, Wim (2006b) Transition from school to work in Europe: Destandardization and Policy Trends. New Directions for Child and Adolescent Development 113, 77-90.

Woodman, Dan (2009) The mysterious case of the pervasive choice biography: Ulrich Beck, structure/agency, and the middling state of theory in the sociology of youth. *Journal of youth studies* 12:3, 243-256.